

A/324

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 44675

113 lk

Subatual raituisele
30.05.94. *Yph*

1
T A L L I N N A P E D A G O O G I K A Ü L I K O O L

P E D A G O O G I K A T E A D U S K O N D

Algõpetuse didaktika õppetool

H E L E T R U U M A N

Ü L D H A R I D U S K O O L I D E E S T I

V A B A R I I G I S 1 9 1 9 - 1 9 4 0

Diplomitöö

Juhendaja: vanemõpetaja

Aino Kits

Tallinn

1994

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Ajalooline ülevaade.....	4
2. Eesti rahvusliku kooli algaastad.....	12
3. Avalikud algkoolid.....	17
1920 - 1924.....	17
1925 - 1933.....	34
1934 - 1940.....	39
4. Avalikud keskkoolid.....	45
1920 - 1924.....	45
1925 - 1933.....	52
1934 - 1940.....	55
Kokkuvõte.....	62
Viited.....	65
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	69
Resümee.....	71
Lisad 1-10	
Pildid	

Sissejuhatas

Mõned aastad on olnud Eesti Vabariik taas iseseisev. Muudatused on toimunud ühiskonnaelus, majanduses ja ka kultuuri alal. Taas on tõusnud päevakorda hariduse ümberkorraldamise küsimused. Selleks on pöördutud minevikku - esimese Eesti Vabariigi aegadesse. Materjale Eesti Vabariigi tolle perioodi kohta on väga erinevaid - tööd, mis kirjutatud Nõukogude ajal, on ebaobjektiivsed, kaunis vastakad. Praeguseks pole suures osas veel jõutud tolleaaja pärandit objektiivselt läbi töötada.

Haridussüsteemis on alati olulisel kohal olnud põhikool ning ka keskhariidus. Põhikooli läbivad peaaegu kõik ja ka keskhariiduse omandavad vähegi arenenud riikides enamus rahvast.

Antud töös on pööratud suuremat tähelepanu üldhariduskoolidele. Riikliku koolisüsteemi kõrval oli ka erakoolide võrk, kuid töös neid ei käsitleta.

Töö eesmärgiks on anda ülevaade Eesti Vabariigi algkoolist ja keskkoolist. Et paremini mõista tolleaaja haridust, on algul ülevaade üldisest olukorrast.

Seejärel kajastuvad töös rahvusliku kooli algaastad.

Algkooli käsitleme kolmel erineval perioodil. I osas on algkooli seaduse loomine ning selle perioodiga kaasnevad muudatused. Järgnevad 1925-1933 aastad ning viimases algkooli osas on käsitletud suuremat muudatuste aega Eesti Vabariigi lõpuaastail.

Analoogiliselt on liigendatud ka keskkooli kajastav osa.

Lisades on toodud ära mälestused, tunnikava ja statistika.

Sellega saab pildi alg- ja keskkooli korraldusest, koolis õpitavaist aineist ning ka koolide materjaal-tehnilisest baasist.

I Ajalooline ülevaade /1/

24.veebruaril 1918.aastal kuulutati Tallinnas välja Eesti Vabariik. Sellest päevast sai Eesti Vabariigi sünnipäev. Päev varem kuulutati seda Pärnu "Endla" teatri rõdult.

Oli käimas Esimene Maailmasõda. Kahjuks kestis küll iseseisvus lühikest aega - vaid kaks päeva. Algas Saksa okupatsioon (märts - november 1918.a.). Kõrgeim võim kuulus Saksa sõjaväevalitsusele: taastati omavalitsustes sakslaste võim, ajalehed allutati karmile tsensuurile, kohus ja kool pidid kasutama saksa keelt. Tööstuses paljud ettevõtted suleti, töölised vallandati, ladudest kaubad veeti Saksamaale. Talurahvas kannatas raskete rekvireerimiste ja maksude tõttu. Sakslaste röövpoliitika tõttu halvenesid kõikide rahvakihtide elamistingimused.

1918.a. sügisel sai selgeks, et Saksamaa oli maailmasõja kaotanud ning vahepeal peidid nad okupeeritud aladelt lahkuma.

Samal ajal koondusid Eesti enamlased Nõukogude Venemaal, alustati ettevalmistusi revolutsiooniideede uueks ekspordiks läände. Eesti enamlased said toetust Nõukogude Vene valitsuselt, kes lootsid sakslaste lahkumise järel hõivata Eesti ning kehtestada nõukogude võim.

27.novembril 1918 võttis Eesti Vabariigi valitsus vastu otsuse - Eesti iseseisvust tuleb kaitsta! See valitsuse otsus tähendas Eesti Vabadussõda.

Eesti rahva võitlus iseseisvuse eest kestis 1920.aastani, mil 2.veebruaril kirjutati alla Tartu rahulepingule.

Järgnes 20 aastat rahuaega OMAS EESTI RIIGIS.

MAJANDUS. Eesti oli tsaari-Venemaa üks majanduslikult arenenumaid piirkondi. Tööstuslik areng oli alguse saanud tekstiilitööstusest, millele hiljem lisandus metallitööstus ja masinaehitus. Toodang läks suures osas Venemaa siseturule. I maailmasõja eel tormiliselt arenenud sõjatööstus polnud kuidagi seotud siinsete ressursside ja vajadustega.

Omariikluse algul oli majandus kõvasti kannatada saanud pikkadest segadusaastatest. Eesti majandusringkonnad tahtsid jätkata senist tööstuslikku arengut. Kujunes välja tööstuslik orientatsioon: selleks paigutati Nõukogude Venest saadud kullafond esmajoonel tööstuse arendamisse.

Neil aastatel läks enamik summadest pool-fiktiivsete ettevõtete rajamiseks. Suur osa ettevõtteid kuulutati varsti pankrotis olevaiks: osalt ei tuntud majandusseadusi, osalt esines mahinatsioone. Lisaks tabas 1923.a. Eestit üle-euroopaline majanduskriis. See tegi lõpu senisele tööstuslikule eufoorialle.

Majanduskriisi järel toimus majanduses kiire ümberorienteerumine:

- pearõhk asetati põllumajanduslikule orientatsioonile;
- tööstus orienteerus ümber oma siseturule;
- enam hakati arvestama maailmamajanduse konjunkturi.

Alates 1925.a. algas tööstuses elavnemise periood, mis kestis 1929.-1930.aastani. Märkimisväärset edu saavutati põlevkivitööstuses, mille toodang asendas varem kütteainetena kasutatud puitmaterjali ja imporditud kivisöe. Hakati tootma põlevkivibensiini. Algas turba tööstuslik kasutamine. Suurt tähelepanu pühendati raudteede ehitamisele. Jõudsalt arenesid siseturu vajadusi rahuldavad kergetööstusettevõtted (toiduaine, puidu-, tselluloosi- ja paberitööstus).

Kolmekümnendad aastad olid nii Eestis kui ka mujal maailmas rasked aastad. Tõusis konkurents siseturul, mis tõi kaasa

raskused väike- ja kergetööstuses.

1934.a. algas Eesti tööstuses kiire tõusu aeg ning järgnevaid aastaid võis pidada õitsengu aastateks. 1937.a. ületati kriisieelne tase juba 1/3 võrra, tööstuse kasvutempo poolest jõudis Eesti maailma esikümnes olevate riikide hulka.

Hoogne tõus toimus põlevkivitööstuses, kus laienes toorõli tootmine (1935.a. 47000 tonni, 1939.a. 180000 tonni) ning suurenes bensiini tootmine. Ehitati juurde moodsaid tehaseid. Toorõlist ja bensiinist oli eriti huvitatud Saksamaa. Suurenes kodumaiste fosforiitide tootmine, mis tõi kaasa keemiatööstuse arengu.

Järsult hoogustus nii riiklik kui ka eraehitustegevus, mis andis uusi tellimusi mitmesugustele ehitusmaterjale ja mööblit tootvatele ettevõtetele. Traditsiooniliste tootmisharude kõrvale tekkisid mitmed uued ja moodsad tööstusettevõtted. Nii hakati Eestis valmistama telefone, raadioid, paadimootoreid, jalgrattaid jms. kaupu, mida varem ainult sisse veeti.

Oma kriisiaegsest madalseisust toibus v ä l i s k a u - b a n d u s (1934.a.). Rahva ostuvõime tõus andis eeldused impordi kiireks kasvuks. Taas leidsid Eesti kaubad - küll kõrge omahinnaga, aga üsnagi kvaliteetsed - kindla koha välisturgudel. Väljaveos andsid tööstustooted ja mets keskmiselt 40-45 % ja põllumajandussaadused 55-65% tulust.

Tööstustoodangust veeti välja tekstiilikaupu ja trikootaazi, tuletikke, klaasi, 1930.aastatel aga veel põlevkivi, põlevkiviõlisisid ning bensiini. Ulatuslikult eksporditi metsa, tselluloosi, vineeri, paberit.

PÕLLUMAJANDUSES sai keskseks küsimuseks 1919.a. oktoobris vastuvõetud maaseaduse elluviimine. Maareform viidi ellu aastatel 1920-1929. Selle aasta jooksul kujunes Eesti põllumajandus mõisa-renditalu-päristalu süsteemilt ümber väikemajapi-

damissüsteemiks. Kiirelt kasvas talude arv. Hoogsalt ehitati taludesse hooneid: 1919-1929.a. püstitati üle 40000 elumaja, üle 40000 lauda ja suurel hulgal muid ehitusi. Jõudsalt arenes põllumajandus Põhja-Eestis, kus tehti tasa varasem mahajäämus Lõuna-Eestist.

Maareformi tulemusena said paljudest maata talupoegadest, aga ka maatameestest ja mõisatöolistest maaomanikud. Seega sai talupoeg nüüd peremeheks, tekkis omanikutunne ja see innustas inimesi looma uusi väärtusi. Mõisamaade jagamine tõi kaasa arvuka väikeomanike kihi tekke ja nemad olid huvitatud stabiilsuse säilitamisest - see aitas riiki seesmiselt kindlustada.

1920.aastate teisel poolel üleminek põllumajanduslikule orientatsioonile tõi kaasa põllumajanduse spetsialiseerumise. Suurim tähelepanu läks karjamajandusele, eeskätt piimakarjandusele. Piimatoodangu kasvuga kasvas või toodang, mis läks eksporti. Võitööstuse kõrval rajati moodsad tapamajad, sest teiseks tähtsaks eksportartiklikuks sai peekon. Nii või kui peekon leidsid hea turu Inglismaal ja Saksamaal.

Majanduskriisi aastail said alguse teatud nihked Eesti põllumajanduses. Riigi maksebilansi huvides hakati rohkem rõhku panema teraviljakasvatusele. Kuna riik garanteeris kindlad nisu ja rukki hinnad, siis laienes järsult nende külvipind ning tõusis saagikus. 1932.a. teraviljasaak kattis juba Eesti vajadused. See võimaldas väliskaubanduses suuri summasid kokku hoida. Järgnevatel aastatel hakati teravilja Eestist välja vedama.

Juhtivaks haruks jäi endiselt loomakasvatus, eriti piimakarjandus. Kiirelt kasvas või, liha ja juustu eksport Saksamaale.

1930.aastate teisel poolel laienesid maaparandustööd ning soode kuivendamine. Enamus harimiskõlblikest maadest võeti kasutusse.

HINNANGUID JA PARALLEELE. Omariikluse 20 aastat andsid üldiselt häid tulemusi majanduselus. Eriti silmapaistvaid tulemusi saavutati põllumajanduses. Tulemused on seda kaalukamad, kui võrd

poliitilistel põhjustel kaotati suur osa nendest eelistest, mis Eestil olid olnud oma geograafilisest asendist Lääne ja Ida vahel.

Oma keskmise elatustaseme poolest ületas Eesti Hispaaniat, Portugali, Balkani riike, Poolat ja Leedut. Mitmete majandusnäitajate poolest 1930. aastate lõpul ületas Eesti ka Soomet. Siiski jäi Eesti elatustase veel kaugemale maha kõrgeltarenanud Euroopa riikidest. Nii näiteks oli aastail 1927-1928 (majanduslikult head aastad) Eesti rahvatulu ühe elaniku kohta 359 krooni, samal ajal Inglismaal aga 1393, Rootsis 984 ja Prantsusmaal 837 krooni. Teisalt oli see näiteks NSV Liidus 289 ja Leedus 274 Eesti krooni.

Majandusliku edenemisega paranes elanikkonna kõikide kihtide olukord. Aeglasemalt kulges see protsess vabriku- ja põllutööliste hulgas, kelle elujärg hakkas tõusma alles 1930. aastate teisel poolel.

Kui kõrvale jätta esialgne ja kõrvale jäetud tööstuslik orientatsioon, siis ülejäänud põhimõttelise tähtsusega majandusotsused osutusid paikapidavateks. Paremate tulemuste saavutamist takistas eelkõige oma kapitalide vähesus ja väliskapitalist saadud kasum suuresti riigist välja ning seda ei saadud rakendada oma majanduse jätkuvaks edenemiseks.

SISEPOLIITIKA. Eesti Vabariigi riigikord kujunes Asutavas Kogus 1920. a. 15. juunil vastuvõetud põhiseaduse alusel. Esimene Eesti Vabariigi põhiseadus koostati parimate demokraatlike traditsioonide vaimus, arvestati Sveitsi, Inglismaa ja Prantsusmaa kogemusi. Kõrgeim seadusandlik võim oli ühekojalisel parlamendil ehk Riigikogul, kuhu kuulus 100 saadikut. Kõrgemat täidesaatvat võimu omas valitsus, mille ees oli riigivanem.

Põhiseadusega kehtestati Eestis ulatuslikud demokraatlikud vabadused: isikupuutumatus, sõna-, koosoleku-, trüki- ja usuvabadus ning inimeste võrdõiguslikkus.

Eesti rahulikku elu häiris enamlaste riigipöördekatse 1. detsembril 1924. a., millele järgnenud läbikukkumisega langes

Teravnenud ohutunne lopetas mõneks ajaks erakondade ja poliitikute vahelised tülid, viis nad suuremale üksmeelele. Vaatamata kõrgele poliitilisele kultuurile ja aususele olid iseloomulikud valitsuskriisid ning toimus valitsuse sagedasi vahetumisi.

Uue tugeva poliitilise jõuna astusid poliitilisele areenile Vabadussõdalased ehk vapsid, kes ründasid riigikorda. 1933.a. oktoobris läks rahvahääletusele vapside projekt põhiseaduse muutmiseks, mis saavutas ka suure võidu ning hakkas kehtima alates 1934.aastast.

Riigivanema valimistel voidulootused vapsidel purustasid kaks kogenud poliitikut - Konstantin Päts ja Johan Laidoner. "Vabadussõjalaste" liit likvideeriti.

Sisepoliitikas hakkas kehtima uus ajajärk - autoritaarne valitsemissviis. Riigikogu läks 1934.a. laiali. Võim koondus K.Pätsi kätte, kes hakkas valitsema dekreetidega. 1935.-1936.a. õnnestus K.Pätsil riik stabiliseerida - edusammud majanduses ja kultuurielus, valitsusviisi parandus, üha enam poliitikuid läks koostööle valitsusega. Korraldati rahvaühtsust rõhutavaid suurüritusi.

1937.a. augustis võeti Rahvuskogus vastu III põhiseadus, mille kehtivus algas 1.jaanuaril 1938.a. Samal aastal, 24.aprillil valisid Riiginõukogu, Riigivolikogu ja omavalitsuste esindajad Konstantin Pätsi Eesti Vabariigi esimeheks presidendiks.

1930.aastate lõpul aga ähvardas kogu maailma oht - II Maailmasõda. Kahe diktatuuririigi juhid - Hitler ja Stalin otsustasid jagada Ida-Euroopas huvisfääre - hävitada riike ja rahvaid. Pingelises maailmas kuulutas Eesti end erapooletuks, mitte osaleda sõjalistes konfliktides. Molotov-Ribbentropi pakti kohaselt (23.aug. 1939.a.) jäi Eesti Vabariik NSV Liidu huvisfääri. Peagi saabusid Eestisse nõukogude väed ning juunist 1940 Eesti Vabariik okupeeriti.

KULTUURIELU. Eesti Vabariigi 20 aasta suurimaks saavutuseks oli kõrgetasemelise rahvuskultuuri väljaarenemine. Need aastad olid ühed tulemusrikkamad kogu Eesti kultuuriajaloo jooksul.

Eesti Vabariigi loomisega pidi kaasnema ka Eesti oma hariduselu. Koolisüsteem kujunes ühtluskooli põhimõttel. Esialgne koolisüsteem oli kaheastmeline - 6 aastane algkool + 5 aastane kesk-kool, hiljem alates 1934. aastast kehtestati kolmeastmeline koolisüsteem - 4+5(progümnaasium)+3 gümnaasium või 6+3(realkool)+3 gümnaasium. Arenes koolimaterjaalbaas - ehitati uusi koolimaju, anti välja õpikuid.

Kesksele kohale tõusis kõrghariduse omandamisel Tartu Ülikool. Kahekümnendate aastate algul kasvas kiirelt üliõpilaste arv, Uute õppetoolide loomisel tuli õppejõude-teadlasi kutsuda esialgul Soomest ja Rootsist, kelle käe all kujunesid välja juba eesti rahvusest teadlased. Kõrgharidust oli võimalik omandada veel Tallinna Tehnika Ülikoolis, Riigi Kunsttööstuskoolis, Tallinna Konservatooriumis, Tartu Kunstikoolis "Pallas", Kõrgemas Sõjakoolis.

Teaduse olukord oli iseseisvuse algaastail üsnagi halb - endised saksa ja vene soost teadlased olid lahkunud, ülikooli kui teadusekeskuse varad evakueeritud. Tuli leida suunad teaduses, mida noorel riigil vaja läks. Suund võeti rahvusteadustele: humanitaarharus - eesti keel, ajalugu, rahvaluule, etnograafia, ja loodusteaduste harus - eesti geoloogia, geograafia, botaanika, sordiaretus. Suuri saavutusi oli ka arstiteaduses, botaanikas, astronoomias, keemias - neilt aladelt kujunesid välja ka maailmamainege teadlased.

Kõigi teadusharude ühistööna valmis 1930. aastatel 8- köiteline Eesti Entsüklopeedia (põhitöö tegi Richard Kleis).

Kultuuri toetamiseks loodi kultuurkapital, kuhu laekusid summad viinamüügist, tubaka maksust, lõbustusasutuste maksudest ja välispassidelt. Riik pidi kultuuri toetama ilma omapoolsete nõudmisteta, püsima pidi jääma kultuuritegelaste sõltumatus.

Eesti kirjanduse õitseng sai alguse 1917.aastast. Uusrealistliku romaani viljelejaist tuntuimad olid M.Metsanurk, A.H.Tamm, A. Saare, A.Kivikas, A.Jakobson. Luuletajatest kujunesid juhtivateks M.Under, H.Visnapuu. Kirjandussuundadest olid veel uusromantiline

proosa (A.Gailit), ajalooline proosa (M.Metsanurk, K.A.Hindrey). Mitmepalgelise loomingu ja suurte teenete tõttu kirjanduselus kerkis esile F.Tuglas.

Maalikunstnikud ja skulptorid olid saanud koolituse enamusest välismaal, mille tõttu oli kunstielu väga mitmekülgne. Suured teened kunsti populariseerimisel oli kunstiühingul (hiljem kool) "Pallas". Majanduskriisiga kaasnesid raskused ka kunsti alal, kuid 1934.aastal, mil avati Tallinna Kunstihoone, sai alguse kunsti huvi tõus, tekkis tihedam side ka välisriikidega.

Tehnika võidukäigu aeg tõi Eesti Vabariigi igapäevaellu mitu uut kultuurikanalit. 1926.aastal alustas tegevust Eesti raadio (Eesti vastavuses Soome kekkmise näitajaga raadiote poolest iseseisvusaja lõpuks). Kiire areng toimus kino alal - vändati Eesti-ainelisi ringvaateid, dokumentaalfilme, esimene helimängufilm. Fotokunst muutus ka üsnagi kättesaadavaks ja lihtsaks harrastuseks. Kõikjal levisid grammofonid ja heliplaadid.

Eesti riigi tegid tuntuks maailmas mitmed silmapaistvad spordikuulsused nagu K.Palusalu (maadlus), P.Keres (male), eesti laskurid. Osaleti ka edukalt olümpiamängudel.

"Eesti omariikluse 20 aastat andsid suuresti selle aluse, mis aitas kultuuril säilida hilisematel rasketel aegadel. Iseseisvuse aastail kujunesid välja kultuurilised püsiarusaamad ja väärtushinnangud, s.t. kultuuri olemuslikud elemendid, mida on võimalik säilitada ja olukordade muutudes kiirelt taastoota." /2/

II Eesti rahvusliku kooli algaastad

Tihti võib juhtuda, et üksikud klassid või riigis elavad rahvused satuvad vastuollu riigi üldise hariduspoliitikaga. Sellist vastuolu elas eesti rahvas teravalt läbi iseseisvuse eelsetel aastatel, mil eesti lapsed saksastamise ja venestamise eesmärkidel korraldatud koolides pidid käima.

19.sajandi 90.aastate veneaegse kooli üheks tähtsamaks ülesandeks Eestis oli õpilaste venestamine - koolis tuli esimesest päevast peale õpetust anda vähivõõras keeles; emakeel oli lubatud ainult kõrvalise õppeainena vähese tundide arvuga. Maksev koolikorraldus pidi kaasa aitama seniste sotsiaalsete vahekordade säilimisele. Eesti Vabariigi kui iseseisva riigi juurde pidi kuuluma emakeelne kool. Osaliselt olid koolid suudetud emakeelseteks muuta, kuid 1918.aastal lähenev uus okupatsioonioht katkestas selle.

1918.a. katsus saksa okupatsioonivõim tekkinud olukorda teises suunas muuta - kool pidi saama saksastamise abinõuks. Okupatsioonivõimu langemine tegi aga neile kavatsustele peagi lõpu.

1918.a. oktoobris tegevusse astuva iseseisva eesti valitsuse esimeseks mureks oli vabastada koolid võõra võimu poolt peale surutud ülesannetest ja juhtida koolitööd rahvusriigi huvide kohaselt.

Läbielatud kibedused olid rahvast õpetanud oma kooli uuendamisel järjekindlalt silmas pidama neid põhimõtteid, mille vastu patustamine tundus nii valus. Koolipoliitika aluseks said uued hüüdsõnad: kõigile rahvakihtidele ühesugused õigused ja võimalused hariduse saamiseks, koolist poliitika välja ja koolidele ainult kasvatuslikud ülesanded ! /1/

3.novembril 1918 avaldatud deklaratsioonis Ajutine Valitsus teatas: "Rahvahariduse alal on Ajutine Valitsus sunnitud kõigepealt venestamise ja saksastamise katsed lõpetama. Koolid tulevad rahvus-

lisele alusele seada, rahvüsliste segakoolide lõpetamine viiakse kõige kiiremalt läbi. Rahvakooli aluste laiendamise eeltööd võetakse kohe käsile sel sihil, et üleüldist, sunduslist ja tasuta rahvakooli pikema õppeaja ja laiemat kavaga teostada. Kõikide koolide valitsemine koondatakse ühe ministeeriumi võimkonda. Ülikooli ülevõtmise ja uuesti avamise võimaluse laiendamiseks võetakse kõige kiiremad abinõud tarvitusele. Väljaspool kooli hariduse edendamiseks tahab Ajutine Valitsus seltskondlisele algatusele võimalikud avarad piirid luua. Elukutsekoolide asutamiseks ja nende arendamiseks tahab Ajutine Valitsus kõige laiemat toetust anda ja põllutöökoolide teostamise peale kõige suuremat rõhku panna. Ühtlasi teeb Ajutine Valitsus oma ülesandeks hariduse alal töötajate elutingimuste parandamiseks eelnõusid valmistada."/2/

11.novembril tööle asunud Eesti Ajutine Valitsus pöördus rahva poole üleskutsega asuda Eesti rahvusriiki looma. Hariduses oli järjepidevus endise Maavalitsusega, selle esimehe K.Pätsi ja haridusosakonna juhataja P.Põllu isikus olemas. Ka ministri abiks(asetäitjaks) ja riigikoolinõunikuks kutsutud Fr.V.Mikkelsaar töötas koos P.Põlluga Maavalitsuse haridusosakonnas.

Koolitegevuse seadmisel uutele alustele andis Eesti Vabariigi Valitsus 2.detsembril 1918 ajutised määrused koolide kohta.

Määrustes öeldi: - õpilaste emakeel tunnistatakse õppekeeleks kõiki-

des Eesti Vabariigi piirides asuvates koolides ning võetakse viivitamata tarvitusele;

- kõigi seniste avalikkude koolide ümbermuutmine emakeelse õpetuse andmise põhimõtte järgi sünnib maakonna ja linna koolivalitsuse ligemal korraldusel võimalikult kohe, igatahes mitte hiljem kui 1.jaanuariks 1919;
- vähemusrahvustele seal, kus vajalik arv õpilasi olemas, luua koolid või paralleelklassid;
- võõrkeelte vabatahtlikku õpetamist lubatakse alates algkooli neljandast õppeaastast. Kolmandal õppeaastal võib juba alus-

- tatud võõrkeele õppimist jätkata, vabanenud saksa keele tunnid aga maakonna või linna koolivalitsuse äranägemisel kasutada teiste õppeainete, eeskätt emakeele süvendatud õpetamiseks;
- eesti keel tuleb sundusliku õppeainena kõikides mitte-eestikeelsetes koolides 1.jaanuarist 1919.a. sisse seada, tundide arvu määrab kindlaks haridusminister;
- keskkoolides tuleb saksa keele tundide arvu õppenõukogu otsuse järele koha vähendada, vabanenud tunnid tarvita-takse eeskätt põhjalikumaks eesti keele õpetamiseks;
- usuõpetus koolides tunnistada vabatahtlikuks õppeaineks, 3/

Viimase korralduse kindlustamiseks kõrvaldati vaimulikud Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse põhjal koolide revideerimisest, järelvalve ja usuõpetuse õppekavade koostamisest.

Nende korraldustega anti põhimõtted noore vabariigi kooli-töö arenemiseks. ⁴

17.detsembril 1918 teatati Haridusministeeriumist maa- ja linnakoolivalitsustele, et õpetamise emakeelsuse nõue kehtis ka erakoolide kohta ja et usuõpetuse kui vabatahtliku õppeaine õpetami-sega seotud kulusid põlnud kooli ülalpidajad kohustatud kandma; kui nad sellest keeldusid, siis tuli kulud kanda lastevanematel, kelle lapsed usuõpetust õppisid. Usuõpetuse nädalatundide arv ei tohtinud seejuures olla üle kahe.

Rahvuskooli struktuuri üle vaieldi ägedalt Maa haridus-nõukogu koosolekul 22. ja 23.juulil 1919. Koosolekust võttis osa 47 koolivalitsuste ja muude haridusasutuste ning organisatsioonide esindajat, nende hulgas rohkesti tolle aja silmapaistvaid koolite-gelasi. Lahkarvamusi tekitas küsimus, kas algkool peaks olema 4-, 6-, või 7 klassiline. 7klassilist algkooli pooldas eriti Fr.V.Mik-kelsaar, tuues eskujuks Sveitsi koolikorralduse.

Vastuvõetud otsuses asuti seisukohale, et eesti kool olgu ühtluskool, mille teostamiseks lisatakse 3 aastasele rahvakoolile

järk-järgult üks aasta juurde. Ühtluskooli kestus olgu 12 aastat, sellest keskkool 5 aastat. Rahvakool olgu 7 aastane, sealjuures kohustuslik kõigile. Koolikohustus kehtu lapse 7 aastaseks saamisest kuni rahvakooli lõpetamiseni, kuid mitte kauem, kui lapse 16 aastaseks saamiseni. Avalikkudes keskkoolides tuli algklassid nelja aastaga kaotada. Endastmõistetavalt toimus õpetamine emakeeles. Kooli ülalpidaja otsustagu, kas kool on lahus- või ühiskool. Keskkool olgu kas valikainetega või jagunegu harudeks. Kõik koolid allugu Haridusministeeriumile. Ministeeriumi juures oli kollektiivse juhtimise organitena ministeeriumi nõukogu ja riigi hariduskogu. Igal maakonnal, linnal, alevil, vallal oli oma koolivalitsus, igal koolil hoolekogu, kuhu kuulusid kooli juhataja, õpetajate, lastevanemate ja kooli majanduslikult toetajate esindajad. Õppetöö sisu kohta otsustati, et koolist tuli usuõpetus ja formaalne moraaliõpetus välja jätta. Tuli õpetada kaht võõrkeelt, kuid mitte enne neljandat klassi. /4/

Nähti ette erakoolides või kodus õpetamise võimalus kohaliku koolivalitsuse loaga. Koolikohustuse põhjendamatu eiramist ähvardas määrus rahatrhvinga 1-10 margani iga puudunud päeva eest või kohtuliku karistusega kuni kaks kuud aresti(!). Kui vaesus koolikohustuse täitmist takistas, pidid kogukonnad abistama, ka ei tohtinud koolikohustuslikke lapsi palgalisse ametisse võtta.

Eelpool toodust lähtudes koostas ministeerium Avalikkude Algkoolide Seaduse eelnõu, mis esitati Asutavale Kogule juba augustis. Eelnõu kohaselt oli algkool 7 klassiline, 4nooremast klassi võisid moodustada alama, 3 vanemat klassi ülema astme. Õppeaasta pidi kestma vähemalt 35 nädalat, jagunedes kaheks poolaastaks. Eelnõu sisaldas algkoolis õpetavate ainete loetelu. Oluliseks võis pidada seda, et niisuguste lastesõbralike õppeainete, nagu kodulugu, joonistamine, käsitöö, laulmine ja võimlemine, olid kohustuslike ainetena ette nähtud. Õppeplaan ja programmid jäid Haridusministeeriumi kinnitada. Õpilased viidi klassist klassi ja tunnistati

kooli lõpetanuks ilma eksamiteta kooli õppenõukogu otsusel. Alg-
 kooli lõpetamine andis õiguse ilma eksamiteta astuda kesk- ja kut-
 sekoolidesse. Õpetajatel pidi olema vähemalt seminariharidus. Kooli
 juhataja valis õppenõukogu koos hoolekoguga neljaks aastaks. Õppe-
 nõukokku kuulusid kõik õpetajad, kooliarst, hoolekogu esindaja.
 Sõnaõigusega võis nõukogu koosolekutele osa võtta 7.klassi õpilaste
 esindaja. /5/

Peamise töö selle eelnõu koostamisel tegid ministri ase-
 täitja Fr.V.Mikkelsaar ja kooliosakonna juhataja E.Martinson. Neil
 olid erilised teened eesti rahvuskooli palge kujundamisel. Mõlemad
 püüdsid ministeeriumi seisukohti kaitsta ka Asutava Kogu hariduskomis-
 jonis, mille koosolekutele nad sageli osa võtsid.

Asutava Kogu hariduskomisjon tegi eelnõus muudatusi. Alg-
 kooli kursus lühendati 6 aastale. Need õpilased, kes ei läinud
 edasi õppima kesk- ega kutsekooli, pidid alghariduse lõpule viima 2
 aastases täienduskoolis. Kustutati ka õigus õpilaste esindajal
 osa võtta õppenõukogu koosolekust. Koolijuhataja valimise õigus anti
 kohalikule omavalitsusele ja ta valiti määramata ajaks. Uue kohus-
 tusliku õppeainena nähti ette uskude õpetus.

Hariduskomisjonis valminud seaduse eelnõu oli arutusel 29.
 ja 30.detsembril 1919. Tallinnas peetud õpetajate päeval. Pärast
 E.Martinsoni analüüsivat ettekannet vastu võetud otsuses nähti ette,
 et algkool olgu ilma usuõpetuseta, kohustuslik alates 8eluaastast.
 7 klassilise algkooli poolt oli 39, vastu 19, 8aastase(4+4) poolt
 oli 31, vastu 33 häält. 6klassilise kooli poolt oli ainult mõni
 üksik. Pandi ette seadusega kindlustada tasuta õpikud ja õppeva-
 hendid kõikidele õpilastele (mitte ainult puudustkannatavatele).
 Koolijuhataja valimine soovitati jätta õppenõukogu hooleks. Pooldati
 ka õpilaste esindust õppenõukogus. Üldiselt toetati seaduse eelnõud.
 /6/

III Avalikud algkoolid

1920 - 1925

7.mail 1920 võttis Asutav Kogu vastu a v a l i k k u d e a l g k o o l i d e s e a d u s e , mille najal koolide korraldamine ongi sündinud.

Algkool moodustas ühtluskooli esimese astme ja oli kõigile tasuta. Seda põhimõtet järgides muudeti kõik endised avalikud algkoolid - valla-, kihelkonna-, ministeeriumi-, linna-, õigeusu-, ja kroonualgkoolid, rahvakoolid, samuti kõrgemad algkoolid ja keskkoolide nooremad klassid (esialgu 1.-4.klass) alates 1920/21 kooliaasta algusest ühetaolisteks algkoolideks.

7.mai seadus määras kindlaks, et algkool Eestis oli emakeelne, koolid jagunesid rahvuste järgi eesti-, saksa-, vene-, rootsikeelseteks koolideks. Vastavasse rahvusse kuuluv laps oli kohustatud käima ainult vastava rahvuskeelega koolis, mis avati kõikjal kuhu vähemalt 20 last kogunes ja kelle õpetamine ühele õpetajale jõukohane. Mitte emakeelses koolis võis õpilane õppida vaid mõjuvatel põhjustel, mida otsustas kohalik koolivalitsus. Väiksemail saartel avati algkool või klass, kui kogunes vähemalt 15 õpilast, kelle õpetamine ühe õpetaja juhatusel võimalik. Lapsed, kelle jaoks - nende vähese arvu pärast - põlnud korraldatud emakeelset kooli, võisid õpetust saada kodus erateel või muukeelses koolis. Muidu võis aga õpilane mitte-emakeelses koolis õppida ainult mõjuvail põhjusil, mida otsustas kohalik maakonna- või linna-koolivalitsus. Rahvuslikes suhetes oli Eesti kool täielikult vastutulelik. /1/

Algkool võis olla ühis- või lahuskool, selle järele, kuidas otsustas kooli ülalpidaja. Õpilaste normaalarvuks klassis loeti 40. Kahe klassi ühendamisega 40 õpilast, kolme klassi ühendamisega 36 ja nelja klassi ühendamisega 30 õpilast. Üle nelja klassi

ühendamist 1920 aasta seadus ei võimaldanud.

Lapsed, kes õppeaasta alguseks seitse aastat vanaks saanud, olid kohustatud algkooli astuma; pedagoogikanõukogu võis tarvilikult arenenud last ka ühe aasta nooremalt kooli vastu võtta. Õpilasi võeti algkooli alamasse klassi ilma eelhariduseta. Algkooli kursuse lõpetajal oli võimalus astuda ilma eksamiteta keskkooli, kuid ruumipuudusel korraldati keskkooli astumisel võistlus-eksamid. /2/

Algkooli kursus oli kuueaastane, kusjuures tegelik õppetöö pidi kestma 35 nädalat aastas. Kuna koolide nigel olukord ei võimaldanud kõikjal kehtestada 6 aastast kursust, nägi määrus ette järk järgulise tegevuskava ja nii jäigi esialgu kehtima 4 aastane kohustuslik algkool ning 1920/21. kooliaasta piirati 30 nädalani. Seaduse täieliku elluviimise tähtajaks määrati 1. jaanuar 1930. Koolikohustus kestis algkooli-kursuse lõpetamiseni või mitte lõpetamise korral 16 aasta vanuseni. Lapsed, kes kodus, erakoolis või muul viisil õppisid, mis olid samal tasemel avaliku algkooliga, vabastati avalikus algkoolis käimisest linna- või maakonna koolivalitsuse poolt kohaliku koolivalitsuse ettepanekul, kes ka nendele lastele korraliku õpetuse pidid tagama. Viimasel otstarbel korraldati koduõpetust saavaile lastele igal kevadel sellekohased katsed. Kohalikkude koolivalitsuste ülesandeks oli ka kooliringkonnas asuvate kooliealiste laste nimekirja pidamine ja koolikohustuse järele valvamine. Õpiliaste korralikku koolis käimist pidi kontrollima kooli hoolekogu, millele koolijuhataja oli kohustatud igal nädalal õpilaste puudumiste kohta teateid andma. Põhjuseta puudumiste kui ka korratu koolis käimise pärast karistati lastevanemaid või nende hoolekandjaid rahatrahviga 1-20 marka iga puudunud päeva eest (kooli kasuks). Kui rahatrahvist hoolimata last kooli ei saadetud, siis võeti vanemad või hoolekandjad kohtuliku karistuse alla - arest kuni kaks kuud. Siiski karistustest hoolimata lapse kooli mitte saatmisel anti laps kohtuotsusel vanemate või hoolekandjate

kulul teise perekonda või kasvatusmajja elatamiseks ja koolitamiseks. Kui vaesuse pärast ei suudetud last kooli panna, siis pidi kohalik kogukond hoolitsema lapse koolis käimise võimaluse eest. Koolikohustuslikke lapsi ei tohtinud õppeajal palgalisse ametisse võtta, peale koolivalitsuse poolt lubatavate erandite kui see korralikku kooliskäimist ei takistanud./3/

Kehaliste ja vaimsete puuetega lastele nähti ette nende paigutamine erimääruste alusel korraldatud kasvatus- ja õppeasutustesse.

Et koolikohustuse kohene maksmapanemine ettenähtud ulatuses oli tehniliselt võimatu, siis algkooli seaduse elluviimist nähti ette järk-järgult. Nii hõlmas koolikohustus 1920/21 ja järgmisel õppeaastal 9 aastaseid lapsi, selle laiendamine 8 aastastele nähti ette 1. augustist 1924, 7 aastastele olid aga väljavaated selgumata. Üksikud omavalitsused võisid seaduses ettenähtud ulatuses koolikohustust ka varem rakendada, kui see üle riigiliselt toimus. Määruses piirati koolikohustuse ülemmäära esialgul 15 aastaga.

Maal kui ka linnas oli kehvi perekondi; väiksemates majapidamistes kasutati koolilapsi mitmesugustel kergematel kodustel töödel, eriti karjastena. Seadusega ettenähtud kehvemate laste toetamist, suutsid kogukonnad võrdlemisi vähe pakkuda, kuna tollaste maksuseaduste kohaselt olid kogukondade sissetulekud üsnagi piiratud. Seoses sellega oli riik hakanud kehvemate õpilaste toetamiseks ise summasid määrama. Nii oli 1922.a. eelarvesse selleks otstarbeks paigutatud 12 miljonit, 1923a. alates oli aga riigieelarves olnud 15 miljonit marka, mille abil varustati õpilasi õppevahenditega, raamatutega ning riiete ja jalanõudega. Rohkesti abi andsid seltskondlikud organisatsioonid - Lastekaitse, Punane Rist ja teised, muretsedes tuhandetele lastele tasuta lõunasööki, riideid ja jalanõusid.

Probleeme tekitasid ka karjalapsed. Sügisel kooliaasta algul ja kevadel kooliaasta lõpul ilmnes rohkearvulisi õpilaste

puudumisi, mille vastu püüti mõjuda selgituste kui ka surve abil. Siiski tuli rahva majanduslikke harjumusi arvestades kooliaega maal mõne nädala võrra lühendada. Et see takistas ühtluskooli põhimõtte teostumist, siis püüti kaotust tasuda suurema nädalatundide arvuga ja jõulu- ning lihavõtte vaheaja lühendamisega. 1925.a. oli jõuluvaheaeg 20.detsembrist 6.jaanuarini, kevadpühade vaheaeg 5.-19.aprillini, suvine vaheaeg 13.juunist 30.augustini, kuna samal ajal maakoolides jõuluvaheaeg oli 24.detsembrist 3.jaanuarini, kevadpühade vaheaeg 9.-15.aprillini, suvine vaheaeg 30.maist 28.septembrini.

Vabariigi esimestest aastatest alates pöörati tähelepanu algkoolide kättesaadavusele kõigile lastele. Vaatamata sellele koolide arv vähenes, kuna majanduskriisi aastatel suleti väikseid algkooli. Õpilaste arv küll esimestest aastatest kasvas, kuid kahekümnendate lõpust alates toimus langus, mis oli tingitud ka sündimusest.

Algkooli asutasid ja pidasid ülal riigi- ja omavalitsused, s.o. vallad, alevid ja linnad. Lubatud olid ka eraalgkoolide asutamine avalikkude algkoolide põhimõttel. Riik ja maakond pidasid ülal riiklikke või maakondliku tähtsusega algkooli. Sellisteks koolideks olid õpetajateseminaride juures asuvad algkoolid, katsekoolid uute õppeviiside teostamiseks, kurtummade kool, hoolekande-kool ja teised. Riik, maakond ja need linnad, mis moodustasid ilma maakonnata iseiseisva administratiivüksuse, kandsid kõik nende poolt asutatud algkoolide kulud. Avalikkude algkoolide ülalpidamise kulud nähti ette riigi eelarves. Riigi finantseeringud Haridusministeeriumile olid esialgu küll napid, kuid suurenesid aasta-aastalt. Kulutused riiklikest summadest olid suurimad 1929/30 õppeaastal, mil nähti ette 82 krooni iga algkooliõpilase kohta, madalaimad 1933/34 õppeaastal 52 krooni igale algkooliõpilasele. Kulutused linnaõpilastele olid tunduvalt suuremad maa algkooliõpilaste omadest. Ka kulutused ühele klassikokplektile olid linnades ca 800 krooni kopsakamad. Linnavalitsused, kelle sissetulekud olid suuremad, suutsid oma kooli rik-

kalikumalt finantseerida. Vallad, alevid ja need linnad, mis moodustasid koos maakonnaga administratiivüksuse kandsid oma koolide majanduslikud ja muud kulud peale õpetajate palkade. Kuna ühel vallal tuli vahel ülal pidada 3-4 algkooli, oli neil rahalises suhtes raskem. Valdade kulutused muutusid eriti mahukateks siis, kui ehitati uusi koolimaju või tuli teha kapitaalremonti lagunema kippuvates mõisamajades, mida kasutati koolimajadena. Kui avaliku algkooli ülalpidaja ei suutnud oma kohustustega toime tulla tegi seda Haridusministeerium ajutiselt omal kulul, kuid kooli ülalpidajalt nõuti hiljem võlgade tasumist administratiivsel teel.

Tsaari-Venemaa oli jättnud Eesti vabariigile viletsad koolimajad. Oli koolimaju, mis ehitatud juba 1800 aastal, enamuse moodustasid 1859-1890 ehitatud, oli ka uuemaid koolimaju. Vanematest koolimajadest, kus algkool töötas, võiks nimetada 1585 aastast töötav algkool Tallinnas Laial tänaval, Pühavaimu tänaval asuv III algkool paiknes üle 300 aasta vanuses majas. Viljandimaa vanim algkoolimaja oli ehitatud 1654 ja Tartumaal 1620. Enamik algkoole töötas endistes valla- ja kihelkonna koolimajades, mis oma tingimustelt ei vastanud uue loodava algkooli nõuetele. Vabariigi algaastail püüti probleemi lahendamiseks kasutusele võtta koolimajadena mõisamajad. 1922.aastal loodi fond 30 miljoni marga ulatuses koolimajade ehituseks. Fondist anti laene 30-50 aastaks. 1920-1936 aastani ehitati 216 uut maja ja tehti juurdeehitisi 183 algkoolile (summade jaotuses eelistus langes linnadele). Tallinnas valmisid 1930.aastail tänini kasutusel olevad moodsad koolimajad (Raua tänavas, Pelgulinna ja XX algkool, Tartus Vaalgkoöl). Kuresaares ja Kohtla-Järvel said valmis uued ajakohased algkoolihooned. Uute koolimajade ehitamise ja vanade korrastamise tulemusena toimus koolides õppetöö põhiliselt ühes vahetuses (linnades teises vahetuses 4,9%, maal 0,8%). Tulevikuks koostati 15 aastaplaan uute koolide ehitamiseks ja vanade koolide ümberehitamiseks, kindlustada kõik algkoolid kolleegiajanouetele vastavate hoonetega. /4/

"Pärnu linnas S.-Jõe tänaval asus 6.algkool. Koolis oli 6 klassi (eraldi, mitte liitklassid). Õpilasi oli üle kahekümne. Olid segaklassid. Ühes klassis õppisid erivanuses õpilased. Ruumidest olid veel võimlemise saal, mida kasutati ka pidude läbi viimisel (seal oli klaver). Poistel oli eraldi puutöö ruum, tütarlastel toimusid käsitöötunnid oma klassis. Üldiselt klassist klassi liikumist tundide vahetumise pärast ei olnud, kõik tunnid toimusid ühes klassiruumis. Koolimajas olid koolijuhataja ja ka paari õpetaja korterid."/lisa 1/

Erimäärused olid kehtestatud koolimajade asukohtade, hoonete, sisseseadete ja muu sellise kohta. Iga algkooli juurde nähti ette maa-alad võimlemise, mänguväljakute ja õuema tarbeks, vähemalt pool tiinu kooli kohta ning 1/6-1/3 tiinu sobivat maad kooliaia tarvis. Igale määralisele õpetajale maal eraldati 1 1/2- 2 1/2 tiinu põllumaad koos heina- ja karjamaaga ühe lehma ja hobuse pidamiseks, kuna tarbeainete saamine oli raskendatud ning loodeti ka õpetajate paiksusele. Selle läbiviimiseks nähti seaduses ette koolide tarbeks maa sunduslikku võõrandamist./5/

Klassiruumid hakkasid üha enam vastama euroopa riikide nõuetele. Ametlik norm nägi ette põrandapinda ühe õpilase kohta 1-1,2 m², õhukubatuuri 3-4m³. Klassiruumi kõrgus ei tohtinud olla alla 3 meetri, laius mitte alla 5 meetri ja pikkus mitte üle 9 meetri. Õhuvahetus toimus peamiselt akende kaudu, puudulikku ventilatsiooni esines maakoolides enam kui linnas. Akende valgustuspind ei tohtinud olla alla 1/7 klassi põrandapinnast. Valgustuse probleemid esinesid maal. Linnades oli elektrivalgustus, maal kasutati petrooleumi- ja gaasilampe. Keskkütet kasutati linnades rohkem kui maal, kuid põhiliseks kütteks oli siiski ahiküte.

"Vana Pikakannu koolis oli klassiruumi ainult kaks - üks suur, teine väike. Suuremas õppisid esimese ja teise klassi lapsed, väiksemas kolmanda ja neljanda. Rohkem klasse koolis ei olnud. ... Pikakannu koolis hakati 1925.aastast klasse juurde

komplekteerima. Esialgul viieklassiliseks, kuid juba aasta pärast kuueklassiliseks. ... Klassikomplektide juurdetulekuga muutus ruumide küsimus teravaks."/6/

Kaugemalt koolis käivate laste jaoks olid loodud internaadid. Juba valla-, eriti aga kihelkonna- ja ministeeriumikoolide juures olid internaadid. Eesti Vabariigis nõuti internaatide loomist siis, kui lapse koolitee kaugus oli üle 3km. Internaate omasid ainult pooled olemasolevatest koolidest. Kõige rohkem oli internaate Viljandimaal, kõige vähem Tartu- ja Harjumaal. Õpilaste arv internaatides näitas aga vähenemist. Põhilised põhjused mittekasutamisel olid ebarahuldavad elamistingimused ja siseelu korraldamatus. "Internaadiruumid, eriti magalad, olid tihti väikesed, halvasti ventileeritavad, õpilased pidid kodunt kaasa tooma voodi, voodipesu. Ette oli nähtud, et iga õpilane, kes internaati kasutas pidi magama omaette voodis, tegelikult ligi pooled õpilastest magasid mitmekesi koos. Õpilaste ühistoitlustamine oli hästi korraldatud Viljandimaal, ka Järva- ja Harjumaal, kus 2/3 internaatides toimus ühistoitlustamine. Teistes oli see ebarahuldav. Mitte kõikides internaatides ei olnud läbi mõeldud ja organiseeritud laste vaba aeg." Internaadid põhjustasid lisakulusid valdadele. Lapsevanemadki polnud rahul internaadi tingimustega ning samuti ka lisakulutuste pärast ei pannud nad lapsi internaati. Internaadid pidi organiseerima koolijuhataja, kuid ei talle ega ka õpetajatele tehtava töö eest tasu ei makstud."/7/

"Kooli piirkond oli suur, lastel tuli koolis käia kuni kümne kilomeetri kauguselt. Et aga laps iga päev seda maad, eriti rasketes talvistes teeoludes, ära käia ei jõudnud, siis oli ka mingi võimalus jääda koolimajja "öölapseks"- tähendab internaati. Mida kujutas endast see "internaat"? Magamislavatsaid lae all, üks poistele magamistoas, teine tütarlastele väikeses klassis. Hiljem lõhuti klassist lavats maha ja tüdrukute aluskotid tõsteti päevaks poiste lavatsile. Öösel magati samas klassiruumis pörandal.

15-20 "öölast" oli igas magajate rivas, ja ... oh seda müramist, lõbu ja karutempe, mis nendel öhtutel ette võeti! Tavaliselt sai rivist asja alles peale südaööd (valveõpetaja)."/8/

Algkoolide tegevust juhtisid ja korraldasid koolijuhataja, õpetajad, pedagoogikanõukogu ja kooli hoolekogu. Kooli ülalpidaja valis ja koolivalitsus registreeris ametisse koolijuhataja ning õpetajad.

Ka koolijuhataja pidi andma tunde - iga juhatatava klassi kohta 2 tundi nädalas vähem õpetajate nädalatundide normaalarvust, kuid mitte alla 8 tunni nädalas.

Kooli ülalpidaja pidi muretsema korteri koos kütte ja valgustusega koolijuhatajale, maa- ja alevikoolide õpetajatele, kuigi tasu kütte ja valgustuse eest neilt palgast maha võeti.

Et olla algkooli õpetaja, pidi olema lõpetanud kas õpetajateseminari kursuse või kesk- ja kõrgema õppeasutuse ning omandanud õpetajakutse. Kuid õpetajate ettevalmistus oli vähene (puudus isegi endise kolmeaastase algkooli kutse). Haridusministeerium korraldas kolmesuvelised kursused õpetajakutse saamiseks. Ka korraldati erikursusi keskkooli lõpetanuile, asutati rida uusi õpetajateseminare ja kursusi. Õpetajate majanduslik olukordki polnud kõige parem, kuid püüti ikka paremuse poole. Palka saadi vastavalt sellele, milline oli õpetaja haridustase. Peale palga maksti õpetajaile, kellel oli vähemalt 50% seaduses ettenähtud tundide arvust nädalas perekonna-abiraha, riigikoolides riigi poolt, maal - maakonna-, linnas- linnavalitsuse poolt. Õpetajad kui ka nende perekonna liikmed said haiguse korral arstiabi ja surma korral ajutist abi- raha. Samuti said õpetajad ja nende perekonnad pensiooni./9/

Nädalatundide normaalarv oli: maa-alkkoolides 28, linna-alkkoolides 26, mida võis mõlemal juhul vähendada kuni 24 nädalatunnini, kui haridusministeeriumi poolt maksmapandud tunnikava 28 või 26 tunni andmist ühes koolis ei võimaldatud. Peale selle oli õpetajate kohustuste hulgas õppe- ja kasvatustööga seoses olevad

tööd (korrapidamine koolis, klassijuhatus, klassiraamatukogu hoidmine, raamatute väljaandmine, kirjalikud tööd, katsete ettevalmistamine). Alla või üle tähendatud normi tundide andmise puhul maksti õpetajale tasu samade normide alusel nädalatundide arvu kohaselt.

Kooli siseelu juhtimisel oli mõjuvaim osa pedagoogika-nõukogul, mille liikmeiks olid kõik kooliõpetajad, kooliarst, hoolekogu esimees ja lastevanemate esindaja. Pedagoogika-nõukogu ülesandeks oli kooli kasvatusliikude ja õpetusliikude küsimuste ning nendega seoses muude koolielu küsimuste lahendamine. Kooli- ja koduvaheliste sidemete loomiseks pidi pedagoogika-nõukogu vähemalt kolm korda aastas kokku kutsuma lastevanemate koosoleku, kus arutusele tulid kasvatusse ja õppetöösse puutuvad küsimused ning kus kanti ette vastavad soovid kooli hoolekogule ja pedagoogika-nõukogule.

Hoolekogu moodustus koolijuhatajast, määralistest õpetajatest, lastevanemate ja kohaliku kogukonna valitsuse esindajatest, kooli majanduslikult toetavatest isikutest ja kooli arstist. Hoolekogu pädevusse kuulus kooli majandusliku olukorra eest hoolitsemine, järelvalve laste korraliku kooliskäimise üle, puudumispõhjuste väljaselgitamine, põhjuseta puudumiste eest trahvide määramine vanematele või hooldajatele, õpilaste toitlus- ja terviseolude korraldamine, vaesemate õpilaste varustamine õppevahenditega, riiete- ja jalanõudega, õpetajakandidaatide esitamine valivale asutusele ja õpetajate vallandamise algatamine, kooli siseelu reguleerivate eeskirjade läbivaatamine ning ettepanekute tegemine kohalikule koolivalitsusele uute õppeainete evitamiseks, klasside või kursuste avamiseks. /10/

"Vaesematele lastele anti söögikaardid. Koolis sellist kindlat söögikohta polnud. Peale tunde said söögikaardi omanikud minna sööma sööklatesse. Koolis olid tavaliselt õpilastel võileivad kaasas, kuid vahest müüdi ka saiakesi, mida söödi vastavalt oma vajadustele mõnel vahetunnil.

Ka riideid anti vaesematele lastele. Mina ise sain ka mantli-riide ja saapad. Vaeseteks loeti suured või ilma isata pered." /lisa 1/

Õppetöö korraldamises püüti järgida kasvatuslikke põhimõtteid. Koolides kasutati esialgu ajutisi õppeplaane ja programme. 1920.a. 4.septembril väljaantud määruse kohaselt õpetati algkoolis järgmisi õppeaineid: 1.kodulugu, 2.emakeelt, 3.laulmist, 4. võimlemist, 5.tööõpetust(käsitööd), 6.joonistamist, 7.matemaatikat, 8.loodusõpetust, 9.geograafiat, 10.ajalugu, 11.ühiskonnaõpetust, 12.kaht võõrkeelt.

Emakeelne kool võimaldas parandada eesti keele õpetamist. Usuõpetuse väljajätmine ametlikust õppeplaanist ning koduloo, laulmise, võimlemise, käsitöö ja joonistamise tähtsuse rõhutamine kutsus esile närinaid.

Usuõpetus lisandus tunnikavasse 1923.aastast, mida selle ajani algkooliseaduse järgi võis õpetada lastevanemate soovil ja kulul vabatahtliku õppeainena enne või pärast kohustuslikke õppetunde kooliruumides.

Võrreldes 1920.aasta tunnikava 1923.aastal kehtestatudga oli tundide üldsumma sama (173 tundi 6õppeaasta /klassi/ kohta, mis oli küllalt suur arv), kuid üksikult võttes mõningaid tunde oli vähendatud, lisandus usuõpetus.

1923.aastal kinnitatud algkoolide tunniplaani järgi õpetati usuõpetust I-IV klassini 2 tundi nädalas ja V-VI klassini 1 tund nädalas. Kõige suurema tundide arvuga õppeaineiks oli emakeel: I-II klassis 6 tundi (maal 7), enne ka 6; III-IV klassis 5 tundi (enne III 6, IV ka 5); V-VI klassis 4 tundi. Ka matemaatika tunde oli küllalt palju I-VI klassini 5 tundi nädalas (maal I-II klassis 6, enne oli III klassis 6 tundi). I-III klassini oli õppeplaanis kodulugu, IV klassist tuli selle asemele looduslugu, geograafia ja ajalugu. Looduslugu õpetati IV-V klassis 4 tundi ja VI klassis 5 tundi nädalas (enne V 5 ja VI 6 tundi - oli loodusõpetus). Kodaniku teadust oli ette nähtud VI klassis 1 tund nädalas (enne ka, kuid

nimetus oli ühiskonnaõpetus). Esimese võõrkeele õpetamine algas III klassis 4 nädalatunniga (ennek ka), teine võõrkeel lisandus V klassis 3 nädalatunniga (enne ka). Joonistamist, käsitööd, laulmist ja voolimist õpetati kõigis klassides igaüht 2 tundi nädalas./11/

Teiste ainete eesotsas seisis kodulugu, mis oli paigutatud kavasse eriõppeainena, kuid sisuliselt üldine vaateõpetus. Tundides tuli lapsi tutvustada lähima ümbrusega, õpetada tähelepanema, vaatlama, nähtusi mõistma, tähelepanekuid ka teistele edasi andma. Õpetamisel tuli siirduda lähemast kaugemale, üksikult üldisele. Kodulootunnid pidid aluse panema IV õppeaastast algavale loodusloo, ajaloo ja maateaduse (geograafia) õpetamisele.

Õpetajate abistamiseks ilmus esimesena koduloos S.Sütti "Kodulugu" kolmes eri vihikus (I-III oa), kuid seal esines endise nn. sõnakooli mõju. Oli ka tõlgitud õpikuid. Saksa keelest J.Kühneli "Moodne vaateõpetus ehk kodulugu" (1921), millel oli "koduloo õpetamise alal põhjanev tähendus", kuid Eesti olude tundmine oli puudulik. 1924.aastal ilmus J.Käisilt, kes püüdis luua ka koduloo metoodikat, pikem kirjutis koduloost. Paljudelt autoritelt ilmus mitmesuguseid raamatuid, artikleid, vaatlusvihikuid, tüüjuhatuste kogumikke jm., mis pidid hõlbustama õpetamist.

Ajaloo õppeprogrammi keskpunktis pidi olema kodumaa ajalugu, mis tuli üksikasjalikumalt ja süstemaatilisemalt läbi võtta kui teiste rahvaste ajalugu. Üldisest ajaloost soovitati anda õpilastele üksikuid episoodilisi pilte, mis iseloomustaksid üldise tähtsusega kultuurilisi ajajärke. "Õpetamisel oldagu võimalikult erapooletu ... seda võib teha ilma tõsiolude sihiliku moonutamiseta, täiesti erapooletu vaatluse ja rahuliku nähtuste käsitlemise piiridesse jäädes."/12/

Õpikutest oli esialgul kasutusel J.L.Jürgensi "Ajalugu rahvakoolidele" (I-II). Nendes käsitleti peamiselt poliitilist ajalugu, puudus elav jutustus, kujukus ja piltlikkus. Viimase suhtes

oli parem J.Sitska "Ajaloo algõpetus". Teistest paremaks peeti aga M.Kampani "Eesti ajalugu". Üldiselt olid algkoolide õpikud ajaloos iganenud, ei vastanud õppeprogrammidele ega uuematele metoodilistele nõuetele. 1925.-30. aastani ilmus rida uusi ajalooõpikuid algkoolidele J.Adamsonilt. 1928.aasta uued õppeprogrammid nõudsid sissejuhatava ajalookursuse kodukohastatud episoodilist, novellistlikku käsitlust. Jüri Parijõe õpik "Möödunud ajad jutustavad", kirjutatud algkooli IV klassile, kajastas endas ajaloo aine ja autori enda loodud piltlikke lastepäraseid jutustusi. Sellele järgnes J.Parijõe ja T.Adamsoni "Möödunud ajad jutustavad" II köide algkooli V ja III köide algkooli VI klassile. Need raamatud said positiivse hinnangu osaliseks. /13/

Kodanikuõpetus ehk kodanikuteadus ehk ühiskonnaõpetus oli algkoolidele uus õppeaine. See tutvustas õpilasi kui tulevasi kodanikke ühiskonna vormidega ja üksiku isiku seisukohaga ühiskonnas. Kodanikuõpetuses olid levinud R.Rägo "Kodanikuõpetus algkoolile" ning J.Parijõe ja T.Algma "Noor kodanik", mis andsid tarvilikke teadmisi kehtiva ühiskondliku ja riikliku korra ning kodaniku õiguste ja kohustuste kohta.

Emakeele õpetuse eesmärgiks peeti üldist arenemist. Kooliea algul pandi pearõhk kõnelemisharjutustele, sellele järgnes lugemine ja kirjutamine. Vanemais klassides tutvustati keele grammatilise ehitusega, rahvaluule, ilukirjanduse ning lühikese kirjanduslooga. 1920.aastail olid algkoolides ühesuguselt kasutusel M.Kampani, M.Nurmiku, J.Oro, J.Kuulbergi ja V.Tammani aabitsad-lugemikud. Osa lugemikke sisaldas peale ilukirjanduslike palade ka reaalinelist. Lapsepärasuse poolest leidis hindamist M.Nurmiku 1920.aastal ilmunud "Eesti kooli esimene lugemik" - nimetati ka "sündmuseks meie koolikirjanduses". /14/

Matemaatika õpetuse ülesandeks oli paralleelne aritmeetikaga ja geomeetriaga tutvustamine. Geomeetria praktikatundides va-
bas looduses käies, mõõdeti jõe laiust, puude kõrgust, tiiki mõisa-

pargis. Algebra kursus ei olnud mõeldud süstemaatiliseks; kursus pidi toetuma üldistele tähendusviisidele ja suurustele, graafilisele kujutamisele ning jäi kogu aeg praktiliste ülesannete valiku piirkonda. Matemaatikaõpikuid anti välja palju, kuid enamik neist ei vastanud metoodiliselt ega sisuliselt nõuetele ning algkooli õppeprogrammidele. Metoodiliselt läbitöötatuks hinnati I-V õppeaastale ette nähtud K.R.Veski ja J.Grünthali "Aritmeetiliste ülesannete kogu", milles oli silmas peetud uuendusvoolusid matemaatika õpetamisel. Kolme esimese õppeaasta raamatud moodustasid ülesannete kogu, IV ja V õppeaasta õpikutes sisaldus süstemaatiline aritmeetika kursus koos ülesannetega. Hea hinnangu sai H.Veidermanni ja Chr.Brülleri "Väike arvaja"(1922), mis sisaldas aritmeetika ülesandeid ja ka geomeetria algteadmisi. Uues matemaatika õppeprogrammis nõuti ülesannete vastavust õpilaste vanusele ja arenguastmele. F.V.Mikkelsaare õpikute sari "Algkooli matemaatika" oli seostatud õpilaste eluga, silmas oli peetud laste huve ja isetegevust. J.Kuulbergi, E.Kuulbergi ja E.Martinsoni "Elavad arvud" püüdis rajada matemaatika algõpetust lapse elamustele, lähtudes lapsele tuttavast ümbrusest.

Koduloo järjena algas IV õppeaastal looduslugu. Loodusloo õpetamise eesmärgiks loeti õpilastes loodusearmastuse ja ilutunde kasvatamine, inimlikkuse, elu ja ilu hoidmine ja kaitsmine. Õpetada tundma ka kodumaa loodust. "Algkooli looduslugu ei peaks olema süstemaatiliseks kursuseks, vaid üldiseks ülevaateks ja eelkursuseks. Rõhutati ka õpilaste tähelepanelikkuse arendamist, kujutluste rikastamist, ilutunde ja tegeliku mõtlemisviisi kasvatamist ning isetegevuse arendamist. Kolme viimase kooliaasta jooksul võeti läbi ülevaade füüsikalistest ja keemilistest nähtustest ning saadi ülevaade elavast loodusest - taimedest, loomadest ja inimestest."/15/

1922.aastast alates hakkas ilmuma P.Kogermani, H.Männiku ja L.Mahlsteini "Loodusõpetus" IV-VI klassile. Viljakamaid loodusõpetuse õpikirjanduse autoreid oli J.Käis, kellelt hakkasid ilmuma 1926.

aastast "Loodusesõbra vaatlusvihikud" - erinevate ülesannetega vaatlusvihikud kodukoha loodusest ja ilmavaatlusest.

Maateaduses tutvustati õpilasi kodumaaga ja selle ümbrusega ning anti mõisted üldmaateadusest, selle järel tutvustati üksikute ilmajagudega ning kosmograafiliste algmõistetega. Õpikuid maateaduse tarvis töötati esialgul ümber (tsaariajal koostatud). Õppeprogrammidele ja laste loomulikule arengutasemel vastava õppe- raamatute sarja "Maateaduse õpperaamat" IV-VI õppeaastale (1922 - 1923) koostasid S.Sütt ja D.Koppel. 1925.aastal ilmus neilt veel "Kooli atlas". Lisaks ilmus ka maateaduse ülesannete kogusid, kon- tuurkaarte jm. Tervet algkooli maateadust haarav õpperaamatute sari ilmus E.Markuse ja A.Partsi sulest, mida hinnati õppeprogrammidele vastavaiks. A.Partsi "Maateaduse töö- ja õpperaamat" algkooli IV klassile sisaldas iga peatüki algul õpilasi iseseisvale tööle raken- davaid küsimusi ja ülesandeid, et õpilane ise leiaks vastuse oma vaatluste, kaardi, jooniste ja piltide põhjal.

1923.aastast võeti ka usuõpetus tunnikavasse. Enne võis usuõpetust õpetada ainult väljaspool õppekava pärast õppetunde, õpilastele polnud lubatud korraldatavad usulised talitused nagu palvused. Usuõpetus pidi kandma üldist, objektiivset tutvustavat laadi. Usuõpetuse aluseks pidi olema ristiusk ning usuõpetajaiks võisid olla isikud, kes käsitlesid ainet "usu ja kõlbluse kasvata- mise" seisukohalt./16/ Koolides, kus leidis mitmeusulisi, lubati õpilasi koondada usutunnistuslike rühmadena. Noorsoole pidi usuõpe- tus andma vajalikumaid teadmisi ristiusust, püüti õpilastes ära- tada meelsust, selle praktilist teostust koolis kui ka väljaspool. Usuõpetuse kava oli üldine kõigile algkoolidele. seati sisse ka hinde panemine tunnistusele ning hommikupalvused kõigis koolides, kus usuõpetus oli õppeplaanis.

"Kell 8 läksime kooli ning siis algas hommikupalvus, mis kestis viisteist minutit. Hommikupalvuse viis läbi koolijuhataja."

/vt.lisa 1/

"Õppetöö algas hommikupalvusega, selleks kogunesid kõik õpilased suurde klassiruumi, kus ka orel. Palvetundi pidas koolijuhataja Friedrich Peters. Algul lauldi oreli saatel mõni jumala-sõnalaul, siis luges õpetaja päätüki evangeeliumist või jutluse raamatust. Lõpuks jälle lauldi. Sama toimus ka koolitundide lõpul. Vaimulikud laulud olid lastel usuõpetuse tundides selgeks õpitud"/17/

Õpikuteest kasutati 1920.aastail E.Tennmanni usuõpetuse lugemikke, mida kaunistasid E.Viiralti illustratsioonid. Õpetajatele käsi-raamatuks ja õpilastele koduseks lugemiseks soovitati positiivse hinnangu saanud J.Kõpu ja J.Järve "Usuõpetuse lugemikku algkoolidele" (1924).

Joonistusõpetuse ülesandeks oli õpilase loomis- ja kujutlusvõime, tahtejõu ja esteetilise tundeilma kui ka füüsilise oskuse kindlustamine. See aine oli ühenduses tööõpetuse, voolimise kui ka teiste õppeainetega.

Käsitöö tunnid pidid õpilasi arendama huvi ja armastusega suhtuma töösse. Õpetus oli paljugi seotud praktilise elu nõuetega. Harjutusi tehti igasuguste materjalidega - paber, kartong, riie, savi, lõng, puu, metall. Kasutati mitmeid viise - punumine, kudumine ja teisi.

"Käsitöö tundides vooliti savist mudeleid, nikerdati puust asjakesi. Vanemates klassides köideti raamatuid, tehti papp ja vineertöid. Kõik talve jooksul tehtud käsitööd jäid hoiule koolimaja põõningule. Kevadel, viimasel koolipäeval jagati need lastele välja ja asju sai igaühel sületäis koju viia."/18/

Laulmistunnid sisaldasid nii lauluõpetust kui ka nootide tarvitamist. Raamatutest olid esialgul kasutusel V.Tammani "Kooli laulmise raamat", A.Kapi "Koolilaste laulud" ja A.Kasemetsa "Muusika algõpetus". 1925 ja 1926 ilmusid vastavalt I ja II osa V.Tammanni ja J.Aaviku "Laste laule" I-IV õppeaastale.

Võimlemisõpetuses püüti füüsilise arengu kõrval arendada ka laste kehalist painduvust ja liikuvust. Palju kasutati mängu

ja rütmilisi harjutusi.

Võõrkeeltest õpiti kaht, millest ühe õppimine oli kohustuslik, teine vabatahtlik. Vanemates algkooli klassides õpetati veel esimese võõrkeelena vene keelt, kuna õpilased olid selle õppimist juba varem alustanud, ning teise võõrkeelena saksa keelt. Õpilased, kes alustasid võõrkeele õppimist (III-IV klass) oli esimeseks võõrkeeleks saksa-, teiseks inglise keel, kuigi määratud oli vastupidi, aga õpetajate puudusel kujunes see teisiti. Alates 1923.aastast jäeti vene keele kui võõrkeele õpetamine tunnikavast välja.

"Alates kolmandast klassist õppisin saksa keelt. Vene keelt koolis üldse ei õpetatud."/vt.lisa 1/

Saksa keele õpetamiseks olid kasutusel H.Pezoldi "Saksa keele õpperaamat algkoolidele" ning E.Mitti ja E.Jaanvärgi "Deutsches Lehr- und Lesebuch". Neid raamatuid muudeti vastavalt õppeprogrammide arengule. Inglise keele õpetamiseks kasutati algkoolides M.Krentzbergi "Inglise keele õpperaamatut".

Õpetajatele oli antud Haridusministeeriumi poolt teatud võimalusi muuta õpetust kooli ümbruse ja õpilaste arenemise kohaselt.

Õppetöö metoodika alal püüti kasutada töökooli põhimõtet, mis seisnes töö kasutamises kasvatus- ja õpetusabinõuna eesmärkide saavutamiseks. Õpilase iseseisva vaimse tööga pidi võimaluse korral liituma käe tegevus. Kuna õpetamine töökooli põhimõttel pidi olema viimse võimaluseni näitlik, kerkis teravalt esile õppevahendite küsimus, millede puudus oli koolides üsna suur. Õppevahendeid oli kõige enam vene keeles ja loodusteadustes, maateaduses. Täiesti puudusid õppevahendid eesti ajaloo ja koduloos. Esialgul toodi õppevahendeid (mikroskoobid, seinapildid, kaardid jm.) Euroopast (Leipzig, Berliin - 1920). 1923.aastal osteti Leipzigit üle 3000 kaardi. Sisse toodi veel kinoaparaate ja filme (tollisoodustused). 1922.aastal asutatud osaühisuse "Töökool" kaudu muretseti ning anti edasi teateid mitmesuguste õppeabinõude müügi- ja valmistamis-

tingimuste kohta. Paljudes koolides valmistati õppevahendeid õpilaste abiga ise. Korraldati ka kursuseid õppevahendite valmistamiseks. Osavõtt nendest kursustest oli suur. Põhiliselt loodi õppevahendeid loodusloo, geograafia tarvis. Osaühisus muretses koolidele suure hinnaalandusega õpperaamatuid ja sobivat kirjandust ka kooliraamatukogudele.

"Koolis kirjutati sulepeaga, millele oli vahetatav sulg otsas; tindipott oli laua peal. Igal lapsel oli eraldi laud. Koolivormiks oli tütarlastel sinine kleit puuvillasest riidest valge kraega. Jõukamatel oli riietus paremast materjalist ning neil olid ka portfelliid, mida vaesematel ei olnud. Koolivorm sunduslik ei olnud!" /vt.lisa 1/

"Esimeses klassis oli õpilastel vihiku asemel tahvel ja krihvel. Õpperaamatutest algklassides oli ainult eesti keele "Huvitaja" ja rehkenduse raamat."/19/

Raamatukogud olid algkoolidele vajalikud, kuid need olid eriti maakoolides vabariigi algaastail väga väikesed. Raamatute saamiseks paluti nii maa- kui ka vallavalitsuste poolt abi Haridusministeeriumilt. Õpetajate initsiatiivil hakati raamatute muretsmiseks kasutama koolipidudest laekuvaid summasid. Olukorda parandas ka raamatuaasta, mil algkoolid said juurde palju vajalikku kirjavara. Koolidele soovitatud kirjanduse nimekirjad sisaldasid ajakirju "Laste Rõõm", "Lasteleht" jt., A.Kitszbergi, A.Saali, E.Bornhöhe, J.Järve, E.Aspre, E.Vilde, J.Aho, F.Molnari, J.Verne, W.Scotti, M.Twaini, F.Cooperi jt. teoseid. Anti välja ka noorsookirjandust - noorsooajakiri "Noorusmaa", mis oli määratud murde-ealistele noortele.

Aastad 1919-1924 olid Eesti hariduselu arengus uue koolisüsteemi väljatöötamise ja elluviimise aastaiks.

1925 - 1933

1925. aastaks ei olnud teostunud veel paljudes koolides 6-klassiline algkool. Koolid kannatasid veel õppevahendite puuduse all, probleemiks oli ka koolimajade vähesus, mille ehitamine pidi saama hariduspoliitika üheks tähtsamaks ülesandeks.

1926/27. õppeaastal leidis aset koolikohustuse laiendamine viiele õppeaastale Tallinnas, Tartus, Rakveres, Pärnus, Sindi alevis, Vihterpalu vallas Harjumaal ja Kõo vallas Viljandimaal.

1927/28. õppeaastal toimus üleminek 5-klassilisele koolikohustusele 22 vallas ja alevis, neist osas ka 6-klassilisele. 1928/29. õppeaastal toimus 5-klassilise ja osalt 6-klassilise kooliseaduse sisseseadmine juba laiemas ulatuses./1/

"Koolimaja asus kodust umbes poole kilomeetri kaugusel. Algul oli kool neljaklassiline ning õpetajaks oli üks noor mees. Järgmisest (1932) aastast muudeti kool kuueklassiliseks ja õpetajatest tulid juurde kaks noort naisõpetajat."/vt. lisa 2/

Koolikohustuse laiendamine oli seotud raskustega puudustkannatavate õpilaste toetamise osas. Kuna riigi poolt tulevaid toetus summasid puudustkannatavate õpilaste jaoks ei suurendatud, pidid omavalitsused koolikohustuse pikendamisel toime tulema omal jõul.

1932.aastaks oli koolimajade probleem veidi lahenenud - ümber oli ehitatud või juurde oli ehitatud üle 200 algkoolimaja, aasta pärast see arv oli peaaegu saja võrra suurenenud. Koolimajade ehituseks anti laene, millest küll alati ei piisanud. Koolide varustamiseks paremate ruumidega aitas kaasa ka võimalus kasutada endisi mõisate härrastemaju, kuigi need enamasti ümberehitamist nõudsid.

"Koolihoone oli kahe korruseline. All korrusel oli kolm

klassiruumi, s.t. olid liitklassid: 1+2, 3+4, 5+6, veel oli seal õpetajate tuba. Ühest klassist sai pidude ajaks saal - lükandsein võeti ära ja lava tehti sisse.

Üleval olid kaks magamistuba - üks poistele ja teine tüdru- kutele. Igal lapsel oli oma voodi koos voodivarustusega. Siis oli veel kaks pesu ruumi ja väljakäiku. Ka poiste puutöötuba oli nende magamistubade juures. Teisel korrusel elasid veel kaks õpetajat ja kooliteenija. Majas oli ka suur köök, kus ka söödi. Toidunormi ei mäleta, aga iga õpilane tõi vist kord kuus kartuleid, peete, porgandeid, odrakruupe, liha, suhkrut jm."/vt.lisa 4/

1930/31. õppeaastast hakkas kehtima 6-klassiline kooli- kohustus üleriiklikus ulatuses. Tänu omavalitsustele sai teoks 4-klassiliselt koolikohustuselt üleminek 6-klassilisele ning koolikohustus kestis alates sellest perioodist kas 6-klassilise algkooli lõpetamiseni või 16.eluaastani. Koolikohustuse pikenda- mine 16.eluaastani koolist eemalejääjate arvu ei suurendanud. Koo- list puudumiste peamisteks põhjusteks olid haigused, vanemate vaesus, laste karjaskäimine, põllutööd.

6-klssilisele koolikohustusele üleminekuga kaasnes koolide koondamine suurematesse hoonetesse, mis tõi endaga kaasa algkoo- lide arvu vähenemise ning majanduskriisi aastail klassikomplek- tide koondamise. Valitsuse seisukohalt oli see positiivne nähtus (hariduskulude kokkuhoid). Klassikomplektide koondamine tõi endaga kaasa liitklasside arvu suurenemise: õpilaste arv ühe või kahe klassiga töötamisel kuni 50, kolme kuni kuue (!) klassiga töötamisel kuni 40 õpilast./2/

Koondamise negatiivne mõju avaldus õpetamistingimustes, tekkisid eeldused õppetöö taseme languseks. Hariduskulud õpetajate ja kooliruumide osas küll vähenesid, aga õpetajate hulgas tekkis tööpuudus.

1925 - 1933 halvenes õpetajate olukord: palku kärbiti, töökoormus suurenes, halvenesid töötingimused, tekkis tööpuudus.

Ilmnesid ka õpetajaskonna üksikute kihtide erinevad huvid.

1928.aastal koostas J.Käis uued algkooli õppeprogrammid, mis samal aastal ka kehtestati. Eelmised õppeprogrammid olid matraliga liiga ülekoormatud ning neid tuli kärpida. Uutes õppeprogrammides pandi vähem rohkust teadmiste ja oskuste hulgale, tähelepanu pöörati rohkem elulähedusele, nende vastavusele laste võimete ja huvidega, rõhutati kasvatuslikke eesmärke. Algklassides soovitati läbi viia üldõpetust. Mõningal määral olid diferentseeritud linna- ja maa-algkoolide õppeplaanid. Uued programmid nõudsid õpetajailt õppematerjali üle rohkemat mõtlemist ja oma metoodilise taseme tõstmist. Õpetajatel oli võimalus täiendada oma teadmisi mitmetel kursustel ja õpetajate päevadel. Vahetati mõtteid kirjatehnika õpetamise kohta, milliseid vihikuid kasutada, vajadus ka töövihikute väljatöötamise osas. Toimusid kursused ka õppevahendite valmistamiseks.

Algkoolide õppekirjandus metoodiliselt paranes. Uute õppemeetodite kasutuselevõtmine, eriti õpilaste iseseisev töö, mõjutas ka algkooli õpikute koostamist./3/

Usuõpetuse tundidele lisaks viidi koolides sisse hommikupalvused, millest pidid osa võtma kõik need õpilased, kes õppisid usuõpetust.

Loodusteaduste õpetamisel püüti üha enam tarvitusele võtta J.Käisi metoodilisi seisukohti: õppetöö tugines töökooli põhimõttel, kasutati laboratoorseid õppeviisi ja korraldati ekskursioone loodusesse, "püüd rajada õpetust otsestele vaatlustele."./4/ Maateaduse ja loodusloo õpetamiseks muretseti filmiaparaate ja kitsasfilmi.

Ajaloo õpetamise kasvatuslikuks sihiks oli arendada ajaloolist meelt ja mõtlemist ühes põhjaliku selgitamisega; äratada huvi ja armastust oma rahva ja tema ajaloolise saatuse ja püüete vastu; äratada tahet osavõtuks avalikust elust; kasvatada lugupidamist teistest rahvustest ning nende kultuurist; kasvatada riigiko-

danikku.

Koduloo tunnile oli lisatud kõlblusõpetus ja kodanikuõpetus. I-III klassini käsitleti kõlblusõpetust koos kodulooga, IV-VI klassini iseseisva õppeainena 1 tund nädalas, kodanikuõpetust VI klassis 1 tund nädalas.

Emakeele tundide arvu oli uue õppeplaani järgi suurendatud (42 nädalatunnile maal, linnas 41). Suurendatud oli maakoolides veel matemaatika (maal 31, linnas 29) ja loodusõpetuse tundide arvu, linna-algkoolides joonistamise ja võimlemise tundide arvu.

Vaidlusi tekitas võõrkeelte õpetamine algkoolis. Kahe võõrkeele õpetamist peeti üleliigseks, sest paljudel algkooli õpilastel oli raskusi emakeele õigekirja ja matemaatikaga. 1928.aasta õppekava kohaselt jäeti esimene võõrkeel vabatahtliku ainena V ja VI klassis 5 nädalatunniga. Saksa keele tundide arvelt lubati suurendada inglise keele tundide arvu. Lastevanemad taotlesid ka vene keele õpetamist, põhjendusega leida Venemaal teenistust või "kolme kohaliku keele" oskuse nõudmisega. Valitsevad ringkonnad aga seda ei pooldanud.

Uute õppeplaanide ja -programmide rakendamisega õppetöö tase tõusis. 1928/29. õppeaastal lõpetas klassikursuse 82,9% õpilastest, 1930/31. õppeaastal 83,8%. Raskeimaks õppeaineaks oli matemaatika, teisel kohal nõrkade arvu poolest oli emakeel ja kolmandal võõrkeel./5/

1928. aasta algkooli õppeprogrammide puuduseks leiti, et need ei rõhuta küllaldaselt rahvusliku kasvatuse nõuet. Asuti ette valmistama uusi programme.

2.juunil 1931.aastal võeti Riigikogu poolt vastu "Avalikude algkoolide seadus", mille järgi kehtis koolikohustus nii linna- kui maa-algkoolides kuni kuuenda klassi lõpetamiseni või 8.-16. eluaastani. "Õppetöö algkoolides kestis normaalselt 1.septembrist kuni 31. maini. Maal asuvais algkoolides võis õppetöö alata ka

pärast 1.septembrit ja lõppeda enne 31.maid (seoses põllutöödega), kuid õppetöö pidi kestma vähemalt 180 päeva aastas! Algkoolis õpetati uue seaduse kohaselt järgmisi õppeaineid: emakeelt-maal 44 tundi kuuel aastal (enne 43), linnas 41(40) tundi; usu- ja kõlblusõpetust-maal 10, linnas ka (enne kõlblusõpetust tunnikavas ei olnud); kodulugu nii maal kui linnas esimesel kolmel aastal 10 tundi (enne ka); matemaatika - maal 30 (31), linnas 29(28); loodusõpetus ja tervishoid IV-VI klass - maal 9, linnas ka (enne oli tervishoid koos võimlemisega); maateadus nii maal kui linnas IV-VI klassis kokku 6 tundi; ajalugu ja kodanikuõpetus ka IV-VI klassis 6 tundi; võõr-keelt V-VI klassis kokku 10 tundi nii maal kui linnas; joonistamine nii maal kui linnas I-VI klassini kokku 10 tundi; võimlemisel samuti; tööõpetus - maal I-VI klassis 12 (12), linnas 16 (18) ; laulmine I-VI klassini nii maal kui linnas 12 (12).

"Usuõpetus oli õpetajaile ja õpilastele vabatahtlik õppeaine." /vt.lisa 6 ja 7/

Tundide üldarv (I-VI õppeaastal) nii maal kui linnas eriti suurenenud ega vähenenud ei olnud. Maa-algkoolides oli tundide arv suurem põhiainetes, linna koolides pöörati suuremat tähelepanu tööõpetusele.

1934 - 1940

1934. aasta kujunes Eesti Vabariigi elus pöördeliseks.

Paljude muudatustega seoses jäi aja nõuetele jalgu kehtiv haridusseadusandlus. 1934. aastal teostati põhjalik haridusreform. Eeskätt oli see tingitud kutsehariduse vajadusest, et vähendada üldharidusega üleküllastatust ja juhtida noori enam loovaile aladele. Algkoolide õppekavade korraldamisega püüti noorte kasvatamist muuta elulähedamaks./1/

Algkooli ülesandeks loeti ka seda, et õpetus ei peaks seisnema ettevalmistuses teistesse õppeasutustesse astumises, vaid algkooli õpilasi tuli saata ellu. Õpilastele tuli anda teadmisi tegeliku elu kohta, rõhutada töö armastust, töötahet, tööharjumuste ja tööoskuste arendamist.

Avalikkude algkoolide tegevuses oli tähtsamaks muudatuseks koolikohustuse uus normeerimine ning jäeti ära võõrkeelte õpetamine.

Algkoolikursuse omandamisel alandati koolikohustust 14. eluaastani. Kui õpilane sai 14-aastaseks kooliaasta esimesel poolel, siis vabanes ta koolikohustusest eelmise õppeaasta lõpul, s.t. 13 ja poole aastaseks; kuid kui õpilane sai 14-aastaseks kooliaasta teisel poolel pidi ta koolis käima selle õppeaasta lõpuni. 1935. aastast muudeti veidi koolikohustuse pikkust. Õpilased, kes said 14-aastaseks kooliaasta jooksul, pidid käima koolis kuni õppeaasta lõpuni (endist 13,5 ei kehtinud enam).

Koolireformiga pandi alus uuele koolisüsteemile 4+5+3 (algkool + progümnaasium + gümnaasium). Reformijate kavatsuste kohaselt pidid 6-klassilise algkooli lopetama õpilased, kes ei kavatsenud üldhariduslikus keskkoolis edasi õppida. Kuid rahva rahulolematuse tõttu kavandati ka paralleelne süsteem - 6+3+3 (algkool + reaalkool + gümnaasium). Paralleelselt keskkooli I ja II klassiga jäid püsima algkooli V-VI klass. Algkooli VI klassist oli

lubatud õpinguid jätkata keskkooli III klassis, kuid erinevate õppeprogrammide tõttu tuli keskkooli astujal sooritada lisaõpinguid keskkooli algklasside kursuse järgi.

Kuna koolikohustuse alandamise tõttu jõudsid ainult pooled õpilased algkooli lõpetamiseni, taheti kehtestada järelkool, mis pidi olema maksuta ja sunduslik 17. eluaasta vanustele noortele, kel vanuse tõttu algkool lõpetamata või algkooli lõpetamisel ei õpi teistes koolides. Ressursside puudusel jäi see aga teostamata.

Probleeme tekitas ka võõrkeeke õpetamise küsimus. Võõrkeelte õpetamist soovisid põhiliselt linnalaste vanemad, maarahval oli kas ükskõik või ei soovitud üldse võõrkeeke õpetust. Seadusega oli võõrkeelte õpetamine algkoolis lõpetatud. Korraldati asi nii, et kohalike olude arvestamisel, Haridusministeeriumi loal ja algkooli seaduse tingimustel lubati õpetada algkoolis lähemal asuvas keskkoolis õpetatavaid võõrkeeli - kas inglise, prantsuse, saksa või vene keelt. Võõrkeeke võtmisel õppekavasse, pidid õppima seda kõik vastava klassi õpilased. Võõrkeeke õpetamisel tuli vähendada õppeplaanis näidatud tundide arvu maa-algkoolides V ja VI klassis emakeeles, joonistamises ja võimlemises (igas aines ühe tunni võrra), linna-algkoolides V klassis loodusõpetuses ühe, tööõpetuses kahe, VI klassis usuõpetuses ühe ning tööõpetuses kahe tunni võrra./2/

Riigivanema muudatused "Avalikkude algkoolide seaduse" kohta taotlesid üht eesmärki - muuta kool rahvuskeelsels, et eesti lastel oleks kindlustatud õppimine emakeeles.

Võõrkeeke tunnikavast väljajätmisele lisaks kaotati ka kõlblusõpetus eriaainena. Kõlblusõpetuse teemasid tuli käsitleda usuõpetuses, emakeele, koduloo, ajaloo, kodanikuõpetuse ja muudes tundides kui vahendeid, mille eesmärgiks oli arendada lapse kõlbelisi arusaamu eluväärtustest ja kasvatada õpilastes kindlat tahet väärilisteks tegudeks. Kõlblusõpetusele määratud tundide arv läks üle usuõpetusele.

Usuõpetust õpetati algkooli I-IV klassis 2 tundi nädala-

las ning V-VI klassis suurendati endiselt ühelt tunnilt 2 tunnile nädalas. Kirikutegelased nõudsid, et usuõpetajad olgu veendunud kristlased, kristliku kiriku liikmed, kuid siiski oli õpetajaid, kes polnud usutõdedes veendunud./3/ Õpperaamatutest olid usuõpetuses kasutusel 1937.aasta andmeil J.Luuri ja A.Grünbergi "Piiblilugusid väikestele" (I-II klass), "Piiblilugusid algkoolidele" (III-IV kl.) ja "Usuõpetus algkoolidele" (V-VI kl.)

Eriti hakkasid koolielu juhtijad rõhku panema ajaloo ja kodanikuõpetuse õpetamisele. Ajaloo õpetamisel pidi saama keskseks Eesti ajalugu. Mõlemas õppeaines suurendati ka nädalatundide arvu algkooli V ja VI klassis 6-lt 8-le tunnile. Peamiseks ülesandeks ajaloo õpetamisel oli kasvatamine, riigikodaniku vooruste ergutamine. Algkoolides olid sel perioodil kasutusel J.Parijõe ja T.Algma ja ka J.Adamsoni ajalooõpikud.

Vähendati ka koduloo tundide arvu algkooli õppeplaanis ja alates 1937.aastast oli ta iseseisva õppeainena välja jäetud ning ühendatud eesti keelega (kusjuures tundide arv jäi üldiselt samaks - 1934.a.kodulugu I-III klassini maal 7, linnas 9 tundi; emakeelt I-VI klassini maal 43, linnas 41 tundi; 1938.a. kodulugu ei olnud, emakeelt ikka 41 tundi I-VI klassini).

Eesti kirjanduse õpetamisel toimusid muudatused. Nõuti, et algkooliõpilastele määratud kirjandus olgu vaba elu varjupoolte kujutamisest. Õpikud pidid kajastama "Vabadussõja kangelaiste" biograafiaid jms. Lugemismaterjal pidi olema selline, mis tõstaks rahvustunnet. Lugemikest ilmusid 1930.aastail E.Martinsoni, R.Reimani, J.Käisi, V.Alttoa, H.Rajamaa jt. lugemikud. I-II klassile oli määratud J.Käisi aabits-lugemik "Esimesed vaod", kus tihedas seoses lugemispaladega olid keelelised harjutused ja iseseisvad tööd loetud palade sisusse süvenemiseks. V-VI klassile E.Murdmaa ja R.Reimani lugemikud sisaldasid kunstiväärtuslikku algupärast ilukirjandust. 1930.aastate lõpul toimus mõnede õpikute standardiseerimine, kuna kasutusel oli palju erinevaid õpikuid. 1938.aastal tuli ainuluba-

tavana kasutusele võtta J.Parijõe, G.Reiali, A.Vaigla "Eesti koolilugemik" V ja VI klassile. Õpiku sisu oli hoolikalt valitud ja vastas õpperaamatute tarvitusele võtmise korralduses esitatud nõuetele.

Kuna kehtis emakeelne kool, loodi ka uusi eesti keele kooligrammatikaid. Soovitati A.Ploompuu "Lauseõpetus algkoolidele". Hiljem olid üldiselt kasutusel F.Puusepa "Keelelisi harjutusi", "Eesti keele grammatika koolidele" ja "Kirjakeele algmeid", ka M.Meose "Vaatlusi ja harjutusi õigekirja õppimiseks", H.Jänese ja P.Parlo "Eesti keele grammatika ja harjutustik", R.Reimani "Kirja tööraamat" (V-VI klassile) ning J.Käisi emakeele töövihikud. Juurde tuli ka Kirjatehnikatund, I-III klassini.

Võõrkeele ärajätmise arvel suurendati algkoolis matemaatika, loodusõpetuse ja tervishoiu tundide arvu.

Matemaatikast tõusid esile 1930.aastail A.Kasvandi ja J.Langi õpikute sari "Väike matemaatik" I-IV klassile, mis leiti olevat hea meetodilt, selge süsteemiga. Kasutusel olid veel J.Käisi ja A.Budkovsky matemaatika töövihikud, A.Maramaa matemaatikaülesannete kogugu. 1930.aastate teisel poolel ilmusid A.Kasvandi, J.Langi ja O.Paasi matemaatikaõpikud algkooli V-VI klassile, mis vastasid ka progümnaasiumi I ja II klassile./4/

Loodusõpetusest ilmus J.Käisi raamat "Uusi teid algõpetuses" III (1932) ja IV (1934), kus oli tööjuhatusi iseseisvaks individuaalseks tööks ja kergendas õpetajate tööd eriti liitklassides. 1929.-1930.aastal ilmus J.Langi, A.Parise, V.Peedi ja G.Reidi õpikute sari "Väike looduse sõber" I-III (IV-VI klassile), mis oli kasutusel ka 1930.aastate lõpul.

Maateaduse programmid algkoolis nõudsid lähtumist kodumaast, maastikuliste üksuste esiletoomisest, õpilaste isetegevusest ja praktilistest töödest. E.Markuselt ja A.Partsilt ilmunud õpperaamatute sarja peeti õppeprogrammidele vastavaks.

1937/38.õppeaastast oli igas klassis ettenähtud üks tund nädalas tasu alla kuuluv klassijuhataja tund, mida kasutati õpilas-

ringide töö korraldamiseks ja õpilaste kasvatuslikuks juhtimiseks./5/

Varasemate ja 1930.aasta õppeplaane võrreldes uuega, oli üldiselt uues õppeplaanis nädalatundide arv piiratum (1930.a. üldine tundide summa I-VI klassini 169, 1938.aastal 160).

Kuni 1934.aastani hinnati õpilasi märksõnadega "hea, rahuldav, nõrk". 1934.aastast võeti kasutusele numbritega hindamine viiepalliliselt (1-nõrk, 2-puudulik, 3-rahuldav, 4-hea, 5-väga hea). Klassist klassi edasiviimine ja koolikursuse lõpetamine toimus õpilaste üldise edasijõudmise põhjal.

"Hinded olid kuni 1935.aastani 1, 3 ja 4 - neid kirja pandi sõnadega nõrk, rahuldav ja hea. 1935.aastast tulid juurde hinded puudulik (2) ja väga hea (5)." /vt.lisa 4/

Koolimajade ehitamisele hakati rohkem tähelepanu pöörama 1930.aastate teisel poolel. Lõpp tehti ka klasside koondamisele. Koolimajade ehitamisel mindi üle plaanimajandusele. Suurendati riiklike laene koolimajade ehitamiseks, kuid vaatamata sellele olid alla poolte koolidest ebarahuldavas olukorras. Võrreldes eelnevate aastatega oli koolide arv küll vähenenud, kuid uute, paremate hoonete kasutuselevõtt võimaldas klassikomplektide arvu suurendada.

Kooliraamatukogudele määrati Haridusministeeriumi poolt suuremaid summasid, mille tulemusena tekkis võimalus raamatukogusid paremini komplekteerida. Paljude linnade algkoolide raamatukogudel olid rikkalikud fondid. Suurim oli Tallinna XXI algkooli oma 6477 köitega ning maakoolidest Rannu algkool 1785 köitega./6/

Õpetajate ametisse määramise ja kinnitamise õiguse omandas 1934.aastast täies ulatuses riigi keskvalitsus. Suurendati koolijuhatajate võimu ja õigusi kaasõpetajate suhtes. Tal oli õigus külastada ja jälgida õppetunde, kontrollida õppe- ja tööplaanide täitmist, samuti kasvatuslike ülesannete järjekindlat täitmist õpetajate poolt. Vajaduse korral instrueeris koolijuhataja õpetajaid ja andis neile vajalikke juhiseid. Kooliväline töökoor-

mus, mis oli õpetajatel niigi suur, kasvas veelgi. Maal juhtisid õpetajad kohalikku kultuuritööd - juhendati laulukoore, näiteringe, raamatukogu jne. Lisaks kõigele pidid õpetajad hakkama osavõtma mitmesugustest hoogtöödest (kodukaunistamine) ja poliitilistest kampaaniatest valimiste puhul. Õpetajate palgatase ei tõusnud sugugi. Maa-alkkoolide õpetajate palgad jäid kriisiaegsele vähendatud tasemele. Vähendati ka nooremate õpetajate ja õpetaja kandidaatide palka (viletsad palgaolud sundisid meesjõude koolist eemale jääma).

Õpetajakutse taotlemine muutus pikemaks (14 või 13 aastat endise 12 vastu) ja maksuliseks, siis õpetajaks saada soovijate arv vähenes. 30.aastate lõpul andis tunda kohatine õpetajate puudus.

Algkool oli tol ajal kõigile mõeldud kool, sest selle läbisid enamus lapsed. 3-4 klassilisest algkoolist kujunes välja 6-klassiline algkool, kust saadi mitmekülgseid teadmisi. Eesti algkooli materiaalbaas tegi kahekümne aastaga läbi suured muudatused ja hakkas lähenema uuele, euroopalikule tasemele.

IV Avalikud keskkoolid

1920 - 1924

Keskkooli küsimustes kehtisid 1920.aastal järgmised põhimõtted: 1. keskkool oli ühtluskooli teine aste 5-aastase kursusega, mis järgnes 6-aastasele algkoolile (keskkoolides ei lubatud enam avada neljale esimesele õppeaastale vastavaid klasse);

2. keskkool pidi olema kõigile kättesaadav;

3. Keskkooli ülesandeks pidi saama avara ilmavaatega ja loova töövõimega inimese kasvatamine ning ettevalmistus kõrgkooliks./1/

Vaatamata pikkadele vaidlustele võeti 7.detsembril 1922. aastal Riigikogu poolt vastu avalikkude keskkoolide seadus. Seaduse järgi moodustas keskkool ühtluskooli teise järgu, oli emakeelne ja usuõpetuseta. Keskkool oli ühis- või lahuskool; keskkooli kursus pidi kestma vähemalt 5, mitte aga üle 6õppeaasta; oli tasuline. Õppetöö pidi kestma 38 nädalat aastas ja seda võis kuni 36 nädalani lühendada ainult mõjuvatel põhjustel. Õpilaste normaalarv klassis oli 40, kuni 50 võis õpilaste arv tõusta eri tingimustel.

Ülesandeks keskkoolidel oli haritud kodanike kasvatamine ja õpilaste ettevalmistamine kõrgkoolidesse astumiseks. Üldhariduslikke keskkooli võis Vabariigi valitsuse vajadusel muuta ka kutsekoolideks, omavalitsuse ülalpeetavaid kooli aga üksnes ülalpidaja nõusolekul.

Avalikke keskkooli pidasid ülal riik ja omavalitsused. Uute koolide avamise otsustusõigus kuulus valitsusele. Haridusministeerium kinnitas kooli ülalpidaja ettepanekul õppemaksu suuruse ja õppemaksust vabastamise alammäära.

Keskkooli nimetati gümnaasiumiks (prantsuse keskkooli koos algkooliga nimetati lütseumiks). Koolikursus jagunes kaheks astmeks: alamaste (I-II klass) ühise õppekavaga ja ülemaste (III-V klass) erineva õppekavaga; alamastme võis ka ühendada 6-klassilise algkooliga. Õppeainete laadi ja ulatuse järgi võis ülemaste olla korraldatud humanitaar-, reaal-, majandusteadusliku-, tehnilise ja teiste erialaineliste harudena, kusjuures ühes koolis võis olla kas üks või mitu nimetatud õppeharu.

Kooli seaduses nähti ette üleminek kuueklassilisest algkoolist keskkooli ilma eksamiteta. Juhul kui sisseastujaid oli vabadest kohtadest rohkem, siis korraldati võistluseksamid. Klassist klassi üleminek toimus pedagoogika-nõukogu otsusel ja ilma eksamiteta. Kui õpilane oli enam kui kahes õppeaines nõrk, jäeti ta samasse klassi teiseks aastaks. Kõikki õigusi omaval keskkoolil ei toimunud lõpueksameid. Haridusministeeriumi poolt määrati iga õppeaasta lõpul kaks kirjalikku tööd selles või teises õppeaines. Õppeaine said õppenoukogud teada enne ministeeriumi poolt kindlaks määratud kontrolleksamite päeva.

Keskkooli lõpetaja tunnistus andis õpilasele õiguse astuda ülikooli ilma eksamiteta (tehnikumi või ka teistesse kõrgematesse õppeasutustesse).

Keskkooli iseärasuseks loeti koolide jagunemist erilaadilistesse tüüpidesse ning nende mitmekesisust. Nende koolide ülesandeks oli õpilaste valmistamine praktilisele tegevusele, kutseharidust nad ei andnud.

Keskkooli tegevust korraldasid koolijuhataja, pedagoogika-nõukogu, kooli hoolekogu ja lastevanemate ühendus.

Avalikus keskkoolis olid ametisolevad isikud peaaegu samad, mis algkoolis. Koolijuhataja (direktori) määras riigi keskkoolis ametisse Haridusministeerium, omavalitsuste koolides valis direktori kooli ülalpidav omavalitsuse koolivalitsus ja ametisse registreeris Haridusministeerium. Pedagoogika-nõukogul oli õigus

ka soovitada kandidaate omalt poolt. Kui klasside arv ületas üheksat, siis määrati ametisse juhataja abi (inspektor). /2/

Õpetajaiks keskkoolis võisid olla kõrgema õppeasutuse kursuse lõpetanud ning kui oli omandatud keskkooliõpetaja kutse vastava õppeaine õpetamiseks. Õpetajaid, kellel oli 24 tundi, seminaris 18, kutsuti määrasteks õpetajateks.

Peale eeltoodute olid koolis tegevuses ka arst, asjaajaja ning teenijad.

Pedagoogika-nõukogul oli nii mõneski asjas otsustus õigus, sinna kuulusid juhataja (direktor), juhataja abi, õppepersonal koos arstiga, hoolekogu esindaja ja kaks lastevanemate esindajat.

Hoolekogu asutati keskkooli juurde riigikoolides Haridusministeeriumi, omavalitsuse koolides kooli ülalpidaja otsusel. Hoolekogu liikmeiks olid kaks pedagoogika-nõukogu esindajat (nende hulgas koolijuhataja), viis kooli ülalpidava asutuse esindajat, kaks lastevanemate esindajat, kooliarst ning üks esindaja iga asutuse või isiku poolt, kes kooli majanduslikult toetas vähemalt 1/5 majanduskulude summa suuruses. Hoolekogu tegevusse peale majandusliku külje, kuulus õpilaste tervishoiu ja toitlusolude korraldamine, vaesematele õpilastele toetuse muretsemine ning õpetustöö jälgimine.

Tegutses ka lastevanemate komitee (esindus), iga klassi üks kuni kolm isikut, kelle valis lastevanemate koosolek. Lastevanemate komitee ühel esindajal oli õigus külastada õppetunde ja puuduste korral teatada neist koolijuhatajale või lastevanemate komitee koosolekule, kuna esindajal endal polnud õigust märkusi ega korraldusi teha.

Keskkoolis oli kehtestatud õppemaks, mis mõningal määral takistas vaesema rahva edasi õppimist keskkoolis. Esimestel aastatel õppemaks kasvas, osaliselt seoses rahaväärtuse pideva langusega. Õppemaksust olid vabastatud vähesed, toetust anti riiete, jalanõude, toidu ning raha näol. Hiljem õppemaksust vabastatute arv tõusis, kuid siiski ei saanud kõik soovijad keskkoolis õppida.

Täiendati uute ainetega oppekavasid: eesti keel, eesti ajalugu ja maateadus, majandusteadus, laulmine, võimlemine, käsitöö. Vene keele ja vanade keelte õpetamist vähendati ning nende arvelt suurendati laulmise, võimlemise ja kodanikuteaduse tundide arvu. Suurt tähelepanu pöörati loodusteaduste õpetamisele. Lisaks olid ka veel valitavad õppeained.

Keskkooli ülemaste (III-V klass, mis vastab tänapäeva IX-XII klassidele) oli diferentseeritud ning vastavalt keskkoolitüübile esines teatud erinevus õppeainetes.

Reaalharus õpetati kolmel õppeaastal matemaatikat 13 tundi nädalas, humanitaarharus 7 tundi; loodusteadust reaalharus 15 tundi, humanitaarharus 9 tundi. Humanitaarharus aga olid eesti keele, võõrkeelte ja ajaloo tundide arv suurem. Valitavaiks õppeaineiks reaalharus olid praktilised tööd füüsikas ja keemias, põllumajanduses, joonestamine, lisatunnid teises võõrkeeles. Humanitaarharus võis valiku alusel õppida kolmandat võõrkeelt, majapidamist, käsitööd, kasvatusteadust, lastehoidmist. Oli veel teisigi eriharusid nagu klassika, tehnika, pedagoogika, majapidamine, põllumajandus, kommers jt., kus rõhutati vastava haru iseloomule vastavaid õppeaineid. Õppetöö keskkoolis oli ühekülgselt teoreetiline, oli pidev püüd muuta õpinguid elulisemaks./3/

Kuni 1923.aastani oli ka keskkool ilma usuõpetuseta, alates 1923.aastast kehtestati usuõpetus keskkoolidele kohustuslikuna, õpetajatele ja õpilastele aga vabatahtlik. Keskkoolide tunnikava (1923.a.) kohaselt õpetati usuõpetust keskkoolide alamastme klassides (I-II) ning humanitaar- ja reaalharude kõigis klassides (III-V) 2 tundi nädalas, teiste eriharude igas klassis 1 tund nädalas. Korraldati hommikupalvusi.

Uute eesti keele kooligrammatikate ilmumine ja varasemate täiendamine (H.Pöld, A.Einer) kaasnes emakeelse kooli sünniga.

Täiesti uus oli J.Jõgeveri "Eesti keele grammatika". Kirjanduses õpetati esialgul kirjanduse ajalugu. Õpikutest ilmus selles

selles vallas A.Raualt "Kirjanduslooline lugemik" I-IV. Keele ja kirjanduse alalt avaldas kirjanik ja keeleteadlane V.Grünthal-Ridala "Eesti keele õigekirjutus" (1922), "Eesti kirjanduse ajalugu koolidele" I-III (1922-1930), "Eesti kirjanduse ajaloo lugemik" I-II./4/ Nõuti ka seda, et emakeele tundides selgitataks õpilastele elu mõtet ja sihti ning käsitletaks ka kõlbelise kasvatuse probleeme.

Neid viimaseid püüti seostada ka teiste õppeainete nagu ajaloo, kodanikuõpetuse, psühholoogia, eetika tundides.

Esialgul määrati esimeseks võõrkeeleks keskkoolis inglise keel, kuid vastava õpetaja kaadri puudumisel tuli see muuta. 1923. aastast õpetati esimese võõrkeelena saksa keelt, teisena inglise või prantsuse keelt. Humanitaargümnaasiumis õpetati kolmanda keelena ladina või vene keelt, klassikagümnaasiumis ladina ja kreeka keelt. Kommerts- ja kaubanduskoolides õpetati võõrkeelena vene keelt. Haridusministeerium soovis, et keskkooli lõpetajailt nõutaks vähemalt ühe võõrkeele valdamist nii kõnes kui kirjas. Mitte oskuse puhul võidi jätta ilma lõpputunnistusest. Keele paremaks omandamiseks soovitati õpilastele korraldada kirjandusõhtuid ja vestlusi. Õpperaamatutest kasutati H.Pezoldilt ilmunud "Saksa keele lugemisraamat Eesti kesk- ja kutsekoolidele". Grammatikat õpetati H.Wachmanni grammatika õpikutest. Peale eeltoodute olid kasutusel ka E.Jaanvärgi ja E.Miti "Deutsches Lehr- und Lesebuch"./5/

W.Ripmani "A First English Book" ja "A Second English Book" inglise keele õpikud sisaldasid tarvilikku sõnavara, keeleõpetuse tähtsamaid reegleid ja püüdsid huvi äratada ka inglise eluolu vastu.

Vene keele õpetamiseks oli kasutusel V.Feodorova õpikud.

Matemaatikat vaadeldi kui loogilist mõtlemist arendavat ainet. Õpetamine põhines igasugustel loogilistel keerdkäikudel. Eluga seostatust esines vähe. Ka keemia ja füüsika olid liig teoreetiliselt käsitletud.

Matemaatika õpikuid hakkas ühena esimestest koostama Tehnika-

gümnaasiumi direktor V.Päss, kellelt ilmus "Algebra ülesannete kogu" I, "Algebra" II, "Neljakohalised logaritmid tabelid" jm.

"Algebra ülesannete kogu" sisaldas funktsioonide käsitlemist, võrrandite geomeetrilist (graafilist) lahendamist ja tõenäosuse arvutamist. Tartu Ülikooli professori G.Rägo õpikud olid teaduslikku matemaatilist kasvatust rõhutavad. Temalt ilmusid "Tasapinnalise analüütilise geomeetria põhijooned", "Matemaatilise analüüsi elemendid". O.Pärl, H.Treffneri Gümnaasiumi õpetaja, rõhutas õpikutes tehnilist külge. Õpikutest olid "Aritmeetika õpperaamat", "Proportsionaalsed suurused, astmed, juured ja ligikaudsed arvamised", "Ruumi algõpetus" I-III. /6/

Füüsikas kasutati J.Langi ja V.Erkmanni "Füüsika õpperaamat keskkoolidele" I-IV. Keemia õpetamisel oli kasutusel J.Kuuse õpik "Orgaaniline keemia".

Ajalooos tuli õpperaamatute kõrval kasutusele võtta ka ajaloolist koolikirjandust (allikate kogud, lugemikud jne.). Ajalugu tuli õpetamisel näitlikustada, selleks kasutati joonistamist, kaarte, pilte, ekskursioonid jm. Ajaloo õpetamisel kasutati algul Moskva Ülikooli professori R.Vippereri õpikut, tõlgituna J.Torgi poolt. Õpikuid "Uus aeg" I ja "Uus aeg" II peeti ajaloo nõuetele vastavaiks, faktide asemel valgustati ajaloolist protsessi, milles tegurid vajalikus tasakaalus. Neid õpikuid hinnati koolikirjanduse paremiku kuuluvaiks. Eesti autoritest olid parimaid õpikuid koostanud J.Sitska - "Üleüldine ajalugu" I-IV, E.Asson - "Vana ja keskaeg", P.Treiberg - "Kõige uuem aeg" I-II ja K.O.Lindequisti - "Üleüldine ajalugu" I-II.

Loodusloo õpetamisel tuli rohkem tegeleda praktilise küljega - rajada ja korrastada kooli aedu, kasvatada taimi, teha vaatlusi, korraldada ekskursioone, seada sisse eriklasse. Tähelepanu tuli pöörata anatoomiale, füsioloogiale, tervishoiule. Puuduseks oli bioloogia puudumine õppekavast. Kasutusel olid tõlkeõpikud. Kirjastaja H.Männiku tõlgitud olid "Botaanika õpperaamat keskkoolidele"

ja koos A.Vagaga "Zooloogia õpperaamat keskkoolidele" I-II.

Loodusteadlane A.Audova koostas õpikud "Inimese anatoomia ja füsioloogia õpiraamat", "Üldine bioloogia" ja veel teisi./7/

Maateaduses käsitleti kodumaa loodust, rahvastikku, tööstust jm. J.Kentsi õpiku "Eestimaa" sisaldas tabeleid, diagramme, pilte, kaarte. Puuduseks loeti geograafiliste tegurite põhjuslike vahetõrgete mittenäitamist. Kasutati veel J.Rumma "Üldist maateadust".

Puudust tunti sel perioodil õppevahenditest ja ka ajakohastest ruumidest.

Keskkoolivõrgu areng oli 1924/25. õppeaastal jõudnud haripunkti: töötas 86 üldhariduslikku keskkooli 644 klassiga ja 18 721 õpilasega./8/

1925 - 1933

1925.aastast alates võeti suund keskkoolide koondamisele. Põhjuseks toodi koolikorralduse mittevastavust tegeliku elu nõuetele, kesk- ja ülikooli haridusega isikute üleproduktsooni. Nõuti uute koolide avamise ja töötavate koolide ümbermuutmise seiskamist. 1926.aastal juhtis haridusminister J.Lattik tähelepanu kulude vähendamise vajadusele üldhariduslike keskkoolide osas. 1926/27. õppeaastal koondati keskkoolides klasse niipalju, kui õpilaste arv seda vähegi võimaldas./1/

2.juunil 1927 kinnitas valitsus haridusministri poolt esitatud keskkoolide koondamise kava. Haridusministeerium toetas erakeskkoole, mis olid ruumide poolest kehvast seisukorras, kui samal ajal suleti avalike keskkoolide klasse, kus töötamistingimused üsna head, sisseseade ja õppevahendid korralikud, õppemaks madalam. Õigustega erakeskkoole toetasid nii riik kui ka omavalitsused - maksti õppejõududele palku, kooli inventar ja õppevahendid olid sageli riigi muretsetud.

Keskkoolide koondamise tulemusel 1933/34.aastaks vähenes keskkoolide, klasside, õpilaste ja õpetajate arv tunduvalt, mille arvelt sai valitsus vähendada kulutusi üldhariduslikele keskkoolidele.

1925. - 1933. aastatel täheldati üldiselt tungi üldhariduse järele, mille põhjuseks oli ka kutsehariduse vähene eksisteerimine. Kuna keskkoolid olid üsnagi teoreetilise õpetusega, ei omandatud enamikel juhtudel mingit kutset, puudus noortel ettevalmistus eluks, puudus amet(keskkooli lõpetanuil ja ka varem lahkunuil). Keskkooli lõpetanuil oli üsna suuri raskusi töö leidmisega, tihti oldi võõrdunud tegelikust elust ja füüsilisest tööst. Haridustaseme poolest polnud olukord väga halb. Paljud ülikooli

professorid olid sisseastujatega rahul. Ülikooli sisseastujate suure arvu tõttu võimaldas sisseastumisel õpilaste seas teha valikut.

Koolireformi eeltöid alustati varakult. Koolireformi küsimuses kujunes kaks põhilist suunda: esimene nõudis, et keskkooli aluseks jäägu kohustuslik 6-klassiline algkool; teine, et keskkooli aluseks võetagu algkooli neli esimest klassi, kusjuures jääksid püsima ka algkooli viies ja kuues klass. Ülikoolide esindajad soovisid keskkoolikursuse pikendamist ning nende arvamuse kohaselt pidi kool saama kaheüübiliseks: 3-aastane reaalkool, mis valmistaks ette praktilisele elule ja 6-aastane gümnaasium, mis valmistaks ette ülikoolile./2/

Neil aastail pidid õppe- ja kasvatustöös kajastuma rahvusliku kasvatuselise küsimused. Keskkooli eesmärgiks oli anda riigile haritud noori kodanikke, kes olid küpsed vastutavaks ja edukaks töötamiseks tegelikus elus ning korgemas koolis. Õppematerjalides rõhutati teaduslikkust.

1926.aastast määrati keskkoolide õppekavasse sõjaline kasvatus. Seda ainet pidid andma erilised instruktorid (ohvitserid). Õppevahendeid pidi andma Sõjaministeerium - relvad, laske- moon, määrustikud, eeskirjad, harjutusväljad, lasketiirud. 1927. aastast kinnitati "Ajutised juhendid sõjalise ettevalmistuse teostamiseks õppeasutustes" ja ajutised sõjalise õpetuse õppeprogrammid. Sõjalist kasvatust ja õpetust nähti ette 1 tund nädalas iga klassi kohta./3/ Õppeprogrammide juurde selgitati kasvatusliku momendi rõhutamist, õpilaste tunde- ja tahteilma mõjutamist, elavate näidete toomist sõja-ajaloost.

Usuõpetuses 1925.aastal kinnitatud õppeprogrammis kirjutati, et usuõpetus peaks kaasa aitama õpilastes isikliku usu tekkimisele.

Leiti, et loodusloo ja maateaduse õpetamisel keskkoolis tuleks anda õpilastele ülevaade põlvnemisõpetusest, käsitleda ka

tervishoiu, bioloogia põhiseaduste ja ühiskonnaelu probleeme.

Võõrkeelte õpetamise tase polnud keskkoolides kõige paremal järjel. Huvi võõrkeelte vastu oli üsnagi suur. Inglise keele tundide arvu lubati suurendada saksa keele arvelt ning viia inglise keel esimeseks võõrkeeleks, kuid tegelik olukord näitas saksa keele juhtivat positsiooni.

Keskkoolireformi põhjustasid 1930.aastatel majanduskriisis oleva riigi haridusele minevate kulutuste vähendamise vajadus ja ülikooli pürgivate keskkoolilõpetanute teadmiste madal tase. Keskkooli reformi ajendiks oli ka Eesti kooli erinevus Euroopa keskkoolidest (enamikes Euroopa riikides oli 12 aastane üldharidus)./4/

Reformikavasid esitati nii ministrite poolt kui ka koolide direktorite poolt, kuid haridusminister Nikolai Kann suutis isiklike kontaktide, propagandakampaania, gümnaasiumiõpetajate ühingu toetusel oma kava läbi suruda.

1934 - 1940

Koolireformiga 1934.aastal muudeti keskõppeasutused 2-astmeliseks: keskkooliks kitsamas mõttes - progümnaasiumiks ja reaalkooliks ning keskkoolile tuginevaks gümnaasiumiks. Progümnaasium, kuhu võis astuda pärast algkooli IV klassi, oli 5-klassiline (5.-9.õppeaasta); reaalkool tugines 6-klassilisele algkoolile ja oli 3-klassiline (7.-9. õppeaasta). Progümnaasiumi ja reaalkooli lõpetamisel sai edasi minna õppima gümnaasiumi, mis oli 3-klassiline ja seal sai valida humanitaar- või reaalaru vahel. Gümnaasiumi lõpetamine andis õiguse astuda kõrgkooli eksamiteta./1/ Kehtima jäi ka 6-klassiline algkool kui rahva hariduse ja kultuuri põhialus.

Keskkool, uues tähenduses progümnaasium, moodustas ühtluskooli teise järgu. Ülesandeks seati keskkoolile haritud kodaniku kasvatamine ja õpilaste ettevalmistus edasiõppimiseks gümnaasiumis või teistes vastavates õppeasutustes. Keskkool pidi olema rahvuskeelne ja maksuline, kusjuures õppenõukogu või majanduslikult kehvemaid ja andekamaid õpilasi vabastada õppemaksust 15% ulatuses. Suuremat õppemaksu soodustust tehti vabadussõja invaliidide lastele (kuni 50%).

Progümnaasiumi kursus kestis viis õppeaastat, alates peale algkooli IV klassi lõpetamist.

Sügisest 1934 avati keskkooli I ja III klassid, aasta hiljem lisaks eelmistele II ja IV, 1936.aasta sügisel V klassid. Uuendatud keskkooli esimene lend lõpetas 1937.aasta kevadel. Vana keskkool likvideerus lõplikult 1938.aasta augustiks. Eelnenud keskkooli IV ja V klassi laiendatud, süstematiseeritud ja muudetud kursus kujutas uues gümnaasiumis vajalikku ettevalmistust kõrgkooli astumisel. Kui õpilased astusid keskkooli I klassi pä-

rast algkooli IVklassi lõpetamist, siis kestis nende koolikohustus kuni keskkooli II klassi lõpetamiseni või 14 aastaseks saamiseni. Algkooli IV klassi lõpetajad võeti keskkooli I klassi ilma eksamiteta ja kui soovijaid oli saajatest rohkem, kasutati valikul Haridusministeeriumi poolt kehtestatud määrusi./2/

Gümnaasium moodustas ühtluskooli kolmanda järgu, ülesandeks loeti haritud kodanike kasvatamine ja ettevalmistamine ülikooli kui ka teistesse kõrgematesse õppeasutustesse astumiseks. Gümnaasiumi kursus kestis kolm aastat. Gümnaasiumi I klassi võeti keskkoolikursuse lõpetanud sellekohase valiku põhjal. Gümnaasium oli samuti emakeelne ja tasuline.

Kuna uued keskkooli ja gümnaasiumi seadused tekitasid üsna palju kõneainet, nii positiivset kui ka negatiivset, siis tuli uuel haridusministril A.Jaaksonil kiireloomulise ülesandena asuda keskkoolireformi parandamisele.

1937.aastal võetigi vastu keskkoolide seaduse muutmise seadus, millega kehtestati kaht tüüpi keskkool: progümnaasium ja reaalkool. Progümnaasium kestis viis aastat pärast algkooli IV klassi, reaalkool aga kolm aastat pärast algkooli VI klassi lõpetamist. Mõlemale koolitüübile olid antud ühesugused õigused.

Õppeainete nimestik oli mõlemas koolis sama, kuid reaalkoolis oli kohustuslikuna ainult üks võõrkeel, teine oli vabatahtlik. Keskkoolile järgnevas 3-klassilises gümnaasiumis kehti humanitaar- ja reaalaru. Viimane neist oli kahetüübiline: esimene (R) rõhutas matemaatika ja loodusteaduste õppimist; teine (R₂) võõrkeeli ja loodusteadusi.

Haridusminister A.Jaaksoni poolt kehtestatud seadusega taastati ka ühtluskooli põhimõte - kooliastmed järgnesid teineteisele. Koolisüsteem oli kahesugune - 4+5+3 ja 6+3+3. Progümnaasiumist ja ka reaalkoolist võis otse edasi minna gümnaasiumi ehkki eksamitega./3/

1938.aastal saavutati algkoolide V ja VI ning progüm-

naasiumide I ja II klassi programmide ühtlustamine. Ühtlustamisele kuulusid ka reaalkoolide ja progümnaasiumide õppeprogrammid. Ühtlustamine õppeprogrammides pidi hõlbustama algkooli VI klassi lõpetajate pääsemist progümnaasiumi III klassi ja reaalkooli lõpetajate pääsemist gümnaasiumi.

Tung keskkooli oli suur. Paljud ei pääsenud keskkooli sisseastumiseksamitest läbikukkumise tõttu, esines ruumipuudus (paralleelklasse ei lubatud avada), oli ka kõrge õppemaks. 1937.aastast kehtis avalikes keskkoolides ja gümnaasiumides 50-70 krooni suurune õppemaks. Õppemaksust vabastati 15-20% ulatuses. Maksusoodustusi tehti õpilastele, kelle vanematel käis maksulises koolis kolm või enam last, 50% ulatuses olid õppemaksust vabastatud vabadusristi kavaleri ja vabadussõja invaliidide lapsed. Õppemaksust vabastamise otsustas kooli pedagoogika-nõukogu, kinnitas koolivalitsus.

"Võru Reaalkooli sisseastumiseks tuli sooritada eksamid matemaatikas ja eesti keeles. Reaalkooli sisseastumisel oli konkurs - sooviavaldusi oli poole rohkem kui sisse sai. Tema ise jäi esimese 40 hulgast välja, kuid lisaklassi moodustamisega sai ka temast reaalkooli õpilane. Õppeaeg oli kolm aastat.

Klassis oli 49 poissi. Reaalkoolis esimesi klasse oli kaks: Ia -tüdrukud ja Ib -poisid.

Koolis oli kehtestatud õppemaks, mis oli 76 krooni aastas (raudtee ehituse brigadiri töötasu ühe kuu eest oli ≈ 76 krooni). Hea õppeedukuse korral vabastati õppemaksust kas osaliselt või täielikult. Tema ise oli ka õppemaksust vabastatud". /lisa 3/

"Kui 1939.aasta kevadel algkooli lõpetasin, siis sügisel läksin Vändra Reaalkooli (sest olin varem 6 klassi lõpetanud). Keskkooli (reaalkooli) sisseastumine oli eksamitega. Oli kolm eksamit - eesti keel, matemaatika ja maateadus." /lisa 4/

Keskkooli ülesandeks loeti peale teadmiste ja oskuste

õpetamise veel ka teadmiste andmine maailmast kui tervikust, el-lusuhtumisest.

Sõjalise kasvatuse õpetamisel nõuti, et kõike, mis olid seoses riigikaitsekorraldusega moodustaksid ühise ideelise ter-viku riigikaitsealise kasvatuse ja õpetuse põhimõtete ja sihtide-ga./4/ Sõjalise õpetuse asemel õpetati tütarlastele nii keskkoolis kui gümnaasiumis käsitööd, kodundust, või mõnda muud oskusainet.

"Kooliprogrammis oli kaks korda nädalas riigikaitse-õppus (rivikorra harjutused, õpiti tundma lahingurelvi, käidi metsas matkadel)."/lisa3/

Ajalugu pidi saama üheks põhiaineks nii keskkoolis kui ka gümnaasiumis. Ajaloo õpetamisel domineerisid keskkoolis poliitilised sündmused, gümnaasiumis selgitati sotsiaalset ja kultuurilist elu, nende arenemist. Pearõhk asetati majandusliku ja ühiskondliku elu vormide arengu vaatlemisele ning eri ajastute vaimse kultuuri peamomentide selgitamisele. E.Assoni õpikuis oli esitatud nii poliitiline, üldkultuuriline kui ka sotsiaalmajanduslik element. Temalt ilmunud õpikute sari sisaldas raamatuid keskkooli I klassile "Vana aeg", II klassile "Keskaeg", III klassile "Uus aeg", IV klassile "Üldine ajalugu. Uus ja kõige uuem aeg. XVIII sajand ja XIX sajandi I pool", V klassile "Üldine ajalugu. Uus ja kõige uuem aeg. XIX sajandi II pool ja XX sajandi I veerand". J.Konks koostas õpikuid progümnaasiumile ja reaalkoolile. Progümnaasiumi I klassile ilmus "Eesti ajalugu" I ja II klassile "Eesti ajalugu" II, III klassile ja reaalkooli I klassile "Vana- ja Keskaeg", progümnaasiumi IV ja reaalkooli II klassile "Uus ja uusim aeg". Tema õpikud olid lastepärased, vanusele vastavad, huvitavalt kujutatud ajaloosündmusi ja isikuid.

"Ajalugu gümnaasiumile" I ja II kajastasid sotsiaal- ja kultuurielu, olid tõsised, teaduslikult koostatud teosed. Autoriteks olid esimesel J.Madisson, G.Ney, P.Tarvel, J.Konks; teisel P.Tarvel, J.Madisson, L.Annist.

Kodanikuõpetuses käsitleti keskkoolis tähtsamate riikide riiklikku korda, kirikukorraldust, kodaniku kohustusi, rahvamajandust jm. R.Rägo ja R.Kleisi õpik "Majandusteadus ja kodanikuõpetus gümnaasiumile" oli mõeldud gümnaasiumi humanitaar-, reaals- ja majapidamisharule. Õpikus oli küllaldaselt vajalikke teadmisi majanduselu nähtustest, kehtivast ühiskondlikust ja riiklikust kor-
rast, kodaniku õigustest ja kohustustest.

Eesti keele ja kirjanduse õpetamisel valitses kaks suunda, kus esimeses leiti, et eepilise proosa valimik oli üle-
aru pettumuslik ja masendavasisuline, maaelu kirjeldamisel läh-
tuti eesti talumehe elust. Teise suuna põhimõtteks oli mitte idea-
liseerida tõsielu, tuli käsitleda ka sotsiaalset viletsust kuju-
tavat kirjandust, mis vastaks tõsioludele./5/ A.Kase, A.Vaigla,
J.V.Veski õpikus "Eesti keeleõpetus keskkooli klassidele" sisal-
das hääliku-, vormi- ja lauseõpetuse algmaterjale. Kirjandusaja-
lugude asemel anti välja lugemikke ja vihikuid üksikute autorite
teostest. Vihikutena ilmusid L.Tohver "F.R.Faehlmanni ja Fr.R.
Kreutzwaldi elust ja loomingust", A.Tamme "Kalevala", E.Roosi
"Ülevaade vana-kreeka kirjandusest" ja teisi. Vihikud ilmusid
kirjastusühisuse "Loodus" väljaantavas seerias "Keel ja kirjan-
dus". Vihikusüsteem oli uuenduslik ja ka positiivne nähtus. See
oli paindlikum. Gümnaasiumidele olid mõeldud H.Jänese jt. "Eesti
kirjanduslugu" I-III ja K.Mihkla "Eesti kirjanduse ülevaade"
I-III, mis peamiselt sisaldasid iseseisvusaegset kirjandust.
J.Aaviku jt. "Euroopa kirjanduse pääjooned" I-III andis ülevaate
väliskirjandusest.

Usuõpetuses nõudsid kirikutegelased, et koolides oleks
vähemalt 2 tundi nädalas. 1934.aasta tunniplaanis oligi 2 tun-
di nädalas, kuid uue koolisüsteemiga kaasnes mitmetse keskkooliklas-
sides loodusteaduste, esimese võõrkeelega ja ajaloo õpetamise suuren-
damine, mis toimus usuõpetuse, võimlemise ja joonistamise arvel.
Usuõpetust õpetati sel juhul 1 tund nädalas. 1938.aasta kohaselt

õpetati reaalkoolis I-III klassis kokku koos valitava ainega 7 tundi nädalas, progümnaasiumis I-V klassis 11 tundi nädalas. Gümnaasiumide osas oli usuõpetus humanitaarharu I-III klassis 9 tundi nädalas koos valitava ainega./6/

1934.aastast alates kinnitati enamikes keskkoolides esimeseks võõrkeeleks inglise keel, teiseks saksa keele. 1936. aastast kehtis kõigis keskkoolides esimese võõrkeelena inglise keel.

Vene keelt õpetati enamasti eritüübilistes keskkoolides, kuid Haridusministeeriumi otsusega võis vene keelt õpetada ka tavalistes keskkoolides, gümnaasiumides järgmiselt: 1.valitavatele ainetele määratud tundide arvel, 2.gümnaasiumi humanitaarharus kolmanda võõrkeelena ladina keele asemel, 3.teise võõrkeelena.

"1939/40. õppeaastal oli võõrkeeleks inglise keel, 1940/1941 aga vene ja saksa keel."/lisa 4/

Humanitaarainete õpetamisel rõhutati koolis küll kasvatuslikku külge, kuid majanduselu areng ja tootmis huvid nõudsid üha suurema tähelepanu juhtimist reaallainetele. 1923.aastal gümnaasiumi reaalharus (5 õppeaastal) oli reaallaineid kokku 54 tundi nädalas, 1937.aasta reaalkooli ja gümnaasiumi reaalharus (6 õppeaastal) reaallaineid 62 tundi (reaallainetena loeti matemaatika, loodusteadus, tervishoid, füüsika, keemia, maateadus, kosmograafia).

"Keskkoolis vorm polnud nõutav, nõuti aga vormimütsi. Kirjutamiseks kasutati juba täitesulepäid. Hinded pandi numbritega."/lisa 3/

"Koolivorm oli sinine(tume) kleit, valge krae ja must põll. Ka koolipidudel käisime vormis, kuid võis ka teises riietuses olla. Koolis oli vorm nõutav kuni 40-nda aastani. 1940/41 aastal oli see vorm keeletud, sest see oli ju sinine, must ja valge.

Juukseid lakkida ja värvitult koolis käia ei lubatud.

Kui seda juhtus, saadeti pesema (isegi tunni ajal)."/lisa 4/

Sel perioodil või rääkida üldiselt kahest suunast - humanitaarainete (ajalugu, eesti keel jt) ning reaalsainete õpetamisest. Viimase osatähtsus suurenes, kool jäi ikkagi teadmisi andvaks asutuseks.

Kokkuvõte

Vabadust ihkavad kõik. Eestimaa, mis oli olnud aastasadu võõraste peremeeste, kuigi erinevate, võimu all, sai iseseisvaks 24. veebruaril 1918 - vabariigi sünnipäev. Vaatamata iseseisvuse välja kuulutamisele, tuli seda esialgul kaitsta. Peale vabadussõda, 1920.aastal, sai Eesti Vabariik asuda rahulikule ülesehitustööle.

Muutunud olukorras tuli leida majanduselus õiged suunad.

Peagi leidsid mitmed tööstus- ja põllumajandustooted tarbimist väljaspool vabariigi piire - tekstiilitooted, klaas, põlevkivi ja veel mitmed teised kaubaartiklid.

Korrastati ka riigi rahandus.

Eesti oli demokraatlik riik. Võimul olid küll erinevad poliitilised parteid ja poliitikud, kuid kõiki neid ühendas üks mõte - muuta elu Eesti riigis paremaks ja stabiilsemaks.

1930.aastate lõpul levima hakanud fašism ja stalinism sundisid ka Konstantin Pätsi - vabariigi I presidenti - rohkem koon-dama võimu. Sõja eelõhtul püüdis Eesti riik eemale jääda suurriikide vallutusplaanidest, kuulutades välispoliitika eesmärgiks jääda neutraalseks. Vaatamata diplomaatilistele läbiraakimistele suure idanaabriga, haarati suhteliselt noor Eesti riik sõjakeeristesse ning ta kaotas ka oma saavutatud iseseisvuse.

Selle 22 aasta jooksul oli Eesti Vabariik olnud võrdne riik teiste riikide seas, saavutades silmapaistvaid tulemusi nii majanduses, poliitikas kui ka kultuuris.

Eesti kooli arengus pidurdasid iseseisvuse algpäevil venestamine ja saksastamine rahvusliku põhimõtte arenemist. Kool pidi saama vabas Eesti riigis emakeelseks, kättesaadavaks kõigile rahvakihtidele, vähemusrahvustele tuli võimaldada emakeelset õpe-

tust vastavates koolides (klassides).

1920.aastate algkoolide ja keskkoolide seadustega loodi Eestis ühtluskooli süsteem, mis tähendas, et üleminekul ühelt kooliastmelt teisele ei olnud takistusi.

Algkoolist kujunes selle süsteemi esimene aste. Algkool oli tasuta, kõigile kättesaadav, emakeelne. Kehtestati 6-aastane koolikursus lapse 7-aastaseks saamisest koolikursuse lõpetamiseni või kuni 16-aastaseks saamiseni. Materiaalbaasis esines suuri erinevusi - esines väga vanu koolihooneid, paljud koolid asusid mõisahoonetes. Algas ka järk-järgult uute hoonete ehitamine.

Algkooli õpetajakutse saadi õpetajateseminarides, pedagogiumides ja täiendusklassides. Keskkooli õpetajaid valmistati ette kõrgkoolides.

Tung haridusele oli suur. Ka kehvemates peredes püüti hariduse saamise poole.

Õppeainetest olid sel perioodil tunnikavas kodulugu, emakeel, laulmine, võimlemine, tööõpetus, joonistamine, matemaatika, loodusõpetus, geograafia, ajalugu, ühiskonnaõpetus, kaks võõrkeelt. 1923.aastast lisati tunniplaani ka usuõpetus, mis oli koolidele kohustuslik, õpetajatele ja õpilastele vabatahtlik. Metoodika alal kasutati töökooli põhimõtet.

6-klassiline koolikohustus hakkas kehtima järk-järgult ning alates 1930/31.aastast kehtis see täielikult.

Õppekirjandus koolides jõudis heale tasemele.

Avalikkude keskkoolide seaduse kohaselt 1922.aastal sai keskkoolist ühtluskooli teine aste. Keskkoolikursus kestis 5 aastat, järgnes algkooli 6-le klassile, oli emakeelne ja tasuline. Keskkooli põhiülesandeks sai haritud inimeste kasvatamine ja ettevalmistamine kõrgkoolile. Keskkooli nimetati gümnaasiumiks ning ta jagunes erilaadilisteks tüüpideks.

Keskkooli õppekavad täienesid uute ainetega nagu eesti keel, eesti ajalugu, maateadus. 1923.aastast kehtestati ka kesk-

koolides usuõpetus kohustuslikuks koolidele. Lisaks olid tunnikavas ka valitavad ained.

Majanduskriisi aastail algas keskkoolide koondamine, kuna oli vaja vähendada hariduskulusid. Suurendati ka õppemaksu.

1934.aastast toimus põhjalik muudatus koolisüsteemis.

Algkooli koolikohustust alandati 14.eluaastani. Peale IV klassi lõppu sai minna edasi keskkooli. Võimaldati ka peale VI klassi minna keskkooli III klassi, kuid erinevate õppeprogrammide tõttu oli see raskendatud.

Tunnikavast jäeti välja võõrkeeled, kuid kooli ja lastevanemate soovil ja Haridusministeeriumi loal lubati võõrkeeli õpetada. Üldiselt toimus tunnikavades tundide arvu vähendamine.

Keskõppeasutused muudeti 2-astmeliseks: 5 klassiliseks progümnaasiumiks, mis järgnes 4-klassilisele algkoolile, ja 3-klassiliseks gümnaasiumiks. Peale algkooli VI klassi oli võimalik minna reaalkooli, kust oli samuti võimalik edasi minna gümnaasiumi.

Keskkool oli rahvuskeelne ja tasuline.

1937.aastast hakkas kehtima kaht tüüpi keskkool - progümnaasium ja reaalkool, millele järgnes gümnaasium.

Vaatamata mõningateke tõusudele ja mõonadele võis üldhariduskooli pidada heatasemeliseks. Koolist sai mitmekülgse hariduse. Tolleaegset õppekirjandust koostasid teadlased ja kooliõpetajad. Eesti Vabariigi ajale ehitatud koolides paiknevad praegusel ajal nii mitmedki koolid. Ei saa eitada, et keskharidus jäi siiski nii mõnelgi lapsel omandamata materiaalsel põhjustel.

Lõpetuseks nõustume haridusminister Aleksander Jaaksoni sõnadega: "Meie riiklik iseseisvus on rajatud meie rahvaharidusele. Ta on rajatud sellele oma algpäevil, ta on rajatud sellele olevikus ja jääb rajatuks sellele ka tulevikus."

Viited

I Ajalooline ülevaade

- /1/ Ülevaade koostatud K.Arjakas, M.Laur, A.Mäesalu, T.Lukas;
Eesti ajalugu, õpik 11.klassile põhjal, lk.256-330
- /2/ K.Arjakas, M.Laur, A.Mäesalu, T.Lukas; Eesti ajalugu,
õpik 11.klassile, lk.317

II Eesti rahvusliku kooli algaastad

- /1/ "Eesti. Maa. Rahvas. Kultuur."(koost.H.Kruus)-Tartu, 1926, 1255lk
- /2/ J.Tuisk, Eesti Vabariigi avaliku kooli põhijooned -
Haridus, 1990, nr. 5, lk. 11-15
- /3/ A.Elango, Eesti rahvuskooli rajamine aastatel 1917-1920 -
Haridus, 1992, nr. 10, lk. 55-58
- /4/ A.Elango, Eesti rahvuskooli rajamine aastatel 1917-1920 -
Haridus, 1992, nr. 10, lk. 55-58
- /5/ A.Elango, Eesti rahvuskooli rajamine aastatel 1917-1920 -
Haridus, 1992, nr. 10, lk. 55-58
- /6/ A.Elango, Eesti rahvuskooli rajamine aastatel 1917-1920 -
Haridus, 1992, nr. 10, lk. 55-58

III Avalikud algkoolid

1920 - 1924

- /1/ O.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus
Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.
- /2/ "Eesti.Maa.Rahvas.Kultuur."(koost.H.Kruus)-Tartu, 1926, lk.961
- /3/ "Eesti.Maa.Rahvas.Kultuur."(koost.H.Kruus)-Tartu, 1926, lk.961
- /4/ H.Kurm, Algkooli materjaalbaas iseseisvas Eestis -
Haridus, 1991, nr. 10, lk. 40-42

- /5/ J.Tuisk, Eesti Vabariigi avaliku kooli põhijooned -
Haridus, 1990, nr. 5, lk. 11-15
- /6/ P.Helistvee, Vana Pikakannu koolielust - Kauge aeg, Mälestusi noorusmaalt, Tartu, 1993, lk.69,71
- /7/ H.Kurm, Algkooli materjaalbaas iseseisvas Eestis -
Haridus, 1991, nr. 10, lk. 40-42
- /8/ P.Helistvee, Vana Pikakannu koolielust - Kauge aeg, Mälestusi noorusmaalt, Tartu, 1993, lk. 70
- /9/ "Eesti.Maa.Rahvas.Kultuur."(koost.H.Kruus)-Tartu,1926,lk.964
- /10/J.Tuisk, Eesti Vabariigi avaliku kooli põhijooned -
Haridus, 1990, nr. 5, lk. 11-15
- /11/Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus
Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.81
- /12/Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus
Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.74,75
- /13/Õ.Elango, Algkooliõpikud iseseisvas Eestis - Haridus,
1991, nr.3, lk.44-47,49
- /14/Õ.Elango, Algkooliõpikud iseseisvas Eestis - Haridus,
1991, nr.3, lk.44-47,49
- /15/ "Eesti.Maa.Rahvas.Kultuur."(koost.H.Kruus)-Tartu,1926,lk.967
- /16/Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus
Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.80
- /17/P.Helistvee, Vana Pikakannu koolielust - Kauge aeg, Mälestusi noorusmaalt, Tartu, 1993, lk.69
- /18/P.Helistvee, Vana Pikakannu koolielust - Kauge aeg, Mälestusi noorusmaalt, Tartu, 1993, lk.70
- /19/P.Helistvee, Vana Pikakannu koolielust - Kauge aeg, Mälestusi noorusmaalt, Tartu, 1993, lk. 69

1925 - 1933

- /1/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus
Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.110

- /2/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.112
- /3/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.170
- /4/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk. 161
- /5/ Õ.Elango, Õppetööst kodanliku Eesti algkoolis - Nõukogude kool, 1988, nr.6, lk. 40-45

1934 - 1940

- /1/ J.Tuisk, Pöördeline aasta - Haridus, 1990, nr.11, lk. 13-15
- /2/ Õ.Elango, Õppetööst kodanliku Eesti algkoolis - Nõukogude kool, 1988, nr.6, lk.40-45
- /3/ Õ. Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.229
- /4/ Õ.Elango, Algkooliõpikud iseseisvas Eestis - Haridus, 1991, nr.3, lk. 44-47,49
- /5/ Õ.Elango, Õppetööst kodanliku Eesti algkoolis - Nõukogude kool, 1988, nr.6, lk.40-45
- /6/ H.Kurm, Algkooli materjaalbaas iseseisvas Eestis - Haridus, 1991, nr.10, lk.40-42

IV Avalikud keskkoolid

1920 - 1924

- /1/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.50
- /2/ "Eesti.Maa.Rahvas.Kultuur."(koost.H.Kruus)-Tartu,1926,lk.975
- /3/ Õ. Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.87
- /4/ Õ.Elango, Keskkooliõpikud omariikluse aastail (1919-1940) - Haridus, 1991, nr.10, lk.43-44
- /5/ Õ.Elango, Keskkooliõpikud omariikluse aastail (1919-1940) -

Haridus, 1991, nr.10, lk.43-45

/6/ Õ.Elango, Keskkooliõpikud omariikluse aastail (1919-1940) -

Haridus, 1991, nr.10, lk.43-45

/7/ Õ.Elango, Keskkooliõpikud omariikluse aastail (1919-1940) -

Haridus, 1991, nr.10, lk.43-45

/8/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus

Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.117

1925 - 1933

/1/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus

Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.117-118

/2/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus

Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.122,123

/3/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus

Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.154

/4/ H.Rannap, 1930.aastate keskkoolireformist - Haridus,

1993, nr.10, lk.47-50

1934 - 1940

/1/ Eesti Nõukogude Vabariik - ENE 2, CERA-FILL, Tln. 1987,

lk.347

/2/ J.Tuisk, Pöördeline aasta - Haridus, 1990, nr.11, lk.13-15

/3/ H.Rannap, 1930.aastate keskkoolireformist - Haridus,

1993, nr.10, lk.47-50

/4/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus

Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.231

/5/ Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus

Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, lk.233

/6/ Algkooli, keskkooli ja gümnaasiumi tunnikava määrus -

Riigi Teataja, 1938, nr.30, art. 239, lk.799

Kasutatud allikad ja kirjandus

Seadusandlus ja teatmeteosed

1. ENE 2, CERA-FILL, Tln. 1987, 704 lk.
2. Riigi Teataja, 4.september 1920, nr.145/146, lk.1158
3. Riigi Teataja, 29.juuni 1923, nr.90, lk.662
4. Riigi Teataja, 12.juuni 1923, nr.83, lk.618
5. Riigi Teataja, 26.juuni 1926, nr.55, lk.705
6. Riigi Teataja, 24.august 1926, nr.65, lk.834
7. Riigi Teataja, 2.juuni 1928, nr.51, art.315, lk.598
8. Riigi Teataja, 4.juuli 1930, nr.52, art.335, lk.606
9. Riigi Teataja, 22.august 1930, nr.67, art.469, lk.814
10. Riigi Teataja, 26.juuni 1931, nr.51, art.404, lk.702
11. Riigi Teataja, 31.juuli 1934, nr.64, art.552, lk.1165
12. Riigi Teataja, 31.juuli 1934, nr.64, art.553, lk.1167
13. Riigi Teataja, 17.märts 1938, nr.30, art.239, lk.798-801

Kirjandus

1. K.Arjakas, M.Laur, T.Lukas, A.Mäesalu; Eesti ajalugu, õpik 11.klassile - Tln. 1991, 480 lk.
2. P.Helistvee, Kauge aeg, Mälestusi noorusmaalt - Tartu, 1993, 98 lk.
3. "Eesti.Maa.Rahvas.Kultuur."(koost.H.Kruus)-Tartu, 1926, 1255lk.
4. Õ.Elango, Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus Eestis 1919-1940 - Tln. 1972, 264 lk.

Ajakirjandus

1. Nõukogude kool, 1988, nr.6, lk.40-45
2. Haridus, 1990, nr.5, lk.11-15

3. Haridus, 1990, nr.11, lk.13-15
4. Haridus, 1991, nr.3, lk.44-47,49
5. Haridus, 1991, nr.10, lk.40-42,43-45
6. Haridus, 1992, nr.10, lk.55-58
7. Haridus, 1993, nr.10, lk.47-50

Резюме

Тема данного исследования "Общеобразовательные школы в Эстонской Республике в период 1919-1940".

Необходимый для этого материал собран в библиотеках, архивах, а также использованы многие воспоминания современников.

Целью данной работы является дать обзор о государственных начальных и средних школах.

В начале дается обзор о формировании национальной школы в период 1918-1920. Затем рассматривается начальная школа в периоды 1920-1924, 1925-1933 и 1934-1940.

Начальная школа была 6-классная, там получали относительно разностороннее образование. Новым предметом было краеведение. Большое внимание уделяли иностранным языкам.

За эти годы определился круг авторов, издававших учебную литературу на довольно высоком уровне.

Многие школы получили новые, современные здания.

За 6-летней начальной школой следовала 5-летняя средняя школа до 1934 года.

Своеобразием средней школы было деление ее на разные типы - гуманитарные, реальные, экономические, технические и тд.

Школьная реформа 1934 года обновила средние учебные заведения на 2-ступенчатые: средняя школа в более узком смысле - прогимназия или реальная школа и гимназия.

В 1937 году уравнили учебные программы разнотипных школ, чтобы ученики имели равные права и возможности.

Средняя школа давала хорошее образование, но так как она была платная, не все имели возможность там учиться.

Статистика показывает, что количество окончивших начальную школу ежегодно достигало 3500-4200, окончивших среднюю 1100-2000.

L I S A D

MARIANNE PULST

Koolitee algas tal 1922.a. üheksa aastaselt kuna oli haiglane.
6. algkool asus Pärnus S-Jõe tänaval.

Koolis oli 6 klassi (eraldi, mitte liitklassid). Õpilasi oli üle kahekümne. Poisid - tüdrukud olid ikka koos ühes klassis. Ühes klassis õppisid erivanused õpilased. Ruumidest olid veel võimlemise saal, mida kasutati ka pidude läbiviimiseks (seal oli ka klaver). Poistel oli puutöö ruum, tütarlastel toimusid käsitöö tunnid oma klassis. Üldiselt klassist klassi liikumist erinevate tundide vahetumise pärast ei olnud, kõik tunnid toimusid ühes klassiruumis. Koolimajas oli veel koolijuhataja korter ja paari õpetaja korterid ka.

Kool algas hommikul kell 8.00 ning esimene asi oli hommikupalvus, mis kestis 15 minutit ja seda pidas koolijuhataja. Peale selle algasid tunnid.

Tundidest olid sel ajal : eesti keel, rehendus, looduslugu, maa-teadus, joonistamine, ajalugu, laulmine, võimlemine, käsitöö. 3. klassist alates tuli juurde saksa keel (vene keelt ei olnud üldse).

Tunni algusest andis märku kella helin, mida helistati käsitsi. Kella helistamiseks olid korrapidaja-õpilased.

Klassis oli igal lapsel eraldi laud. Kirjutamiseks olid harilikud sulepead, millel suled otsas käisid, tinti võeti tindipotist laua pealt.

Igaks õppeaineaks oli oma õpetaja - loodusloo õpetaja, joonistus-õpetaja, matemaatika õpetaja, laulmise õpetaja jt. Koolijuhataja andis usuõpetuse tundi. Olid nii mees- kui ka naisõpetajad.

Tunnid olid nagu tunnid ikka. Kui pahandust tehti pandi nurka või lasti kohapeal seista. Spikrite leidmisel pandi kohe kaks (laua palte vahele oli võimalik spikker panna).

Vahetunnid olid lõbusad. Lubati mängida ringmänge. Vanemad õpilased õpetasid noorematele (tüdrukute seas) tantsusamme. Õpetamine toimus tualettruumis - salaja; õpetajad ei tohtinud seda teada. Vahetundidel jalutati ka väljas kui ilm võimaldas, mängiti keksu (kummikeksu) jt. mängu.

Pidudel, mis toimusid väljaspool kooli, ei tohtinud samuti käia (täiskasvanute peod).

Olid koolipeod. Tegeldi näitemängudega, õpiti rahvatantse (sinna võeti neid, kes olid tragidamad, toimus valik). Koolipidudel oli riietus vaba.

Iga klassi lõpus toimusid väikesed huvireisid. Nooremate klasside õpilased viidi enamasti paadiga üle jõe, kus nad käisid kas Niidu metsas või Tammiste mõisas. Söögiks olid oma leivakotid kaasas. Oli üks vana-poisist õpetaja, kellega nad seal käisid. Ta tõi neile mõisast piima ning siis söödi oma leivakotist mida kellelgi oli.

Koolivormiks oli tütarlastel sinine kleit (puuvillasest riidest) jõukamatel oli ka paremast materjalist. Kleidil oli valge krae. Peaaegu samasugune vormiriietus oli ka gümnaasiumi tüdrukutel. Vorm sunduslik ei olnud, kuigi enamus kandsid. Vahetusjalatseid ei olnud; olid paeltega saapad.

Kooli minnes olid raamatud kaenla all, portfelle oli ainult jõukamatel.

Ka riideid anti vaesematele lastele. Mina ise sain ka mantliriide ja saapad. Vaesteks loeti suured või ilma isata pered.

Vaesematele lastele anti söögikaardid. Koolis sellist kindlat söögikohta polnud. Peale tunde said söögikaardi omanikud minna süüa sööklastesse. Koolis olid tavaliselt õpilastel võileivad kaasas, kuid vahel müüdi ka saiakesi, mida söödi vastavalt oma vajadustele mõnel vahetunnil.

Kooliaeg ei olnud nii kindel selles suhtes, et kui oli vaja kellel karjas käima hakata, mindi varakult kevadel koolist ära ja sügisel mindi ka hiljem kooli.

Nädalas käidi koolis esmaspäevast laupäevani. Tööpäevadel oli enamasti 5-6 tundi, aga laupäeval 4 tundi.

Vahel jäeti ka peale tunde. Siis oli võimalus vigu parandada, puudulikku õppimises omandada, sellega karistati ka paharette, kui endal oli arusaamatusi, siis oli võimalik õpetaja käest küsida.

Passid anti meile varakult, kui tuldi koolist ära või lõpetati see (14.-15. aastast). Mina käisin koolis 5 klassi, kuna oli raske õppida. Olin tihti haige, juba noorest east alates. Pärast seda olin veidi aega kodus ning mõne aja pärast sai minust lapsehoidja vangimaja velskri peres.

Marianne Pulst

Pärnu 6. algkool II klass (1926.a.)

JAAN ÕISMETS

Kooliteed alustas ta 1931. aastal Lõpe algkoolis 8. aastaselt. Koolimaja asus kodust umbes poole kilomeetri kaugusel. Algul oli kool neljaklassiline ning õpetajaks oli üks noor mees. Järgmisest aastast muudeti kool kuueklassiliseks ja õpetajatest tulid juurde kaks noort naisõpetajat. Koolimajas asus meesõpetaja korter. Naisõpetajad elasid taludes (üks kilomeetri, teine kahe kaugusel).

Õppeklasse oli koolimajas kaks - suuremas ruumis olid neli esimest klassi ja väiksemas kaks viimast.

Õppeaasta algas 1. oktoobril ja lõppes 31. mail. Koolivaheaeg algas 23. detsembril ja lõppes 7. jaanuaril. Sügisel tuli ka mõned päevad puududa koristustööde tõttu ning ka teiste talutööde tõttu.

Esimeses klassis õppis meil kuus poissi ja viis tüdrukut. Kuuendasse klassi jõudis neist kuuest poisist ainult neli, kuna teised jäid lihtsalt õpingutest maha.

Tunnid algasid hommikul kell 8.00. Tunde oli mõnel päeval 5, mõnel 6. Tunnipikkuseks oli 50 minutit ja vaheaeg oli 10 minutit. Peale neljandat tundi oli pikk vahetund, mis kestis 20 minutit. Sel ajal oli võimalik süüa kodust kaasa võetud toidumoon - võileivad, pudeliga piima. Koolist süüa ei saanud ega ka osta mitte.

Õppevahendeid nagu vihikud, pliiatsid, suled, sullepead ja tint oli võimalik osta õpetaja käest. Selleks otstarbeks oli õpetajal olemas üks vihik, kuhu ta tegi vastavad märkmed ostetud asjade kohta ning kuu lõpul tuli nende eest tasuda.

Õppeainetest olid koolis eesti keel, matemaatika, loodusõpetus, ajalugu, usuõpetus, joonistamine, tööõpetus, võimlemine. Esimestes klassides õpetati tööõpetuses voolimist, milleks kasutati harilikku savi. Vanemates klassides valmistati harju ja tehti raamatute "pookimist". Harjade valmistamisel pidi puitdetailid ise valmistama, harjustena kasutati hobusesabajõhvi ning kinnituseks vasktraati.

Koolivormi ei olnud. Riietus oli nii kuidas kellelgi oli. Jalas olid peamiselt pastlad, kuid jõukamatel olid ka saapad.

HEINO TELK

Kooliteed alustas ta 1930. aastal 8. aastaselt Lasna valla algkoolis. Algkool oli 6-klassiline, aga oli ka 4-klassilisi algkoole. Sealt sai edasi minna progümnaasiumi, gümnaasiumist sai 5 aastaga keskkooli hariduse. Peale 6 klassilise algkooli lõpetamist sai ta lõputunnistuse ja sealt läks ta edasi Võru reaalkooli (3.a. keskharidus). Reaalkool jäi sõja tõttu pooleli.

Maakoolis s.t. vallakoolis oli umbes 40 õpilast, koolijuhataja ja 2 õpetajat. Olid liitklassid: algklassides 1.-3. klassini tunde andis ainult üks õpetaja; välja arvatud kehaline kasvatus, mida andis koolijuhataja. 4.-6. klassid olid koos, neil oli teine programm, neile andsid tunde koolijuhataja ja teine õpetaja. Koolis vormi ei olnud (mõned käisid koolis veel pasteldes). Tee koolist koju ja kodust kooli pidi olema sirge - ei tohtinud kuhugi kõrvale minna (koolist 300-400 m oli üks küün, kus koolist koju minnes ükskord mängisid peitust; koolijuhataja Laanpere leidis nad sealt juhuslikult ning nad viidi kooli juurde tagasi, kus nad pidid seisma ligemale 1 tund karistuseks ja alles siis said koju).

Koolimajas oli 2 klassiruumi. Klassis olid pingid, millel all olid riiulid; oli veel puittahvel, mis oli lihvitud ja värvitud mustaks. Tahvlile kirjutati kriidiga. Õpikud ja vihikud tuli ise osta (vihikud joonelised, joonistusvihik valge). Kirjutati vihikutesse sulepeaga (vars, mille otsa pandi sulg ja kasteti tindipotti) ja hariliku pliiat-siga. Joonistamiseks kasutati vesivärve.

Algkoolis õppemaksu polnud.

Tunnid algasid kell 8.00, tunni pikkus oli 45 minutit. 1.-3. klassini oli 3-4 tundi, 4.-6. klassis oli 4-6 tundi päevas. Tundidest olid eesti keel (kirjalik ja suuline), matemaatika, ajalugu, loodusteadus, tööõpetus, joonistamine, kehaline kasvatus. Matemaatika hiljem jagunes algebra, geomeetria.

Vahetunnid olid tavaliselt 10 minutit, aga suur vahetund oli 25 - 30 minutit.

Algkooli õpilased austasid väga oma õpetajaid. Koolijuhataja oli range ja temasse suhtuti ka vastavalt.

Algkooli lõpus eksameid ei olnud. Tehti klassitöö, millel oli aastas õppehinnetele oluline mõju. Hinded pandi algkoolis sõnadega.

Mängudest oli levinud võrkpall. Ilusate ilmadega käidi ka matkamas. Talvel suusutati (korraldati suusavõistlusi).

Oli ka Noorkotkaste organisatsioon (kuulus ise ka). Sinna kuulusid paremad õpilased vastavalt kodusele poliitilisele suhtumisele. (kes riigipooldajad, eesti mmelsed, kaitseliit).

Näiteringid. Maanoortering - 6 klassi poisid ja vanemad ja ka tüdrukud. Ringil oli oma märk - roheline ristikeha leht. Tehti käsitööd : poisid punusid vitstest, tüdrukud heegeldasid, kudusid. Ringis käisid ka instruktorid väljast.

Koolipeod toimusid tavaliselt jõulude, aastavahetuse, kevadpühade ja emadepäeva puhul. Pidudel esitati näidendeid, lauldi ja tantsiti rahvantsu. Peod kestsid tavaliselt paar-kolm tundi (17.00 - 21.00, emadepäeva pidu kell 12.00 päeval).

Võru Reaalkooli saamiseks tuli sooritada eksamid matemaatikas ja eesti keeles. Reaalkooli sisseastumisel oli konkurss - sooviavaldusi oli poole rohkem kui sisse sai. Tema ise jäi esimese 40 hulgast välja, kuid lisaklassi moodustamisega sai ka temast reaalkooli õpilane. Õppeaeg oli 3 aastat.

Klassis oli 49 poissi. Reaalkoolis esimesi klasse oli kaks: IA tüdrukud ja IB poisid.

Keskkoollis vorm polnud nõutav, nõutav oli aga vormimüts.

Koolis oli kehtestatud õppemaks, mis oli 76 krooni aastas (raudtee ehituse brigadiri töötasu ühe kuu eest oli umbes 100 krooni). Hea õppe-
edukuse korral vabastati õppemaksust kas osaliselt või täielikult. Tema ise oli ka õppemaksust vabastatud.

Keskkoollis kasutati juba täitesulepäid. Hinded pandi numbritega.

Õpetajad olid eraldi igale ainele. Koolidirektor tunde ei andnud. Koolis oli ka majandusjuhataja.

Kooliprogrammis oli 2x nädalas riigikaitseõppus (rivikorra harjutused, õpiti tundma lahingurelvi, käidi metsas matkadel).

Näidati ka kinosid. Kui olid keelatud filmid (vanusepiirang alla 16), siis ei tohtinud neid vaatama minna (võis õpetajatele vahele jääda).

Keskkoollist on temal jäänud üldiselt igav tunne. Veidi rohkem lõbusust ja huvi pakkus talle tegelemine Skautide organisatsioonis.

Haridus ei kindlustanud eluks vajalikuga - töökohaga (neid oli raske leida). Tema ise sai tööle lauavabrikusse.

ELLE ROMET

Kooliteed alustas ta 1933.a. sügisel, 1.oktoobril. Oli siis vana 8 aastat. Kooliks oli Eidapere 6-klassiline algkool. Sellel ajal olid võrdsest 6-klassiliste algkoolidega ka 4-klassilised algkoolid. Algkoolist oli võimalik edasi minna progümnaasiumisse - see kestis 5 klassi ja siis edasi gümnaasiumi (3 klassi), kokku oli 12 klassi. 6 klassilisest algkoolist oli võimalik minna reaalkooli - see oli 3 klassiline ja sealt edasi gümnaasiumi (3 klassi), ka kokku oli 12 klassi.

Hinded olid kuni 1935. aastani 1, 3 ja 4 - neid kirja pandi sõnadega nõrk, rahuldav ja hea. 1935. aastal tulid juurde hinded puudulik (2) ja väga hea (5).

Algklassides olid tundidest eesti keel (lugemine, kirjutamine ja kirjatehnika eraldi), matemaatika, kodulugu, joonistamine, tööõpetus, laulmine (koorilaul), võimlemine ja usuõpetus. Hiljem tulid juurde ajalugu, maateadus, loodusõpetus. Võõrkeelt sel ajal algkoolis ei olnud, Tundide arvu enam täpselt ei mäleta, aga umbes 4-5 tundi päevas, laupäeval aga enamasti 3 tundi.

Kuna kool oli kaugel - umbes 5 km , siis olin internaadis. Ainult sügiseti ja kevadeti käisin jalgrattaga iga päev kodus. Algklassides käisime koolis oma moonakotiga, aga hiljem, vist alates 4. klassist, viisime oma toiduained. Igal nädalal paar-kolm last ja kooliteenija tegid meile süüa. Nõud pesime ise korda mööda. Üks õpetaja kontrollis söögitoa korda, maitset toitusid ja koostas graafiku koos kokaga, milliseid aineid kui palju oli vaja nädalaks tuua. Lapsi oli öösiti koolimajas 30-35.

Koolihoone oli 2 korruseline. All korrusel oli 3 klassiruumi, s.t. olid liitklassid : 1 + 2, 3 + 4, 5 + 6, siis veel õpetajate tuba. Ühest klassist sai pidude ajaks saal - lükandsein võeti ära ja lava tehti sisse.

Üleval olid 2 magamistuba : 1 poistele ja teine tüdrukutele. Igal lapsel oli oma voodi koos voodi varustusega. Siis oli veel 2 pesuruumi ja väljakäiku. Ka poiste puutöötuba oli nende magamistubade juures. Teisel korrusel elasid veel 2 õpetajat ja kooliteenija. Majas oli ka suur köök, kus ka söödi. Toidunormi ei mäleta, aga iga õpilane tõi vist kord kuus kartuleid, peete, porgandeid, odrakruupe, liha, suhkrut jt.

Õpilasi oli üldiselt 80-90. Igas klassis 10-15. Kui 1939.a. lõpetasin, siis oli meid 8.

Peale tunde oli lõuna, siis paar tundi vaba aega. Siis õppisime tunnid (2 tundi õppimisaega). Õppimise tunnis oli ka korrapidaja õpetaja. Tavaliselt parandas ta vihikuid ja kontrolltöid (teste). Õpetajad olid kordamööda, samuti koolijuhataja oli valves. Peale õppimistundide oli jällegi vaba aeg. Kevadeti ja sügiseti olime ka õues, samuti talvel kui lumi maas oli. Aga tavaliselt õhtuti tegime käsitööd - meie koolis oli käsitöö programm (peaaegu nagu tänapäeval). Tihti olime umbes 8-10 tüdrukut õpetaja toas ja tegime käsitööd. See õpetaja oli üksik inimene, umbes 30-35.a. Õpetaja ka vestles meiega. Tema oli ka meie käsitööõpetaja.

Vahel olime õhtuti magamistoas suure laua ääres, mängisime selliseid mänge nagu reis ümber maailma, trilma või tsirkus, ka raamatuid lugesime. Vahel mängisime poistega koridoris "silmapilgutust", "tibu-tibu", või laulumänge: "Peremees võttis naise", "Lähen rukist lõikama" jt. Mängiti ka vahetunnis. Pallimaängudest oli populaarsem rahvaste pall ja laptuu, aga ruumis sees pallikooli.

Koolipeod olids peamiselt jõulu ajal kui saime tunnistused ja kevadel, ka emade päeval.

Koolis oli ka noorkotkaste ja kodutütarde organisatsioonid.

Peale töökoonduste olid muidugi rühmakoondused ja kindlasti oli aastas üks kuni kaks pidu - üks oli vabariigi aastapäeval 24. veebruaril koos piduliku koondusega. Pidudest saadud raha läks õpilaste ekskursioonide laagrite toetamiseks.

Algkoolis riietus oli vaba, paljud kandsid ka kodutütarde või noorkotkaste vormi.

Kui 1939.a. kevadel algkooli lõpetasin, siis sügisel läksin Vändra Reaalkooli (sest olin varem 6 klassi lõpetanud). Keskkooli (reaalkooli) sisseastumine oli eksamitega. Oli kolm eksamit - eesti keel, matemaatika ja maateadus.

Keskkooli I klassis lõpueksameid ei olnud. Ka algkoolis ei olnud eksameid, vaid olid testid (kontrolltööd trükitult), etteütused, kirjandid. 1939/1940 õppeaastal oli võórkeeleks inglise keel, 1940/1941 aga vene ja saksa keel. Õppeained samad, mis praegugi.

Koolivorm oli sinine (tume) kleit, valge krae ja must põll. Ka koolipidudel käisime vormis, kuid võis ka teises riietuses olla.

Koolis oli vorm nõutav kuni 40-nda aastani. 1940-41 oli see vorm keelatud, sest see oli ju sinine, must, valge.

Juukseid lakkida ja värvitult koolis käia ei lubatud. Kui seda juhtus, saadeti pesema (isegi tunni ajal).

Suhted õpilaste ja õpetaja vahel olid üldiselt ametlikud. Algkoolis oli olukord sõbralikum ja seal hüüti teineteist eesnime pidi. Keskkoolis aga kindlasti perekonna nime järgi.

Kokkupõrkeid oli 1940/41. õppeaastal. Üldse sõjaaastad olid erandid (1941/42 õ-a.), igal aastal olid erinevad õppeained ja õppekavad. Ka õpetajaid vahetus. Õppeaastad olid lühemad ning oli veel teisigi probleeme.

MARIE TOOBAL

Marie Toobal õppis Kabila koolis 1 talv, 2 talv Tääkris. Tunnid algasid valges ja lõppesid valges. Piibel, katekismus, eesti keel, matemaatika, laulmine. Vihikud olid vähe, tuli kasutada tahvlit. Vihikud ostsid ise. Tint, Pliats, kriit ise otsid. Koolimaja väike, kõik ühes ruumis 3 klassi maakool. Magamisruumid, sahver, söödi klassiruumis, omalt poolt söök, õpetajal oli eraldi ruum. Ruume köeti puudega. Suuremad poisid ise töid puud ja kütsid. Tääkris 2 meesõpetajat. Rikkad ja vaesed segamini. Kooliriided olid niisugused, mis kellegil võimalik oli. Vaeste abistamist ei olnud. Vargust ei olnud. Natuke ulakust ka. Nääripeed olid mõisaproua poolt tehtud.

RT nr. 145/146 1920

Algkooli tunnikava

Õppeained	Klassid (õppeaastad)							Tähendused
	1	2	3	4	5	6	Kokku	
1. Kodulugu	4	4	4	-	-	-	12	1) Soovitatav 4 pooltundi
2. Emakeel	6	6	6	5	4	4	31	2) Arvamisõpetus (aritmeetika, geomeetria, algebra).
3. Laulmine	2 ¹⁾	2 ¹⁾	2	2	2	2	12	3) Ühes geomeetrilise joonis-
4. Võimlemine	2 ¹⁾	2 ¹⁾	2	2	2	2	12	tamisega
5. Tööõpetus (käsitöö)	2	2	2	2	2	2	12	4) Bioloogia, füüsika ja tervis-
6. Joonistamine	2	2	2	2	2	2	12	hoid
7. Matemaatika 2)	5	5	6	5	5	5 ³⁾	31	5) Maateadus, maalugu
8. Loodusõpetus 4)	-	-	-	4	5	6	15	6) Ühiskonnalugu
9. Geograafia 5)	-	-	-	2	3	2	7	7) Eesti õpekeelega koolis
10. Ajalugu	-	-	-	2	2	2	6	Inglisekeel, mitte-eestikeel-
11. Ühiskonnaõpetus 6)	-	-	-	-	-	1	1	ses Eesti keel
12. I võõras keel 7)	-	-	4	4	4	4	16	8) Eesti õpekeelega koolis Sak-
13. 2 võõras keel 8)	-	-	-	-	3	3	6	sakeel, mitte-eestikeelses
								Inglise keel
Kokku	23	23	28	30	34	35	173	

1921. aasta õppeplaan

Õppeained	Klassid (õppeaastad)						Kokku
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Emakeel	6	6	6	5	4	4	31
Kodulugu	3	3	3	-	-	-	9
Matemaatika	5	5	5	5	5	5	30
Loodusõpetus	-	-	-	4	4	5	13
Geograafia	-	-	-	2	2	2	6
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	6
Kodanikuõpetus	-	-	-	-	-	1	1
I võõrkeel	-	-	4	4	3	3	14
II võõrkeel	-	-	-	-	3	3	6
Joonistamine	2	2	2	2	2	2	12
Käsitöö	2	2	2	2	2	2	12
Laulmine	2	2	2	2	2	2	12
Võimlemine	2	2	2	2	2	2	12
Kokku	22	22	26	30	31	33	164

RT nr. 90 29. juuni 1923

Algkoolide tunnikava

Õpeained	Klassid (õpeaastad)						Tähendused
	I	II	III	IV	V	VI	
1. Emakeel	6	6	5	5	4	4	1) Aritmeetika, geomeetria, algebra
2. Kodulugu	3	3	3	-	-	-	2) Ühes geomeetrilise joonestamisega
3. Usuõpetus	2	2	2	1	1	1	3) Bioloogia, füüsika, minera-
4. Matemaatika 1)	5	5	5	5	5	5 ²	loogia ja tervishoid
5. Looduslugu 3)	-	-	-	4	4	5	4) Maateadus, maalugu, maade-
6. Geograafia 4)	-	-	-	2	2	2	teadus
7. Ajalugu	-	-	-	2	2	2	5) Ühiskonnalugu, kodaniku õi-
8. Kodanikuteadus 5)	-	-	-	-	-	1	gused ja kohused, kodaniku
9. I võõras keel	-	-	4	4	3	3	eetika
10. II võõras keel	-	-	-	-	3	3	6) Soovitav 4 poolt-tundi
11. Joonistamine	2	2	2	2	2	2	
12. Käsitöö	2	2	2	2	2	2	
13. Laulmine	2 ⁶⁾	2 ⁶⁾	2	2	2	2	
14. Võimlemine	2	2	2	2	2	2	
Kokku	24	24	27	32	32	34	

RT nr. 55 26. juuni 1926

Algkooli tunnikavad

Õpeained	Maal							Linmas						
	Klassid (õpeaastad)							Klassid (õpeaastad)						
	I	II	III	IV	V	VI	Kokku	I	II	III	IV	V	VI	Kokku
Kodulugu	3	3	3	-	-	-	9	3	3	3	-	-	-	9
Emakeel ja kiri	7	7	6	5	5	5	35	7	7	6	5	4	4	33
Usuõpetus	2	2	2	2	2	1	11	2	2	2	2	2	1	11
Laulmine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
Võimlemine	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	2	2	12
Tööõpetus ja joonistamine	3	3	3	2	2	2	21	3	3	3	2	2	2	21
Matemaatika	5	5	6	5	5	5	31	5	5	5	5	5	5	30
Looduslugu	-	-	-	3	4	4	11	-	-	-	2	4	3	9
Maateadus	-	-	-	2	3	2	7	-	-	-	2	2	2	6
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	6	-	-	-	2	2	2	6
Kodanikuteadus	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	1	1
Võõras keel	-	-	2	4	4	4	14	-	-	2	4	3	4	13
Tervishoidlised juhatused	-	-	-	-	-	-	Kogu kursuse ulat.							Kogu kursuse ulat.
Kokku	24	24	26	41	32	32	169	24	24	25	30	30	30	163

RT nr. 51 art. 315 1928

Algkoolide tunnikava

A. Eestikeelsed koolid

Õppeained	Maal							Linnas						
	I	II	III	IV	V	VI	Kokku	I	II	III	IV	V	VI	Kokku
1.Kodulugu,kõlbluse- ja kodanikuõpetus	3	3	4	1	1	2	14	3	3	4	1	1	2	14
2.Usuõpetus	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
3. Emakeel	8	8	8	7	6	5	42	8	8	8	7	5	5	41
4. Ajalugu				2	2	2	6				2	2	2	6
5.Matemaatika	5	5	6	5	5	5	31	5	5	5	5	4	5	29
6. Loodusõpetus				3	4	4	11				3	4	3	10
7.Maateadus				2	2	2	6				2	2	2	6
8.Kujutamine:														
voolimine ja joonistamine	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	2	1	11
tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
9.Laulmine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
10.Võimlemine ja tervishoid	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	2	2	12
11.Võõrkeel					5	5	10					5	5	10
Kokku	26	26	28	30	32	32	174	26	26	27	30	32	32	173

RT nr. 67 22.august 1930

Algkoolide tunnikava

A. Eestikeelsed koolid

Õppeained	Maal							Linnas						
	I	II	III	IV	V	VI	Kokku	I	II	III	IV	V	VI	Kokku
1.Kodulugu	3	3	4				10	3	3	4				10
2.Usuõpetus	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
3.Emakeel	8	8	8	8	6	5	43	8	8	8	6	5	5	40
4.Ajalugu ja kodanikuõpetus				2	2	2	6				2	2	2	6
5.Matemaatika	5	5	6	5	5	5	31	5	5	5	5	4	4	28
6.Loodusõpetus				3	3	4	10				3	3	3	9
7.Maateadus				2	2	2	6				2	2	2	6
8.Kujutamine														
voolimine ja joonistamine	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	4	4	4	18
9.Laulmine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
10.Võimlemine ja tervishoid	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
11.Võõrkeel					5	5	10					5	5	10
Kokku	26	26	28	30	30	30	170	26	26	27	30	30	30	169

RT nr. 51 26.juuni 1931

Algkoolide tunnikava

A. Eestikeelsed koolid

Õppeained	Maal							Linnas						
	I	II	III	IV	V	VI	Kokku	I	II	III	IV	V	VI	Kokku
1.Emakeel	8	8	8	8	6	6	44	8	8	8	7	5	5	41
2.Usu- ja kõlbluseõpetus	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
3.Kodulugu	3	3	4				10	3	3	4				10
4.Matemaatika	5	5	5	5	5	5	30	5	5	5	6	4	4	29
5.Loodusõpetus ja tervishoid				3	3	3	9				3	3	3	9
6.Maateadus				2	2	2	6				2	2	2	6
7.Ajalugu ja kodanikuõpetus				2	2	2	6				2	2	2	6
8.Võõrkeel					5	5	10					5	5	10
9.Joonistamine	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
10.Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	4	4	16
11.Laulmine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
12.Võimlemine	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
Kokku	26	26	27	30	30	30	169	26	26	27	30	30	30	169

RT nr. 64 31.juuli 1934

Algkoolide tunnikava

1. Eestikeelsed koolid

Õppeained	Maal							Linnas						
	I	II	III	IV	V	VI	Kokku	I	II	III	IV	V	VI	Kokku
1.Emakeel	8	8	8	7	6	6	43	8	8	8	7	5	5	41
2.Usõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
3.Kodulugu	2	2	3				7	3	3	3				9
4.Matemaatika	6	6	6	5	5	5	33	5	5	6	5	5	5	31
5.Loodusõpetus ja tervishoid				4	4	4	12				4	4	3	11
6.Maateadus				2	2	2	6				2	2	2	6
7.Ajalugu ja kodanikuõpetus				2	3	3	8				2	2	3	7
8.Joonistamine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
9.Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	4	4	16
10.Laulmine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
11.Võimlemine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
Kokku	26	26	27	30	30	30	169	26	26	27	30	30	30	169

RT nr. 54 art.497 lk. 1128 1937

Algkooli tunnikava

Õppeained	Klassid						
	I	II	III	IV	V	VI	Kokku
Emakeel	9	9	7	6	5	5	41
Usuõpetus	2	2	2	2	2	2	12
Ajalugu ja kodanikuõpetus				2	3	3	8
Matemaatika	5	5	5	5	5	5	30
Loodusõpetus ja tervishoid			3	3	3	3	12
Maateadus				2	2	2	6
Joonistamine	2	2	2	2	2	2	12
Kirjatehnika	1	1	1				3
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12
Võimlemine	2	2	2	2	2	2	12
Laulmine	2	2	2	2	2	2	12
Kokku	25	25	26	28	28	28	160

RT nr. 30 art.239 1938

I Algkooli tunnikava

1. Eestikeelne algkool.

	M a a l							L i n n a s						
	I	II	III	IV	V	VI	KOKKU	I	II	III	IV	V	VI	KOKKU
Emakeel ja kodulugu	9	9	7	7	6	6	44	9	9	7	6	5	5	41
Usuõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
Ajalugu ja kodanikuõpetus	-	-	-	2	3	3	8	-	-	-	2	3	3	8
Matemaatika	5	5	5	5	5	5	30	5	5	5	5	5	5	30
Loodusõpetus ja tervishoid	-	-	3	3	3	3	12	-	-	3	3	3	3	12
Maateadus	-	-	-	2	2	2	6	-	-	-	2	2	2	6
Joonistamine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
Lirjatehnika	1	1	1	-	-	-	3	1	1	1	-	-	-	3
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
Võimlemine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
Laulmine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
Kokku	25	25	26	29	29	29	163	25	25	26	28	28	28	160

2. Muukeelne algkool.

Emakeel ja kodulugu	9	6	5	5	5	5	35	9	6	5	5	5	5	35
Riigikeel	-	5	5	5	5	5	25	-	5	5	4	4	4	22
Usuõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
Ajalugu ja kodanikuõpetus	-	-	-	2	2	2	6	-	-	-	2	2	2	6
Matemaatika	5	5	5	5	5	5	30	5	5	5	5	5	5	30
Loodusõpetus ja tervishoid	-	-	2	2	3	3	10	-	-	2	2	3	3	10
Maateadus	-	-	-	2	2	2	6	-	-	-	2	2	2	6
Joonistamine	2	1	1	1	1	1	7	2	1	1	1	1	1	7
Kirjatehnika	1	1	1	-	-	-	3	1	1	1	-	-	-	3
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
Võimlemine	2	2	2	1	1	1	9	2	2	2	2	2	2	12
Laulmine	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
Kokku	25	26	27	29	29	29	165	25	26	27	29	29	29	165

Riigi Teataja

Nr. 46.

9. juunil 1931.

Nr. 46.

Reed	Kaevutorud, tsemen-	Puutöö (selluloos)	Alavili
Rehepeksumasinad	dist	Puutõrv	Alasid
Riidekaup, igasugune	Kalapüügitarvidused,	Põllutöomasinad	Ankrud ja ketid
Rihmad, nahast, pul-	noodad, võrgud,	Purjed ja purjeriie	Graniit, väljatöötä-
danist, kummist	nöörid j.n.e.	Rattad, puust, rauast	mata ja toored kivid
Surnukehad, õhukind-	Kanep	Rauast teosed, igasu-	Haamrid
lates puusärkides	Kapid, rauast	gused	Heeringad
Sõiduriistad	Kastid, rauast	Rehad	Jahu, igasugune
Sokolaad	Katlad, malmist, rauast	Riis	Juurvili
Tapeedid	Katusekivid	Sahad	Kalad, igasugused
Tee	Katusepapp	Savi	Kaunvili
Toosid, plekist	Katusetõrv, nõudes	Seep, igasugune	Kliid
Treipingid	Kausid, savist	Seebikivi	Kivisüsi ja sepatüsi
Treialitööd, puust	Kips	Seened hoiuabinõudes	Konservid
Trükitööd	Klingerit	Sigurid	Leib
Tubakakaubad	Koks	Sindlid, katuse	Liha
Tuletikud	Kotid	Sirbid	Liiv
Tünnid	Kriit	Sooda	Liivakivi
Vaha	Kruusid	Surnuristid	Lubjakivi, toores
Vahariie	Krustangid	Takelaaž	Lubjakivi, põletatud
Vaibad	Käbid	Takud	kindlates tünnides
Vasknõud	Käiakivid	Toolipõhjad, vineerist	või kastides
Vatt, igasugune	Kõrkjad	Torud, rauast, tse-	Naelad
Viinad	Laastud, katuse-	mendist	Piim
Vihmavarjud	Labid	Traat, igasugune	Puuvili
Vilt ja teosed sellest	Lambanahad	Trepistmed	Põlluramm (kunstväe-
Voodid, kokkupanda-	Limonaad	Triikmasinad	tis)
vad	Linad	Tungrauad	Raud, igasugune, tük-
Vokid	Linaseemned	Uksed ühes juurde-	kides, kangides, lat-
Ämbrid, plekist, emal-	Luuad	kuuluvate osadega	tides
litud	Majakraam	Vankrimääre	Sool
Ääsid, sepa-	Makaroonid	Vask	Suhkur
õlu ühes nõudega	Manna	Veetorud	Tangud, igasugused
Õmblusmasinad	Marjad, värsked, kor-	Vesikivid	Teravili, igasugune
	vides ja kastides	Viilid	Telliskivid
II liik	Masinad ja nende osad	Vikatid	Tsement, tünnides
Adrad	Masinaõli	Vineer	Tsemendist ehituse-
Aerud	Masuaat	Vormid, puust, rauast	kivid
Ahjud	Matid	Või	Õlikoogid ja muu jõe-
Ahjukiiskad, siibrid	Marmor	Värvavad	toit
Ahjupotid	Mererohi	Värnits	
Ahjuüksed	Mootorid ja nende osad		
Asbest	Munad hoiuabinõu-		
Asfalt	des		
Betoonist teosed	Nafta		
Dünamomasinad osa-	Nõud, malmist, rauast		
dega	Paber, pakkimise		
Gaasid, silindrites	Paberist kotid		
Glaubersool	Pajad, malmist		
Graniit, väljatöötatud	Pannid		
Haagid, rauast	Papp		
Hauasambad, kivist	Patareid, keskkütte		
Heinahangud ja hargid	Petrooleum		
Hinged, ukse, akna	Plekk, igasugune		
Hülgerasv, nõudes	Pliidid ja rauad		
Juust	Plokid		
	Potid, rauast, savist		

Hind 10 senti.

Riigi trükitööja trükk

Art. 348. Avalikkude algkoolide seadus.

349. Riigi- ja autasumaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduste elluviimise määrase muutmise määrus.
350. Otsus Elva alevi õiguste kohta tervishoiu alal.
351. Otsus Suure-Jaani alevi õiguste kohta tervishoiu alal.
352. Otsus Otepää alevi õiguste kohta tervishoiu alal.
353. Teadaanne eesõigustatud merevõlgade ja merehüpotekide kohta käivate teatavate reeglite ühtlustamise rahvusvahelise konventsiooni jõusseastumisest.
354. Arstlikeemiliste vahendite lühendatud nimetuste määrase muutmise määrus.
355. Nakkushaiguste vastu võitlemise sundmäärused Narvas.
356. Nakkushaiguste vastu võitlemise sundmäärus Baltiskis.
357. Nakkushaiguste vastu võitlemise sundmäärus Tõrvas.
358. Sundmäärus korstnate pühkimise kohta Tõrvas.

Riigikogu poolt 2. juunil 1931 vastu võetud

348. Avalikkude algkoolide seadus.

I. Üldeskirjad.

- § 1. Avalik algkool moodustab ühtluskooli esimese järgu.
- § 2. Algkool on emakeelne ja maksuta.
- § 3. Õpilaste emakeel arvatakse nende vanemate rahvuse järgi. Vanemate kahte rahvusse kuuluvusel määratakse laste emakeel vanemate või hooldajate kokkuleppel. Kui ei jõuta kokkuleppele, on lapse õppekeeleks riigikeel.
- § 4. Kõik koolikohuslikud lapsed (§§ 8 ja 9) peavad käima emakeelses koolis. Erandi moodustavad:

- 1) lapsed, kelle jaoks nende elukoha kooliringkonnas ei ole korraldatud emakeelse avalikku algkooli ja kes sellepärast võivad õppida mitteemakeelses koolis oma vanemate või hooldajate valikul;
- 2) vähemusrühmest lapsed, kes oma vanemate või hooldajate otsusel või nende kokkuleppe puudumisel (§ 3) õpivad riigikeelses koolis.

Muul juhudel laps võib õppida mitteemakeelses koolis ainult mõjuvaid põhjusil, mida otsustab kohalik maa- või linnakoolivalitsus.

Kui lapsevanem või hooldaja ei ole rahul koolivalitsuse otsusega, võib ta kaevata Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ühe kuu kestel.

§ 5. Algkool võib olla ühis- või lahuskool, selle järgi, kuidas otsustab kooli ülalpidaja.

§ 6. Algkoolil on oma pitsat kohaliku maa- või linnavalitsuse poolt kinnitatud kujul.

§ 7. Käesolevas seaduses tähendatud omavalitsuste ülesandeid vähemusrühvuste suhtes, kel on kulturomavalitsus, täidavad maksvate seaduste piires vastavad vähemusrühvuste kulturomavalitsused.

II. Koolikohustus.

§ 8. Lapsed, kes kooliaasta alguseks saanud 8-aastaseks, on kohustatud astuma algkooli õppetöö alguseks.

Erandina võivad üksikud lapsed astuda kooli ka vanemalt, kui õpilaste vastuvõtmist toimetatakse üle aasta (§§ 22–25) või kui selleks on mõjuvaid põhjusil, mida otsustab kooli õppenõukogu, kuulates ära kooli või jaoskonnaarsti arvamuse. Tehtud otsusest teatatakse koolijuhataja viivitamata kooli ülalpidajale.

§ 9. Koolikohustus kestab algkoolis kuni kursuse lõpetamiseni või mittelõpetamise korral kuni 16 aasta vanuseni.

Õpilased, kes saavad 16-aastaseks kooliaasta (§ 40) esimesel poolel, vabanevad koolikohustusest eelmise õppeaasta (§ 38) lõpul, kuna õpilased, kes saavad 16-aastaseks kooliaasta teisel poolel, peavad käima koolis õppeaasta lõpuni.

§ 10. Lapsed, kes saavad õpetust kodus, erakoolides või muul teel, mis ei seisa alamal avaliku algkooli õpetusest, vabastatakse avalikus algkoolis käimisest vastavalt linna- või maakoolivalitsuse poolt, viimasel juhul kohaliku omavalitsuse ettepanekul. Selle õpetuse tasapinna kõrguse üle otsustavad asutised ja isikud, kelle hoolets antud kooli pedagoogiline instrueerimine ja ülevahe.

§ 11. Lapsed, kellel nende kehaliste või vaimliste puuduste pärast on täiesti võimata õppida algkoolis või kelle koolis viibimine on hädaohulik teiste õpilaste julgeolekule või kolblusele, paigutatakse sellekohastes kasvatuse- ja õppeasutistesse. Nende asutiste korralduse määrab sellekohane seadus, kuni selle maksmapanemiseni aga Vabariigi Valitsuse poolt Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekul antud määrus.

Seni kui seesugused asutised puuduvad või kui õpilase paigutamine neisse võimata, vabastatakse käesolevas paragrahvis tähendatud lapsed ajutiselt kooliskäimisest linna- või maakoolivalitsuse otsusega.

Ettepanekud eriasutisse paigutamiseks või kooliskäimisest vabastamiseks teeb kooli ülalpidaja õppenõukogu ettepanekul, kusjuures lapse vanemate või hooldajate mittedõusoleku puhul küsimus otsustatakse Hoolekande seaduses (RT 120/121 — 1925) ettenähtud korras.

§ 12. Koolikohustuse täitmise järele kooliringkonnas valvab kohalik omavalitsus, kes peab koolialiste laste nimestikku, hoiab selle alati korras, parandab ning täiendab seda ja teatab igal aastal hiljemalt 2 nädalat enne õppetöö algust kooliringkonnas asuvate koolikohuslike laste vanematele või nende asemikkudele koolikohustuse maksamahakkamisest ning saadab koolikohuslike laste nimestiku vastava kooli juhatajale samuti kaks nädalat enne õppetöö algust.

Maa- ja linnaomavalitsustel on õigus panna maksma sundmääris koolikohuslike laste registreerimise kohta.

§ 13. Õpilaste korraliku kooliskäimise järele valvavad eeskätt kooli juhataja ja õppenõukogu. Koolijuhataja peab tarviduse järgi andma tea-

die. Hoolekogu on kohustatud need teated viivitamatult vaatama läbi ja võtma tarvitusele kõik seaduslikud abinõud lapse kooli saamiseks.

§ 14. Lapse vanemad või hooldajad, kes on süüdlased nende hoolet all olevate laste korratu kooliskäimises, langevad kooli hoolekogu määramisel (§ 80 p. 13) rahaträhvi alla kooli kasuks (§ 80 punktid 2 ja 3) 5—40 sendini iga puudunud päeva eest. Trahv nõutakse administratiivkorras, kui see ei ole makstud vabatahtlikult ühe kuu jooksul pärast trahvimisotsuse jõusseastumist (§ 80 p. 13 ja § 82).

Kui rahaträhvi vaatamata last ei saadeta kooli vabandamatul põhjusil, siis teatab hoolekogu juhataja sellest kooli ülalpidavale omavalitsusele süüdlaste kohtulikule vastutusele võtmiseks.

§ 15. Maa- või linnakoolivalitsus annab lähema juhatasekirja trahviraha suuruse järkude kohta § 14 esimeses lõikes tähendatud piires ja selle määramise korra ning tarvitamise kohta. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumil on õigus ühtlustada nimetatud juhatasekirju ja anda nende kohta korraldavaid määrusi.

§ 16. Kui lapsevanemad või hooldajad hoolimata mitmekordsest trahvist või kohtulikust karistusest, ei saada last kooli vabandamatul põhjusil, siis antakse laps hoolekande kohtu otsuse järgi vanemate või hooldajate kuhl teise perekonda või kasvatusmajja ülalpidamiseks ja kooli saamiseks.

§ 17. Kui vanemad või hooldajad vaesuse pärast ei suuda panna last kooli, siis peab kohalik omavalitsus hoolitsema lapse kooliskäimise võimaluse eest. Selle ülesande täitmiseks annab omavalitsustele toetust ka riik Hariduse- ja sotsiaalministri määramise järgi riigi eelarves selleks ettenähtud krediidi piires.

§ 18. Koolikohuslike lapsi ei tohi võtta õppeajal palgalisse ametisse. Erandjuhtudel on maa- või linnakoolivalitsusel õigus lubada koolikohuslikele lastele pidada palgalist ametit, kui see ei takista korralikku kooliskäimist.

Selle nõude täitmise järele valvab kohalik valla-, alevi- või linnavalitsus.

III. Asutamine ja ülalpidamine.

§ 19. Avalikud algkoolid asutatakse ja peetakse ülal valdade, alevite ja linnade poolt niisugusel arvul, nagu see on tarvilik koolikohustuse täitmiseks. Algkoolid, millel on üleriigiline või ülemaakonnaline tähtsus, asutatakse ja peetakse ülal riigi või maaomavalitsuse poolt.

§ 20. Riik kannab kõik tema poolt asutatud ja ülalpeetavate algkoolide kulud. Oma-

lde hooldajatele ja kõik muud kulud peale õppejõudude palga selle osa, mis on seadusega määratud riigi kanda.

§ 21. Algkoolid, mis vajalikud koolikohustuse täitmiseks, moodustavad avalikkude algkoolide võrgu.

Maa- ja linnavalitsused koostavad algkoolide võrgu kava Hariduse- ja sotsiaalministri poolt antud juhtnõuete järgi, kusjuures maavalitsused võtavad arvesse valla- ja alevivalitsuste põhjendatud ettepanekuid koolivõrgu moodustamise kohta; pärast heakskiitmist maa- või linnavalikogu poolt saadetakse algkoolide võrgu kava Hariduse- ja sotsiaalministri kinnitamiseks. Samas korras teostuvad ka muudatused koolivõrgus.

§ 22. Õpilaste normaalarv klassikomplektis on 40, maksimaalarv — 50 ja minimaalarv — 20. Ainult erandjuhtudel võib õpilaste arv klassikomplektis ajutiselt langeda kuni 15.

Eeltoodud ülemmäärad on maksvad, kui klassikomplektis on üks või kaks klassi. On klassikomplektis kolm või neli klassi, siis on kõrgeim lubatud õpilaste arv niisuguses klassikomplektis 40. Ühes komplektis ei või olla üle nelja klassi.

Ühekomplektilistes koolides võib õpilasi võtta vastu üle aasta.

§ 23. Väiksemal saartel ja soodega või metsadega eraldatud maakohades on algkoolide ülalpidajad (§ 19) kohustatud avama algkooli või klassi, kui koguneb vähemalt 15 koolikohuslikku õpilast. Neis kohtades võib õpilasi võtta vastu ka üle aasta.

Kui mõnel väiksemal saarel koolikohuslike laste arv on alla 15 ja laste kooliviimine mujale võimata, võib Hariduse- ja sotsiaalminister määrata toetust laste õpetamiseks selleks riigi eelarves ettenähtud krediidist.

§ 24. Omavalitsuste piirkonnas, kus vähemusrahvus enamuses, on algkoolide ülalpidajad kohustatud avama eesti rahvusest laste jaoks algkooli või klassi, kui koguneb vähemalt 15 eesti rahvusest koolikohuslikku õpilast. Seejuures võib õpilasi võtta vastu üle aasta.

§ 25. Algkoolide ülalpidajad on kohustatud avama vabariigi vähemusrahvusest kodanikkude lastele nende emakeelse kooli või klassi, kui koguneb vähemalt 15 ühest rahvusest koolikohuslikku õpilast, kusjuures võib õpilasi võtta vastu üle aasta.

§ 26. Kui §§ 24 ja 25 näidatud juhtudel õpilaste arv langeb alla 15, siis korraldatakse neile mitteemakeelses koolis õppimisel (§ 4) võimaluse järgi emakeelse õpetamine Hariduse- ja sotsiaalministri korraldustega.

§ 27. Kui kooliringkonnas on koolikohuslikke lapsi, kelle asukoht on koolist üle 3 km,

§ 28. Kui mõnele üksikule koolikohuslikule lapsele võõra valla, alevi või linna kool asub märksa lähemal kui oma valla kool, siis on sellel lapsel õigus õppida lähemas koolis, kui selleks leidub ruumi. Kui aga selliseid lapsi koguneb teistest valdades mõne valla, alevi või linna kooli üle 10% laste üldarvust selles koolis, siis on need vallad, kust lapsed pärit, kohustatud kandma proportsionaalselt nende laste arvule kooli jooksvaid majanduslikke kulusid.

§ 29. Kui avaliku algkooli ülalpidaja ei hoolitse kooli eest tarvilikult, siis kannab tarvilikud kulud ajutiselt Hariduse- ja sotsiaalministeerium riigi eelarves selleks otstarbeks ettenähtud krediidist. Kanrud kulud nõutakse tagasi kooli ülalpidajalt administratiivkorras.

§ 30. Kooli asutamise, ümbermuutmise ja korraldamise juures tulevad täita nõuded, mis nähtud ette Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi määrustes koolimajade, kooli kõrvalhoonete, nende asukoha ja seadete kohta.

§ 31. Algkoolil peab olema tarvilik maaala võimalikult mitte vähem kui ühe hektari suuruses kooliõue, õpilaste võimlemis- ja mänguplatside ning kooliaia jaoks.

§ 32. Peale eelmises (31) paragrahvis tähendatud maaala muretsetakse maaalgkoolidele koolitalu vähemalt ühe lehma ning hobuse pidamiseks ja õppejõudude ning kooliteenijate aiamaaga varustamiseks. Koolitalu antakse kooliülalpidaja korraldusel rendi alusel isiklikuks kasutamiseks koolijuhatajale või samadel tingimustel mõnele sama kooli õpetajale, kui koolijuhataja ei taha kasutada seda isiklikult.

Õpetajale ja kooliteenijale antakse samuti isiklikuks kasutamiseks rendi alusel igatüüpe sellest koolitalust aiamaad vähemalt 20 aari. Kui keegi talle kuuluvat aiamaad ei taha kasutada isiklikult, antakse see kasutada kooliülalpidaja korraldusel kas koolijuhatajale, teistele õppejõududele või kooliteenijale.

§ 33. Kooliülalpidaja on kohustatud muretseda eelmistes (31 ja 32) paragrahvides ettenähtud maaala ja võimalikult kooli lähedal.

§ 34. Kui koolijuhataja või õpetaja kooliülalpidaja nõusolekul ette võetud põhjalikeks ja kulukaiks maaparandusetööks ja seadteks, nagu maototamiseks, rigoolimiseks, püüde ja põõsaste istutamiseks ja kaitseaiade ehitamiseks ei ole saanud toetust või ei ole seda saanud tarvilikul määral, siis tema lahkumise puhul kooliülalpidaja maksab talle tehtud töö ja kulude eest tasu asjatundjate hindamise põhjal.

lõpule järgneval suvel. Kui ta koolist lahkus enne õppetöö lõppu, siis jääb maa kasutada uuele õppejõule.

IV. Õppe- ja kasvatusela.

§ 36. Algkooli kursus kestab 6 õppeaastat.

§ 37. Algkoolide juures või neist lahus avatakse tarviduse korral ühe- või kaheaastase kursusega täienduskoolid või -klassid. Nende koolide ja klasside korralduse määrab sellekohane seadus, kuni selle maksmapanemiseni aga Vabariigi Valitsuse poolt Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekul antud määrus.

§ 38. Õppetöö algkoolides kestab normaalselt 1. septembrist kuni 31. maini.

Maalasuvis algkoolides võib õppetöö alata ka pärast 1. septembrit ja lõppeda enne 31. maid, kuid õppetöö peab kestma üldiselt vähemalt 180 päeva aastas.

§ 39. Hariduse- ja sotsiaalminister määrab õppetöö vaheajad ja üldised ning kohalikud pühad.

§ 40. Kooliaasta kestab 1. augustist kuni järgmise aasta 31. juulini.

§ 41. Algkoolis õpetatakse järgmisi õppeaineid:

- 1) emakeelt;
- 2) usu- ja kõlbluseõpetust;
- 3) kodulugu;
- 4) matemaatikat;
- 5) looduseõpetust ja tervishoidu;
- 6) maateadust;
- 7) ajalugu ja kodanikuõpetust;
- 8) üht võõrkeelt eestikeelsetes koolides ja riigikeelt vähemusrühvuste koolides;
- 9) joonistamist;
- 10) tööõpetust;
- 11) laulmist;
- 12) võimlemist.

Usuõpetus on õpetajaile ja õpilastele vabatahtlik õppeaine.

§ 42. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi loaga võib kohalikkude olude nõudel võtta algkooli õppekavasse veel teisi aineid, misjuures aga ei tohi tunduvalt kannatada üldhariduslike ainete läbivõtmise.

§ 43. Hariduse- ja sotsiaalminister määrab tema poolt maksmapandavaks õppe- ja tunnikavades õppeainete üldise laadi ja läbivõtmise ulatuse iga õppeaine kohta klassis.

§ 44. Algkooli klasse nimetatakse õppeaastate järgi I, II, III, IV, V ja VI klassiks.

§ 45. Iga klassi kursuse läbivõtmiseks arvatakse normaalselt üks õppeaasta. Andekad õpilased võivad erakorraliselt õppenõukogu

§ 46. Nõrgaandliste laste tarvis korraldatakse kooli juures abitunnid või avatakse omavalitsuste ning riigi kulul abikoolid määruse alusel, mille annab Vabariigi Valitsus Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekul.

§ 47. Õpilased viiakse ühest klassist teise ja tunnustatakse kooli kursuse lõpetanuks õppenõukogu otsuse järgi õpilase õppetöö edu ja üldise vaimlise arenemise põhjal — Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt määratud korras.

§ 48. Igas koolis peavad olema tarvilikud õppevahendid ja õpilaste ning õpetajate raamatukogud. Hariduse- ja sotsiaalministeerium koostab nende õppevahendite ja raamatute nimestiku, milliste muretsemise on sundlik kooli üllapidajale.

Koolis võib tarvitada ainult Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt lubatud õpperaamatuid.

§ 49. Koolis võivad olla tarvitusel ainult pedagoogiliselt lubatavad karistuseviisid.

§ 50. Puudustkannatavatele õpilastele tarvisminevad õpperaamatud ja õppevahendid muretsetakse neile kooli poolt tasuta, milleks riigi ja kooli üllapidava omavalitsuse eelarves nähakse ette summad eelmise aasta tegelikude tarvete ulatuses.

§ 51. Igas algkoolis peab olema kooli apteek tarvilikkude arstiõhtudega ja abi nõudega.

§ 52. Kohalikke tarvidusi silmas pidades võib algkooli ruumes, kui see ei ole takistuseks õppetööle, avada eriklasse, pühapäeva- või õhtukoole, raamatukogusid, kursusi, lugemistube ja teisi hariduseasutisi, kui ka tarvitada kooli saali rahvamajana, kui see vastab sellekohaste määruste nõuetele (§ 30).

V. Õpilased.

§ 53. Algkooli esimese klassi õpilasteks võetakse lapsi ilma eelhariduseta, teistesse klassidesse — õpilasi, kelle teadmised vastavad klassis õpitavale kursusele.

§ 54. Õpilaste üleminek ühest algkoolist teise algkooli samasse klassi — mõjuvaid põhjusil ka õppeaasta vältusel — toimub takistuseteta. Koduse haridusega õpilaste kooli astumise korral otsustab õppenõukogu, millisesse klassi tuleb paigutada õpilane.

§ 55. Algkooli kursuse lõpetajaile antakse sellekohased tunnistused.

Õpilastele, kes lahkuvad algkoolist enne kursuse lõpetamist, annab kool tunnistused nende koolitöö tulemuste kohta.

§ 56. Avalikus algkoolis on ametis järgmised isikud:

- 1) juhataja;
- 2) juhataja abi;
- 3) õpetajad;
- 4) arst;
- 5) teenijad.

§ 57. Algkooli juhatajaks, juhataja abiks ja õpetajaks võivad olla isikud, kel on algkooliõpetaja või sellele vastav kutse ja kes vastavad muile sellekohaste seaduste nõuetele.

Käesolevas paragrahvis tähendatud kutse vastavus määratakse Hariduse- ja sotsiaalministri sellekohaste korraldustega.

§ 58. Algkooliõpetaja kutse omandamise, koolijuhataja ja ta abi ning õpetajate valimise, ametisse seadmise, ametis olemise ja ametist lahkumise kord määratakse sellekohase seadusega, kuni vastava seaduse maksma hakkamiseni aga Vabariigi Valitsuse poolt Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekul antud määrusega.

§ 59. Koolijuhataja kohuseks on kooli õppe- ja kasvatusetöö ning majandusliku ala juhtimine, vastutus koolitöö korralduse ning kooli vara korrasoleku eest ja kooli asjaajamine kooskõlas seaduse eeskirjadega ning õppenõukogu ja hoolekogu otsustega.

Eriti on juhataja ülesandeks:

- 1) kooli esindamine ja läbikäimine teiste asutustega ning isikutega;
- 2) koolisse puutuvate küsimuste selgitamine ja esitamine otsustamiseks õppenõukogule ja hoolekogule;
- 3) järelevalve ja hoolitsemise, et koolitöö toimuks takistamatult, tunnid alati algaksid ja lõpeksid täpselt ja kõik õpetajad ning õpilased täidaksid oma kohuseid korralikult, kusjuures koolijuhatajal on õigus korratuste puhul kursuda õpetajaid korrale;
- 4) tundide jaotamise eelnõu esitamine õppenõukogule;
- 5) kooli eelarvete ja aruannete koostamine;
- 6) mõjuvaid põhjusil õpetaja koolitööst vabastamine kuni kolme päevani, teatades sellest vastavale koolivalitsusele;
- 7) puuduvate õpilaste nimestiku pidamine ja puudumise põhjuste selgitamine, milleks õpetajad on kohustatud koolijuhatajale olema kõigiti abiks;
- 8) internadiga seotud tööde juhtimine ja korraldamine;
- 9) kooliteenijate (§ 66) ametisse võtmine ja ametist vabastamine kooli üllapidava omavalitsuse teenijate kohta maksva korra järgi;
- 10) kooli kroonika kirjutamine.

§ 60. Juhataja abi on kooli sisemises ning kasvatuslikus tegevuses abiks juhatajale ja täidab viimase puudumisel ta kohuseid. Koolis, kus ei ole juhataja abi, määrab juhataja koolist puudumise ajaks endale õpetajate hulgast asemiku.

§ 61. Õpetaja kohuseks on õppe- ning kasvatusetöö, valve õpilaste järele koolis, internadis ning vajaduse puhul ka väljaspool kooli, õppenõukogu koosolekuist osavõtmine ning selle otsuste kui ka koolijuhataja korralduste täitmine. Õpetajal ei ole õigust keelduda talle määratud kasvatusetöist ja tundidest.

Koolist kui ka õppenõukogu koosolekult võib õpetaja puududa ainult mõjuvaid põhjusil. Puudumise korral õpetaja on kohustatud aegsasti teatama sellest koolijuhatajale ühes puudumise põhjuste tähendamiseega.

§ 62. Õppeaasta alul esitab õpetaja õppe- ja kasvatuselal lähema töökava õppenõukogule heakskiitmiseks. Vähemalt iga poolaasta lõpul teatab õpetaja õppenõukogule, millisel määral ta on suutnud täita kavas märgitud nõudeid.

§ 63. Kasvatuseülesannete lähemaiks täitjaiks määrab õppenõukogu õpetajate hulgast klassijuhatajad, kelle kohused õppenõukogu määrab Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt antud juhtnõuete põhjal.

§ 64. Maa- ja linnaomavalitsused võivad panna ametisse iga 75 õpetaja kohta ühe tagavaraõpetaja, kes täidab puuduvate õpetajate aset. Vabal ajal töötav tagavaraõpetaja koduõpetuse instrueerimise (§ 10) ja haridusetöö edendamise alal väljaspool kooli.

§ 65. Õpilaste tervise eest hoolitsemiseks pannakse ametisse kooliarstid.

§ 66. Igas algkoolis peab olema tarvilik arv kooliteenijaid.

VII. Õppenõukogu.

§ 67. Õppenõukogu liikmeiks on:

- 1) kõik kooli õppejõud;
- 2) kooliarst;
- 3) hoolekogu esindaja;
- 4) lastevanemate esindaja.

§ 68. Õppenõukogu ülesandeks on kooli kasvatuslike ja operuslike küsimuste ning nendega lähedas ühenduses olevate muude koolielu küsimuste lahendamine. Eriti kuulub ta võimupiiri:

- 1) kasvatus- ja õppeviiside arutamine koolitöö viljakuse tõstmise sihis;
- 2) õppekava läbivõtmise ulatuse ja korra kui ka vastava määruste lubatud kõrvalekaldumiste arutamine;

kute õpetajate vahel;

4) õpetajate poolt esitatud töökavade arutamine;

5) õppetööks tarvisminevate õppevahendite valimine ja soetamine;

6) õppetöö aruande vastuvõtmine;

7) õpilaste vastuvõtmine, vastavasse klassidesse paigutamine ja õpilaste koolist eemaldamine (§ 11);

8) õpilaste töö hindamine, nende edasi- viimine klassist klassi, lõpetajate koolist välja- laskmine ja õpilastele tunnistuste andmine;

9) õpilaste kohta käivate määruste koos- ramine ja makspanemine. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt antud üldalustel;

10) otsustamine koolis. tarvitatavate kas- varuslike abinõude üle;

11) kooliruumide jaotamine tarvitarhiseks õpetajale, õpilastele ja koolitreenijaile.

§ 69. Õppenõukogu koosolekuid peetakse tarviduse järgi.

§ 70. Õppenõukogu astub kokku kas koo- lijuhataja või ta asemiku kutsel või vähemalt 1/3 liikmete ettepanekul.

§ 71. Õppenõukogu koosolekuid juhatab koolijuhataja, ta puudumisel — juhataja asemik.

§ 72. Õppenõukogu koosolek on otsuse- võimeline, kui sellest võtab osa vähemalt 3/4 õppejõududest, nende hulgas koolijuhataja või ta asemik.

§ 73. Koosoleku otsus on maksev, kui selle poolt on enam kui pool kooslijaist; hääle poolekslangemisel on juhataja hääle ot- sustav. Kui koolijuhataja ei ühine õppenõu- kogu otsusega, võib ta küsimuse enne otsuse täidesaatmist esitada vastavale koolivalitsusele lõplikult otsustamiseks.

§ 74. Õppenõukogu valib oma liikmete hulgas üheks aastaks sekretäri, raamatukogu- hoidja ja tarbekorral õppekabinetti hoidja.

VIII. Kooli hoolekogu.

§ 75. Igal algkoolil on hoolekogu.

§ 76. Hoolekogu liikmeiks on:

1) koolides, kus 1 kuni 6 klassikomplekti: kaks kooli ülapidaja esindajat, kaks laste- vanemate esindajat ja üks õpetaja;

2) koolides, kus 7 kuni 12 klassikomplekti: kolm kooli ülapidaja esindajat, kolm laste- vanemate esindajat ja kaks õpetajat;

3) koolides, kus üle 12 klassikomplekti: neli kooli ülapidaja esindajat, neli lastevane- mate esindajat ja kolm õpetajat.

Peale punktides 1—3 näidatud isikute on hoolekogu liikmeiks: koolijuhataja, kooliarst ja esindaja asutiste või isikute poolt, kes kooli toetavad majanduslikult, kui toetuse kogu-

summa moodustab vähemalt 1/3 kooli majan- duslikest kuludest.

§ 77. Kõik koolis töötavad õppejõud või- vad võtta osa sõnaõigusega hoolekogu koos- olekuist.

§ 78. Lastevanemate esindajad valitakse (§ 89) igal sügisel pärast õppeaasta algust üheks aastaks. Kooli ülapidaja esindajad vali- takse samaks ajaks, kui nende valijate voli- tused kestavad.

§ 79. Hoolekogu valib igal aastal õppetöö alul pärast lastevanemate esindajate valimist endale juhataja, ta asemiku, kirjatöimetaja ja laekahoidja.

§ 80. Hoolekogu ülesandeks on hoolitseda kooli eest üldse, eriti tema majandusliku külje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub temale:

1) järelevalve nende laste korraliku koolis- käimise üle, kes kantud kohaliku omavalitsuse poolt hoolekogu hoolde kuuluva kooli õpi- laste nimestikku (§ 12);

2) õpilaste toitluse- ja tervisolude korral- damine;

3) kehvemate õpilaste varustamine õppe- tarvetega, riietega ning jalanõudega (§§ 17 ja 50);

4) õppetöö pealkuulamine oma esindaja kaudu, kes võib esitada oma arvamused ja tähelepanekud hoolekogule, kuid ei ole õigus- tarud tegema märkusi klassis;

5) ettepanekute tegemine kooli ülapida- jale uute õppeainete sisseseadmise ning uute klasside või kursuste avamise asjus;

6) abinõude otsimine kooli ainelise külje tõstmiseks;

7) kooli rahaliste summade valitsemine ja tarvitamine, kuivõrd need summad on antud hoolekogu korraldusse;

8) kooli kinnis- ja vallasvara korrashoid- mise järelevalve;

9) kooli eelarve läbivaatamine;

10) oma tegevuse kohta aastaaruande koos- tamine;

11) koolitreenijate tegevuseala määrava ju- hatusekirja kinnitamine;

12) otsustamine õpilaste koolist puudumiste põhjuste üle ja nende puudumiste tunnus- tamine vabandamatuks või vabandatavaiks;

13) trahviraha määramine õpilaste puu- dumise korral (§ 14) ja trahvimisest teatamine lapse vanemale või hooldajale.

§ 81. Õpilase koolist puudumise aruta- misele (§ 80 p. 12) kutsub hoolekogu juhataja õpilase vanema või hooldaja; viimaste mitte- ilmumine ei põhjusta asja arutamise edasi- lükkamist.

§ 82. Hoolekogu otsuse peale õpilase trah- vimise asjus (§ 80 p. 13) võivad kaevata vasta-

vald kooli valitsusele hoolekogu esindaja poolt

1) trahvitu, arvates trahvimisteate kätte- saamise päevast;

2) koolijuhataja, arvates otsuse tegemise päevast.

Koolivalitsus otsustab kaebuse lõplikult hiljemalt kahe nädala jooksul. Koolivalitsuse otsuseni jääb trahv nõudmata.

§ 83. Hoolekogu koosolekuid peetakse tar- viduse järgi.

§ 84. Hoolekogu kutsub kokku juhataja või juhataja puudumisel ta asemik. Erakorrali- selt kutsutakse hoolekogu kokku kolme liikme või koolijuhataja nõudel.

§ 85. Hoolekogu koosolekuid juhatab hoo- lekogu juhataja või juhataja puudumisel ta asemik.

§ 86. Hoolekogu koosolek on otsusevõime- line, kui on koos vähemalt pool liikmeist, nende hulgas hoolekogu juhataja ja koolijuha- taja või nende asemikud.

§ 87. Koosoleku otsus on maksev, kui selle poolt on enam kui pool kooslijaist. Hääle poolekslangemisel on koosoleku juha- taja hääle otsustav.

IX. Lastevanemate koosolekud.

§ 88. Kooli ja kodu vahel lähema ühen- duse loomiseks õppenõukogu kutsub kokku lastevanemate koosoleku vähemalt kaks korda aastas. Erakorraliselt võib hoolekogu juhataja kutsuda kokku lastevanemate koosoleku.

§ 89. Lastevanemate koosoleku ülesandeks on:

1) kasvatus- ja õppetöösse puutuvate kü- simuste arutamine ja neis asjus soovivalduste esitamine õppenõukogule ja hoolekogule;

2) esindajate valimine hoolekogusse ja õp- penõukogusse.

§ 90. Lastevanemate koosolek on otsuse- võimeline, kui sellest võtab osa vähemalt 1/3 lastevanemaist või nende asemikkudest, kus- juures iga perekonna kohta arvatakse üks esin- daja. Kui lastevanemate koosolek jääb pida- mata kokkutulnud liikmete vähese arvu pärast, siis peetakse järgmine koosolek mitte varem kui ühe nädala pärast. Teistkordne koosolek on otsusevõimeline, kui on tulnud kokku vähe- malt viis lastevanemat. Kooli õppejõud võta- vad sõnaõigusega osa lastevanemate koosole- kuist.

§ 91. Koosoleku alul valitakse lihrhää- teenamusega koosoleku juhataja ja kirjatöime- taja. Koosoleku protokollid kinnitavad oma allkirjadega juhataja, kirjatöimetaja ja vähemalt kolm koosoleku poolt valitud isikut.

§ 92. Hariduse- ja sotsiaalministril on õigus anda määrusi käesoleva seaduse teosta- miseks.

§ 93. Käesolev seadus hakkab maksma 1. juunist 1931. Sest ajast kaotab maksvuse Avalikkude algkoolide seadus (RT 75/76 — 1920 ja RT 56 — 1930).

Algkirjale alla kirjutatud:

Riigikogu Esimees K. Einbund.

Sekretär A. Schulbach.

Asjadevalitseja E. Maddisson.

Vabariigi Valitsuse poolt 29. mail 1931 vastu võetud

349. Riigi- ja autasumaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduste elluviimise määruse muutmise määrus.

Alus: Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse § 3 (RT 23 — 1929).

Riigi- ja autasumaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduste elluviimise määruse (RT 44 — 1930) §§ 4, 6 ja 7 muudetak- se ja pannakse maksma järgmiselt:

§ 4. Maahind määratakse kindlaks puhta- kasurubla alusel. Väljaspool linnu ja ale- veid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse põhjal boniteeritud maade kohta arvutatakse puhtakasu- rublad Liivimaa Kubermangu Tea- tajas 135 — 1906 avaldatud koefitsientide alusel. Maahinnaks võetakse iga puhtakasu- rubla pealt 11 krooni, saartel 9 krooni. Üksi- ku objekti maahind ei või olla alla 30 krooni.

Eluasemekohtade (ehituskruntide) maa- hinnaks võetakse Ehituskruntide väljaandmise määruse (RT 53 — 1926 ja 83 — 1928) alusel arvutatud koha rent kapitaliseeritult 6%-ga.

Maakoha hinna juurde arvutatud kinnis- tus- ja administratsioonikulude 30 kr. kohta eri arveid ei peeta, kuid registreeritakse Eesti Maapangas sisserulnud toimetuste järgi ja need summad tasutakse asunduskapitali arvelt riigitulusesse Vabariigi Valitsuse poolt iga aasta enne asunduskapitali tarvitamise eelarve koostamist kindlaks määratud summas.

Maakoha omandajad või põliseks tarvita- miseks võtjad, kes maakoha hinna või põlise rendi tasumisest vabastatud, tasuvad kinnis- tus- ja administratsioonikuludeks ette nähtud 30 kr. ja rendivõla, kui see alla 30 kr., ühes viivitusrahaga, hiljemalt 6. a jooksul, makstes võlalt seaduse § 16 ette nähtud intresse, admi- nistratsioonikulud ja kustutust, kusjuures

RT nr. 83 12. juuni 1923

A. Gümnaasiumi humanitaarharu (humanitaargümnaasiumi) tunnikava.

Õpeained	Klassid	Alamaste		Ülemaste			Kokku	Tähendused
		I	II	III	IV	V		
A.Sunduslikud ained								
Eestikeel		4	4	4	4	4	20	'Tütarlastele
Matemaatika		4	4 ¹	4	3	-	15	
Loodusteadus ühes tervishoiuga		4	4	5	4	-	17	
Maateadus ühes kosmograafiaga		4	4	-	-	-	8	
Ajalugu		-	-	5	4	4	13	
Kodaniku- ja majandusteadus		-	-	-	-	3	3	
Mõtteteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetikaga		-	-	-	-	4	4	² Poeglastele
Saksakeel		5	4 ²	3	3	3	18	
Inglis-,prantsus- või ladinakeel		3	3	4	5	5	20	
Joonistamine ja joonestamien		2	2	-	-	-	4	
Käsitöö		2	2	-	-	-	4	
Laulmine		2	2	1	1	1	7	
Võimlemine		2	2	2	2	2	10	
B.Valitavad ained								
Soome-,vene-,inglis-, prantsus-,ladina- või kreeakeel ³		-	-	4	5	5	14	³ Nendele,kes ladinakeelt sundusliku ainenä õpivad
või								
Majapidamisõpetus ja tütarlaste käsitöö		-	-	2	3	2	14	
Kasvatusteadus ja lastehoid		-	-	2	2	3		
või								
Joonistamine		-	-	2	2	2	14	
Kunstiajalugu ning stiiliõpetus		-	-	2	3	3		
		32	32	32	31	31	158	

RT nr. 65 24.august 1926 lk. 8

A. Gümnaasiumi humanitaarharu (humanitaargümnaasiumi) tunnikava.

Õppeained	Klassid					Kokku
	Alamaste		Ülemaste			
	I	II	III	IV	V	
Eestikeel	4	3	4	4	4	19
Matemaatika	4	4	4	2	1-2	15-16
Loodusteadus ühes tervishoiuga	3	4	4	5	-	16
Maateadus ühes kosmograafiaga	2	2	2	-	1	7
Ajalugu	2	2	2	4	3	13
Kodaniku- ja majandusteadus	-	-	-	-	2	2
Mõtteteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetikaga	-	-	-	-	3	3
I vóóras keel	4	4	4	4	4	20
II vóóras keel	3	3	3	4	4	17
Joonistamine ja joonestamine	2	2	-	-	-	4
Käsitöö	2	2	-	-	-	4
Laulmine	2	2	1	1	1	7
Võimlemine	2	2	2	2	2	10
Usuõpetus	2	2	2	2	2	10
Valitavad ained						
III vóóras keel	-	-	4	4	4	12
või						
Majapidamisõpetus ja tütarlaste käsitöö	-	-	2	2	2	12
Kasvatusteadus ja lastehoid	-	-	2	2	2	
	32	32	32	32	32	160

B. Gümnaasiumi reaalharu (reaalgümnaasiumi) tunnikava

Õppeained	Klassid					Kokku
	Alamaste I	II	Ülemaste III	IV	V	
Eestikeel	4	3	3	3	2	15
Matemaatika	4	4	4	5	3	20
Loodusteadus ühes tervishoiuga	3	4	5	6	3	21
Maatedus ühes kosmograafiaga	2	2	2	-	2	8
Ajalugu	2	2	2	2	2	10
Kodaniku- ja majandusteadus	-	-	-	-	2	2
Mõtteteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetikaga	-	-	-	-	2	2
I vóóras keel	4	4	4	4	4	20
II vóóras keel	3	3	3	3	3	15
Joonistamine ja joonestamine	2	2	2	2	2	10
Käsitöö	2	2	-	-	-	4
Laulmine	2	2	1	1	1	7
Võimlemine	2	2	2	2	2	10
Usuõpetus	2	2	2	2	2	10
Valitavad ained						
Praktilised tööd füüsikas, keemias ja bioloogias	-	-	2	2	2	6
või						
Majapidamisõpetus ja tütarlaste käsitöö	-	-	2	2	2	6
või						
Põllumajandus	-	-	2	2	2	6
või						
Joonestamine	-	-	2	2	2	6
või						
Poeglaste käsitöö	-	-	2	2	2	6
või						
Lisatunnid II vóóras keeles	-	-	2	2	2	6
	32	32	32	32	32	160

D. Gümnaasiumi majapidamisharu (tütarlaste majapidamisgümnaasiumi) tunnikava.

Õppeained	Klassid					Kokku
	Alamaste I	II	Ülemaste III	IV	V	
Eestikeel	4	3	3	3	2	15
Matemaatika	4	4	4	2	2	16
Loodusteadus ühes tervishoiuga	3	4	4	4	-	15
Maateadus ühes kosmograafiaga	2	2	2	-	1	7
Ajalugu	2	2	2	2	2	10
Kodaniku- ja majandusteadus	-	-	-	-	3	3
Mõtteteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetikaga	-	-	-	2	1	3
Vóóras keel	4	4	4	4	3	19
Joonistamine ja joonestamine	2	2	1	1	1	7
Käsitöö	2	2	2	2	2	10
Laulmine	2	2	1	1	1	7
Võimlemine	2	2	1	1	1	7
Majapidamisõpetus ühes praktikaga	-	-	4	5	7	16
Kasvatusteadus ja lastehoid ühes praktikaga	-	-	-	2	3	5
Usuõpetus	2	2	2	1	1	8
Valitavad ained						
II vóóras keel	3	3	3	3	3	15
või						
Muusika, joonistamine ja lastemängud	3	3	3	3	3	15
	32	32	33	33	33	163

RT nr. 52 4. juuli 1930

A. Gümnaasiumi humanitaarharu (humanitaargümnaasiumi) tunnikava.

Õppeained	Klassid					Kokku
	Alamaste I	II	Ülemaste III	IV	V	
Emakeel	6	4	3	4	4	21
Matemaatika	4	4	3	2	2	15
Loodusteadus koos tervishoiuga	3	3	4	4	2	16
Maateadus ja kosmograafia	2	2	2	—	1	7
Ajalugu	2	2	2	3	3	12
Kodaniku- ja majandusteadus	—	—	—	—	2	2
Mõtteteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetikaga	—	—	—	2	2	4
I võõrkeel	6	4	4	4	3	21
II võõrkeel	—	4	4	4	4	16
III võõrkeel *	—	—	4	3	3	10 *
Joonistamine ja joonestamine	2	2	—	—	—	4
Kehakasvatus	2	2	2	2	2	10
Usuõpetus	2	2	2	2	2	10
Riigikaitseline õpetus poeglastele käsitöö tütarlastele	1	1	1	1	1	5
Laulmine (koorilaul)			2			2
	30	30	31	31	31	155

+ 2

* Tütarlaste humanitaargümnaasiumis võib III võõrkeele asemel kooliütlal-
pidaja ettepanekul ja Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi otsusel õpetada
majapidamisaineid.

B. Gümnaasiumi reaalaru (reaalgümnaasiumi) tunnikava

Õppeained	Klassid					Kokku
	Alamaste I	II	Ülamaste III	IV	V	
Emakeel	6	4	3	3	3	19
Matemaatika	4	4	3	4	4	19
Loodusteadus ühes tervishoiuga	3	3	5	6	4	21
Maateadus ja kosmograafia	2	2	2	—	2	8
Ajalugu	2	2	2	2	2	10
Kodaniku- ja majandusteadus	—	—	—	—	2	2
Mõtteteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetikaga	—	—	—	—	2	2
I võõrkeel	6	4	4	4	3	21
II võõrkeel	—	4	3	3	2	12
Joonistamine ja joonestamine	2	2	2	2	—	8
Kehakasvatus	2	2	2	2	2	10
Praktilised tööd loodusteaduses	—	—	2	2	2	6
Usuõpetus	2	2	2	2	2	10
Riigikaitseline õpetus poeglastele, käsitöö tütarlastele	1	1	1	1	1	5
Laulmine (koorilaul)			2			2
	30	30	31	31	31	155

C. Gümnaasiumi majapidamisharu (majapidamisgümnaasiumi)
tunnikava ühe vóórkeelega.

Õppeained	Klassid					Kokku
	Alamaste I	II	Ülemaste III	IV	V	
Emakeel	6	4	3	3	3	19
Matemaatika	4	4	3	2	2	15
Loodusteadus ühes tervishoiuga	3	5	4	4	3	19
Maateadus ja kosmograafia	2	2	2	—	1	7
Ajalugu	2	2	2	2	2	10
Kodaniku- ja majandusteadus	—	—	—	—	2	2
Mõtte- ja kasvatusteadus ühes kasvatus- praktikaga	—	—	—	3	4	7
Vóórkeel	6	4	4	4	3	21
Joonistamine ja joonestamine	2	2	1	1	1	7
Kehakasvatus	2	2	2	2	2	10
Majapidamisõpetus	—	—	5	5	3	13
Käsitöö	1	3	3	3	3	13
Usuõpetus	2	2	2	2	2	10
Laulmine (koorilaul)			2			2
	30	30	31	31	31	155
			+ 2			

RT nr. 64 art.553 1934 lk. 1167

KESKKOOLI TUNNIKAVA

Õppeained	Tundide arv klassides					Kokku
	I	II	III	IV	V	
1.Emakeel	5	5	4	4	4	22
2.Matemaatika:						
a) aritmeetika	4	2	-	-	-	20
b) algebra	-	2	2	2	2	
c) geomeetria	-	-	2	2	2	
3.Loodusteadus:						
a) botaanika ja zooloogia	2	2	2	-	-	11
b) keemia	-	-	-	2	-	
c) taime anatoomia ja füsioloogia	-	-	-	1	-	
d) inimese anatoomia ja füsioloogia ühes tervishoiuga	-	-	-	-	2	
4.Füüsika	-	-	-	-	3	3
5.Maateadus	2	2	2	2	-	8
6.Ajalugu ühes kodanikuteadusega	2	2	2	2	2	10
7.Usuõpetus	2	2	2	2	2	10
8. I võõrkeel	5	5	4	4	4	22
9.II võõrkeel	-	-	4	4	4	12
10.Joonistamine ja joonestamine	2	2	2	2	2	10
11.Võimlemine	2	2	2	2	2	10
12.Riigikaitseline õpetus (poeglastele) ja käsitöö (tütarlastele)	2	2	2	2	2	10
13.Laulmine	1	1	1	1	1	5
Kokku	29	29	31	32	32	153

II Keskkooli tunnikava.

	Reaalkool				Progümnaasium					
	I	II	III	Kokku	I	II	III	IV	V	Kokku
	7.	8.	9.	7.-9.	5.	6.	7.	8.	9.	5.-9.
Emakeel	4	4	4	12	5	5	4	4	4	22
I võõrkeel või riigikeel	6	4	6	16	5	5	4	3	3	20
II võõrkeel	-	3	3	6	-	-	3	3	3	9
Ajalugu ja kodanikuteadus	2	2	2	6	2	2	2	2	2	10
Matemaatika	4	4	4	12	5	4	4	4	4	21
Loodusteadus	2	1	1	4	3	2	2	-	1	8
Tervishoid	-	-	1	1	-	-	-	-	2	2
Füüsika	-	2	2	4	-	-	-	2	2	4
Keemia	-	2	-	2	-	-	-	2	-	2
Maateadus	2	2	2	6	-	2	2	2	2	8
Joonistamine ja joonestamine	2	1	1	4	2	2	2	2	2	10
Riigikaitseõpetus (käsitöö tüü.)	2	2	2	6	2	2	2	2	2	10
Võimlemine	2	2	2	6	2	2	2	2	2	10
Laulmine	1	1	1	3	1	1	1	1	1	5
Usuõpetus ja valitav aine	3	2	2	7	2	2	3	2	2	11
kokku	30	32	33	95	29	29	31	31	32	152

III Gümnaasiumi tunnikava.

	Humanitaarharu				Reaalharu				R ₂			
	I	II	III	KOKKU	I	II	III	KOKKU	I	II	III	KOKKU
	10.11.12.	10.11.12.	10.11.12.	10-12	10.11.12.	10.11.12.	10.11.12.	10-12	10.11.12.	10.11.12.	10.11.12.	10-12
Emakeel	4	3	3	10	4	3	3	10	4	3	3	10
I võõrkeel või riigikeel	4	4	3	11	4	4	3	11	5	5	5	15
II võõrkeel	2	2	2	6	2	2	2	6	5	3	3	11
Ladina keel	5	5	5	15	-	-	-	-	-	-	-	-
Ajalugu	2	3	3	8	2	2	2	6	2	3	3	8
Kodanikuteadus ja majandus- teadus	-	-	2	2	-	-	2	2	-	-	2	2
Filosoofia	-	2	1	3	-	2	-	2	-	2	1	3
Matemaatika	3	2	2	7	4	4	4	12	3	2	2	7
Loodusteadus	1	-	-	1	1	2	-	3	-	2	-	2
Tervishoid	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	1	2
Füüsika	2	2	2	6	3	3	4	10	2	2	2	6
Keemia	1	-	-	1	2	-	-	2	2	-	-	2
Maateadus	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1
Kosmograafia	-	-	1	1	-	-	2	2	-	-	1	1
Joonistamine ja joonestamine	-	-	-	-	2	1	1	4	-	-	-	-
Riigikaitseõpetus	2	2	2	6	2	2	2	6	2	2	2	6
Võimlemine	2	2	2	6	2	2	2	6	2	2	2	6
Laulmine	1	1	1	3	1	1	1	3	1	1	1	3
Usuõpetus ja valitav aine	3	3	3	9	3	3	3	9	4	4	3	11
KOKKU	32	32	32	96	32	32	32	96	32	32	32	96

Ühine ahes lisaga 10 marka.

Kiigi Teataja

Ilmus tarwidust mõõda.

Teimetus ja tallus: Väikesel Pärnu maanteel nr. 3. — Kontor on avatud kella 9—1/2 2. — Sealsamas lehe tellimist vastuvõtmine. — Rõne. trakt 282.

Tellimise hind: Tellijatele 50 numbrit eest 250 mrt., 100 numbrit eest 500 mrt. „Kiigi Teataja“ ajakirja numbrite müük harilikku hinna eest on avatud kõigis rentides, peale Tallinna centet.

Kuulutuste ja teadaannete hind: Kohtu kuulutused, suurus peale waatamata 100 marka. — Arastatutud passide kuulutused 30 marka. — Muud kuulutused: iga m/m-riba 5 marka.

Nr. 155/156.

Laupäeval, 16. detsembril 1922 a.

Nr. 155/156.

Sisu: Nr. 91. Kvalifikatsioonide seadus (7. detf. 1922 a.).

Nr. 92. Seadus lastewälise teenistusse võtmise ja sellest wabastamise kohta 1923 aastal (7. detf. 1922 a.).

Nr. 93. Pühade ja pühapäevade seadus (7. detf. 1922 a.).

I.

Nr. 91. Riigikogu poolt 7. detf. 1922 a. vastu võetud

Kvalifikatsioonide seadus.

1. Koostis.

§ 1. Kvalifikatsioonide seaduseks nimetatakse riigi ja omavalitsuse poolt ülesevalpeetavate koolide, mis selle seaduse nõuetele vastavad ja Wabariigi Valitsuse otsuse põhjal walitsuse poolt kinnitatud koolide võrku on arvatud.

§ 2. Kvalifikatsioonid moodustab ühtluskooli teise järgu; tema ülesandeks on haritud kodanikkude kasvatamine ja õpilaste ettevalmistamine kõrgematesse õpetustustesse astumiseks.

§ 3. Kvalifikatsioon on emakeelne ja ilma ühiseadusega.

Märkus I. Õpilaste emakeel arvatakse nende rahvuse järgi.

Märkus II. Kui lapsevanemad ei ole ühest rahvusest, arvatakse lapse rahvus vanemate ülesandmise järgi.

Kui lapsevanemate arvamised lapse rahvuse ülesandmisel lahku lähemad, loetakse lapse emakeeleks lapse kodukeel, mida ta kõige paremini oskab.

Märkus III. Wähemusrahvuste lapsed võivad soovi järele õpetust saada ka riigikeelses koolis. Muudel juhtumistel võib laps mitteemakeelses koolis õppida ainult mõjuvate põhjustel, mida otsustab kohalik maakonnas või linnas koolivalitsus.

§ 4. Koolid võivad olla ühis- või lahuskool, selle järgi kuudas otsustab kooli ülesevalpida.

2. Asutamise ja ülesevalpimine.

§ 5. Riigi poolt ülesevalpeetava uue kooli avamine sünnib Wabariigi Valitsuse otsuse põhjal haridusministeeriumi ettepanekul peale tarvilise krediidid määramise riigikogu poolt.

§ 6. Omavalitsused, kes soovivad avada kvalifikatsioonikooli, esitavad sellekohase sooviavalduse haridusministeeriumile, ühes koostusega enese kanda võtta kooli ülesevalpimise kulud, peale selle osa, mis sellekohaste eriseaduste ja Wabariigi Valitsuse otsuse järgi nendes koolides riigi kanda määratud. Ministeeriumi ettepanekul otsustab Wabariigi Valitsus kooli avamise küsimuse igal juhtumisel eraldi peale tarvilise krediidid määramise riigikogu poolt.

§ 7. Wabariigi Valitsusel on õigus haridusministeeriumi ettepanekul üldharidusliku riigi koolide muuta kutsekoolideks, kui ka kutsekooli üldhariduslikeks koolideks peale tarvilise krediidid määramise riigikogu poolt. Omavalitsuse poolt ülesevalpeetavate koolide laadi muutmise sünnib samal teel kooli ülesevalpida nõusolekul.

§ 8. Üldhariduslike koolide juures võib haridusministeeriumi poolt kinnitavate määruste ja õpetavate järgi avada täiendus- ning eriklasse ja kursusi.

§ 9. Kuni vähemusrahvuste koolide korralduse eriseaduse väljandamiseni asutatakse riigi või omavalitsuse poolt §§ 5, 6 ja 7 ettenähtud korras vähemusrahvuste emakeelset kvalifikatsioonikooli, silmas pidades rahvuste arvulist vahetorda riigis, kui vähemusrahvusest õpilaste arv, kes kooli astuda soovivad ja võivad, selleks küllalt suur on.

Märkus. Wähemusrahwuste koolide korraldus ja wallisemine määratakse kindlaks eriseaduses.

§ 10. Reffkoolide juures võib awada haridusministeeriumi poolt kindlaksmääratud põhjal ühiselumajade õpilastele.

§ 11. Õpemahtu suuruse awalikluses reffkoolides kui ka õpemahtu wabastatavate kooliõpilastele proportsiooni alammäärade kindlaksmääratud haridusministeeriumi poolt ülewaltpidajale ettepanekul.

§ 12. Õpemahtu sissetulnud summad moodustavad kooli erisummad, mida tarwitab kooli ülewaltpidaja sama kooli tarwete täitmiseks, eeskätt õpetajate muretssemiseks ja tehnikate õpilaste toetamiseks.

§ 13. Rehwematele anderikkamale õpilastele võimaldatakse reffkoolis õppimine õpemahtu wabastamise ja neile ülewaltpidamiseks ning õpetajate muretssemiseks riigi abiraha määramise läbi, mille koosumma looakse koha kindlaks määratakse eelarwe korras. Abiraha wäljaandmise kohta annab Wabariigi Wallisus wälja erimääruse.

Märkus. Walikkudele reffkoolidele wõivad ka omawalitsus- või eraasutused ja isikud määrata abirahad ja toetussumme, mille tarwitamis tingimused annetaja ette paneb ja haridusministeeriumi kindlaks.

§ 14. Kooli asutamisel, ümbermuutmisel ja korraldamisel tuleb täita nõuded, mis koostatud, kooli korraldusnõuete ja siseteadete ning asukoha kohta on ette nähtud sellekohastes haridusministeeriumi erimäärustes.

§ 15. Waliku riigi reffkooli sulatamine sünnib Wabariigi Wallisuse sellekohase otsuse põhjal; omawalitsuse poolt ülewaltpidatava kooli sulatamiseks on kooli ülewaltpidaja nõusolek tarwilik. Ei ole wõimane kooli sulatamine, kui on Wabariigi Wallisus otsustanud kooli awalikkude reffkoolide wõraust wälja arwama ning temale riigi toetussummade andmist lõpetama.

§ 16. Walikkude reffkoolide asetäitwatele erareffkoolidele võib haridusministeeriumi eelarwe korras määrata rahalist toetust ja nende koolide õpilastele anda kooli awalikkude koolide õpilaste õigused.

3. Õpe- ja kaswatusosa.

§ 17. Waliku reffkooli kursus kestab vähemalt 5 õpeaastat, aga mitte üle 6 õpeaasta.

Märkus. Täiskaswanutele awatud reffkooli kursuse kestus võib lühendada haridusministeeriumi nõusolekul.

§ 18. Kooliaasta kestab 1. augustist kuni järgmise aasta 31. juulini.

§ 19. Tegeelik õpetöö awalikus reffkoolis kestab 38 nädalat aastas. Wõjurail põhjust võib haridusministeeriumi õpetöö aega lühendada kuni 36 nädalani. Õpetöö alguse, lõpu, wäheajad ja üldised ning kohalikud riigis määrab ära haridusministeerium, selle juures silmas pidades kohalikkude kooliwalitsuste soovide.

§ 20. Reffkoolil on õpeaastate arwile wastaw arv klasse, mis nimetatakse õpeaastate järjekorras I, II, III jne. klassideks.

§ 21. Reffkooli kursus jaguneb kaheks astmeks: alam aste (I ja II kl.) ühise õpetawaga ja ülem aste (õrgemad klassid) erinewa õpetawaga.

Märkus. Reffkoolide ülewaltpidajad wõivad haridusministeeriumi nõusolekul korraldada reffkooli, kus erinevate wõib algada ka waremalt või hiljemalt.

§ 22. Reffkooli üldine nimetus on gümnaasium.

Märkus. Erilised reffkoolid wõivad enesetele haridusministeeriumi loal ka teise nimetuse walida.

§ 23. Õpetajate laadi ja ilatuse järjekorras wõib reffkooli ülem aste olla korraldatud humanitaar-, rektor-, wõltsusteaduskirjandus-, tehnikase ja teiste eriootetiste haridena.

§ 24. Reffkoolides võib olla kas üks või mitu § 23 tähendatud õpetajate. Ühte õpetajate arwamine ja endiste ümbermuutmise ning sulatamise sünnib selle seaduse §§ 5, 6, 7 ja 15 ettenähtud korras.

§ 25. Reffkool, millel on rohkem kui üks õpetaja, võib loada riigist toetust arwata ainult nende õpetajate ülewaltpidamiseks, mille õpilaste arv III klassis on vähemalt 20.

§ 26. Reffkooli alama astme (I ja II kl.) võib lühendada kooliwalitsuse alusloola. Kuid õpetada wõivad neis klassides ainult reffkooli õpetajad, kellel on üldine.

§ 27. Reffkooli üldastme kui ka ühise õpetajate kursuses on: a) fundamendilised õpetused ja b) wäljavahelised õpetused, mille määritamine on kohustatud haridusministeeriumi poolt määramapandud õpetajate ja tundide arwust pidi.

§ 28. Walikus reffkoolis on järgmised üldastmed: emakeel, loomataatka, loomusteadus ühes termioloogilise, loomataatka ühes kosmograafilise, ajaloo, loomataatka ja wäljavahelise, mõtteaduse eelkursus ühes hingeteaduse ja eetika, fõs wõõraste keelt, loomataatka ühes, prantsuse või saksa keelt, loomataatka ja loomataatka, fõs ühes, loomataatka.

M ä r k u s I. Munkelastes, koolides on esimeseks wõraks teele eestiseel.

M ä r k u s II. Kooli ülewaltpidaja soovil mõib kesskooli majandusbeaduslites, tehnilistes ja teistes erlainelites harudes sundusliku õpeainena ka üht ainult wõdrast keelt õpetada.

M ä r k u s III. Grilistes humanitaarkesskoolides, isearanis klassikaümnaajumides, mõib haridusministeeriumi loal sunduslikkude õpeainete hulkaft wälja jätta käsitöö ja majandusteaduse.

§ 29. Õpeainete üldise laadi ja läbiwõtmise ulatuse kui ka tundide arwu iaa õpeaine kohta klassis määravad kindlaks haridusministeeriumi poolt maksmapandawad õpe- ja tunnikawad, kusjuures õpilase kohta käiw walitawate ainete tundide arw ei tohi ulatada üle ühe wiijendiku klassi sunduslikkude ainete tundide arwust.

M ä r k u s. Pädagogika-nõukoad wõiwad maakonna- wõi linna-kooliwalitsuse, riigikoolides haridusministeeriumi loal ette wõtta vähemaid ajutisi myndatusi õpe- ja tunnikawades.

§ 30. Walitawa aine õpetamiseks wõib awalik kesskool ainult siis riigilt toetust saada, kui selle aine õppijate arw tema õpetamise alajses on vähemalt 12, ühe klassi kohta koos summas aga mitte enam kui selle klassi sunduslikkude ainete tundide arwu kabele wiijendikule wastawalt. On õpilaste arw klassis alla 12, siis wõib kool selle klassi walitawate ainete õpetamiseks riigilt toetust saada mitte enam kui klassi sunduslikkude ainete tundide arwu ühe wiijendiku kohaselt.

§ 31. Sunduslikkude ja walitawate ainete kormol mõib pädagogika-nõukoon kooli ülewaltpidaja nõusolekul korraldada mittesunduslikkude ainete õpetamist, mille kulud kooli ülewaltpidaja wõi aine õppijad kannawad.

M ä r k u s. Walitawate ja mittesunduslikkude õpeainete hulka, mille kulud kannab kooli ülewaltpidaja, ei kuulu usuõpetus. Selle õpetamiseks mõib kooli ülewaltpidaja kooltruume lubada.

§ 32. Iga klassi läbitegemiseks kulub normaalset üts õpeaasta. Graforraliselt wõiwad anderiklad õpilased pädagogika-nõukoon otsusel klassi ühema aja ja õpetada wõi mõne klassi wahale jätta.

M ä r k u s. Haridusministeeriumi loal wõiwad kooli ülewaltpidajad kesskooli jagada ka poolaasta-klassideks.

§ 33. Õpilast ei wõi jätta ühte klassi kaenamaks kui kabele õpeaastaks. Kui õpilane kabe kooliaasta jooksn klassi õpetawas nõutud teadmisi ja oskusi ei ole omandanud, arwa-

takse ta koolist lahkunuks. Isearalistel põhjustel mõib haridusministeeriumi loaga õpilast ka kolmandaks aastaks klassi jätta.

§ 34. Õpilased wõtakse ühest klassist teise ja tunnustatakse kooli kursuse lõpetanuiks pädagogika-nõukoon otsusega õpilase üldise õpetöö edu ja waimlise arenemise põhjal, haridusministeeriumi poolt määratud korra järgi.

§ 35. Õpilaste normaalarw klassis on 40. Minult eraforralistel tingimustel tohib õpilaste arw tõusta wiiekümneni. Koolides, kus riik õpetajate palgaad maksab, on kormalklasside awamiseks ja edasipidamiseks iga aasta haridusministeeriumi luba tarwilik.

§ 36. Iga kesskoolis peawad olema tarwilikud õpeabinõud ja õpilaste ning õpetajale raamatukoonud. Haridusministeerium seab koku nende õpeabinõude nimekirja, mille muretsemine on sunduslik kooli ülewaltpidajatele.

§ 37. Iga kesskoolis peab olema kooliõpetef kõige tarwilisemate arstirohtudega ja abinõudega.

4. Õpilased.

§ 38. Kesskooli esimesesse klassi wõetakse wastu alpkooli kuue klassi lõpetajaid ilma eksamita ja sellekohase eksamiga neid, kes ei ole alapkooli kursust lõpetanud. On sisestatud soowijaid enam kui koolis wabur kohti, siis wõetakse õpilasi wastu wõijlusksamiaa; ka mõib pädagogika-nõukoon eksami nõuda, kui kesskooli esimesesse klassi astujal alpkooli kursuse lõpetamisest enam kui üks kooliaasta on mööda läinud.

§ 39. Näroematesse klassidesse ja kooliaasta kestel wõetakse wastu ainult neid kooli astuda soowijaid, kes selleks forraldatawal eksamil nõitunud, et nad mõinud magamas klassis tarwilise eduoa tõõtda. Alamine ul ühest awalikust kesskoolist teise samatiijubilis- se eksami ei nõuta.

§ 40. Kesskooli astuda soowijad wõi nende waimmad wõi eestkõtiad annawad koolisuhatajase waimetirja ja lühemad siina juure: 1) tunnistuse eelhariduse kohta; 2) waimse, rahwuse ja riikkonduse tunnistuse. Sisestatud wõadatakse läbi kooliarsti poolt. Selle terwise seisukord kaasõpilastele kardetaw, neid wastu ei wõeta.

§ 41. Õpilastele, kes enne kursuse lõpetamist koolist lahkuwad, annab kool nende tõõtapajärjede kohta sellekohased tunnistused.

§ 42. Kesskooli kursuse lõpetajale antakse sellekohane tunnistus, mis temale õruse annab ilma eksamita astuda ilikooli ja seisteste kõroematesse õpeasutustesse, kui wiimaste kohta ei maksa erimäärused.

§ 43. Kesskooli õpilased saawad sõjawäffe

istumiseks ajapikendust kuuni 22 eluaasta lõpuni.

§ 44. Keskkooli õpilaste kohta antud määrused on õpilastele kohustavad koolis ja väljaspool kooli.

§ 45. Õpilastel on õigus asutada kooli juures omavalitselisi ühinguid, mille põhikirjad kinnitatakse pädagoogikanõukogu poolt. Väljaspool oma kooli võivad alaealised õpilased pädagoogikanõukogu nõusolekul osa võtta ainult neist organisatsioonidest, mille seaduslikult registreeritud põhikirjades on ette nähtud alaealiste osavõtmine. Täisealistel õpilastel on õigus pädagoogikanõukogu teadmisel osa võtta kõigist seaduslikult registreeritud organisatsioonidest. Zuhumisel, kui see pädagoogikaliselt mittefoovittav, võib pädagoogikanõukogu õpilasele organisatsioonist osavõtmise keelata.

5. Ametisolevad isikud.

§ 46. Muvalitus keskkoolis on järgmised ametisolevad isikud: 1) juhataja (direktor), 2) tema abi (inspektor), 3) õpetajad, 4) arst, 5) asjaajaja ja 6) teenijad.

§ 47. Koolijuhataja on keskkooli üldine juhataja ja korraldaja.

§ 48. Keskkooli juhatajaks võib olla isik, kes on lõpetanud kõrgema õpeasutuse ja omandanud keskkooliõpetaja kutse ning tarvilise pädagoogilise vilumuse.

Märkus. Haridusministeeriumil on õigus kinnitada keskkooli juhatajaks isikuid, kes oma hariduse poolest selle paragrahvi nõuetele ei vasta, aga oma pädagoogilise tegevuse poolest on silmapaistvad.

§ 49. Koolijuhataja kohuseks on kooli õpetus- ja kasvatustöö ning majandusliku külje juhatamine, vastutus kõige koolitöö korralituse ning kooli varanduse korrasoleku eest ja kõik kooli asjaajamine kokkuvõttes seaduslikunde määrustega ning pädagoogikanõukogu otsustega.

Eriti on juhataja ülesandeks:

a) kooli ehitamine ja tähtikamine teiste asutustega ning ühikute ühikutega;

b) kooli puutuvate küsimuste selgitamine ja ettepanemine otsustamiseks pädagoogikanõukogule ja hoolekogule;

c) tarviliste juhatusete andmine õpetajatele õpetus- ja kasvatustöös, kusjuures juhatajal on õigus õpetajale korralituste puhul märkusi ja hoiatusi teha;

d) kuniide jaotamise eelnõu ehitamine pädagoogikanõukogule;

e) õpetajate ja koolijuhataja abi ametisse valimiseks (riigikoolides kinnitamiseks) ja ametist vabastamiseks ettepanemine;

f) õpetajate koolitööst vabastamine, kui mitte üle ühe nädala;

g) kooli eelarvete ja aruannete eelnõude kokkuseadmine;

h) kooli asjaajaja ja teenijate ametisse määramine ja ametist vabastamine.

§ 50. Kui klasside arv keskkoolis ulatab üle 9, siis valitakse juhatajale abi.

Märkus. Keskkoolis, kus juhataja abi ei ole, määrab juhataja enese koolist puudumise ajaks õpetajate hulgast asendaja.

§ 51. Juhataja abi on kooli sisetises ning kasvatustöös tegemises abiks juhatajale ja täidab viimase puudumise või haiguse korral tema kohuseid.

§ 52. Keskkooli juhataja abiks võib olla isik, kellel on õigus õpetada keskkoolis.

§ 53. Keskkooli juhataja riigikoolides määrab ametisse haridusministeerium; omavalitsuste koolides võib teda kooli ülevalpida oma omavalitsuse koolivalitsus ja registreerib ametisse haridusministeerium. Mõlemal korral võib kooli pädagoogikanõukogu omalt poolt kandidaate soovitada.

§ 54. Keskkooli juhataja abi ja õpetajate kandidaate riigikoolides paneb koolijuhataja haridusministeeriumile, ühes pädagoogikanõukogu arvamise, ametisse kinnitamiseks ette. Omavalitsuste koolides paneb koolijuhataja kandidaate kooli ülevalpida oma omavalitsuse koolivalitsusele, ühes pädagoogikanõukogu arvamise, valimiseks ette; valitud isikud esitatakse haridusministeeriumile ametisse registreerimiseks.

Märkus. Koolivalitsuse koosolekul, kus koolijuhataja abi ja õpetajaid valitakse, võtab osa vastav kooli juhataja sõnavigusega.

§ 55. Keskkooli õpetajaks võivad olla isikud, kes on lõpetanud kõrgema õpeasutuse kursuse ning omandanud keskkooli õpetaja kutse vastava õpeatine õpetamiseks.

Märkus. Kui ei leidu selle paragrahvi nõuetele vastavaid õpetajaid, võib valida keskkooli õpetajaks isikuid, kes hariduse poolest vastavad sellekohaste maksimate erimääruste nõuetele.

§ 56. Õpetajad on määralsed, kui nad palgaseaduses ettenähtud normaalarvu tunde annavad, ja kuniandjad, kelle kuniide arv on sellest normist vähem.

Märkus. Kui õpetajal on mitmes koolis kokku normaalarvu tunde, loetakse ta määralses seal koolis, kus temal on kõige rohkem tunde.

§ 57. Õpetaja vallimisest kuniutatakse hil-

temal
linna

§
koolis

peab
1. ju

võtte
mitte

algul

§
lasti

kõnn
hart

lõmt
lasti

§
selle

õlul
kut

ame
1.

õla
§

am
koh

for

ko
kop

õl
lät

ar

nn

la

nn

õl

nn

ko

nn

õl

nn

õl

nn

õl

jemalt kaks nädalat enne valimist ühes pealinnaas ilmunud lehes.

§ 58. Õpetajal on õigus kohalt lahkuda kooliaasta lõpul, s. o. 31. juulil, millest ta peab teatama kooli ülevahtajale hiljemalt 1. juulil. Uue õpetaja valimine tuleb ette võtta kohe peale lahkumise teadaandmise, mitte hiljem kui kaks nädalat enne õpetöö algust.

Kooliaasta kestusel võib õpetaja kohalt lahkuda ainult mõjuvatel põhjustel maakonna- või linnakoolivalitsuse — riigikoolides haridusministeeriumi loaga. Uue õpetaja valimine tuleb toime panna kohe peale seda kui lahkumise lubatud.

§ 59. Õpetaja loetakse ametisse astunuks sellest ajast, millest arvatakse ta on registreeritud (riigikoolides finantseeritud) ametisse. Kui õpetaja sügisel tegelikult õpetöö algusest ametis on, siis loetakse ta teenistusse algus 1. augustist, kui koht sel ajal juba vaba oli.

§ 60. Juhataja ja juhataja abi valimise, ametisse astumise ning ametist lahkumise kohta on määratud §§ 57, 58 ja 59 ettenähtud korra.

§ 61. Õpetaja kohusteks on õpe- ning kasvatusöö tegemine, pädagoogikanõukogu koosolekutele osavõtmine ning selle otsuste, kui ka koolijuhataja korralduste täitmine.

Märkus. Õpetajal ei ole õigust lohti üldela temale määratawaist kasvatustööst ja tundidest oma erialal.

§ 62. Õpetaja algul paneb õpetaja õpetamine kava pädagoogikanõukogu ühtlusemises ette, ühiskasjalikelt eesmärges, kuidas ta mõtleb õpetamaterjalit läbi võtta. Vähe- malt iga poolaasta lõpul teatab õpetaja pädagoogikanõukogu, misjulgusel määrata ta on suutnud kavas tähendatud nõud- mised tähta.

§ 63. Koolist kui ka pädagoogikanõukogu koosolekult puudumise korral on õpetaja kohustatud sellest aegsasti koolijuhatajale teatama ühes puudumise põhjuste tähenda- misega.

§ 64. Kui õpetaja on suutnud mõjuvatel põhjustel koolitööst lauremaks ajaks eemale jääma, siis valitakse temale asetäitja kuni tema koolitöösse tagastusekuni, si- mas pidades üldiseid riigiteenijate ja õpe- tajate kohta käivaid eelmäärusi.

§ 65. Kasvatustööde ülesannete lge- mateks täitjateks ühiskutes klassides nimetab pädagoogikanõukogu õpetajate hulga- st klassijuhatajad, kelle kohused ära määrab

pädagoogikanõukogu, haridusministeeriumi vastava instruktsooni põhjal.

§ 66. Ametist vabastada ja tagandada võib õpetajat, koolijuhatajat või tema abi ainult haridusministeeriumi; omanalitsuste poolt ülevahtajavahetuses koolikoolides võib maakonna- või linnakoolivalitsus selleko- hase motiveeritud ettepaneku teha ja õpe- taja lahkumise korral eesajast koolitööst kõrvaldada. Pädagoogikalistel põhjustel võib kooli ülevahtajaja asutus haridusministeeriumi nõusolekul — riigikoolides haridus- ministeeriumi — õpetööd ühest koolist teise ümber paigutada.

§ 67. Ühiskooli koolikooli ülevahtajaja on kohustatud kooliarsti palgama, kelle üles- andeks on õpilaste tervise eest hoolitsimine ning nende arstimine, walve hoolitsemise tervishoidlikul seisukorra jä- relle ja nõuandmine pädagoogikanõukogu kooli tervishoidu puutuvais küsimustes. Ühtarlaste koolidesse ametisse määramisel on eesõigus naisarstid.

§ 68. Kooliõpetajate ja majandusliste asjade toimetajaks on kooli asjaajaja, kellele suu- remates koolides kooli ülevahtajaja abi- tõudusid võib abiks määrata.

§ 69. Iga koolikoolis peab olema karvi- line arv kooliteenijaid.

§ 70. Koolikoolide juhatajate, juhataja abide, õpetajate, kooliarstide, ametnikkude ja tee- nijate teenistuse, palga, pensioni ja abi- rahade õigused määratakse kindlaks selleko- hastes seadustes.

6. Pädagoogikanõukogu.

§ 71. Pädagoogikanõukogu liikmeks on:

- a) koolijuhataja ja tema abi;
- b) kooli õpetajad;
- c) kooliarst;
- d) koolikooli esitaja ja
- e) 2 lastevanemate esitajat.

§ 72. Pädagoogikanõukogu ülesandeks on kooli kasvatuse ja õpetusküsimuste ning nendega ühenduses olevate muude kooliteh- küsimuste lahendamine. Ühiti kuulub tema võimupiiri:

a) kasvatuse ja õpetustööde arutamine koolitöö viljakamaks tõstmise sihtis;

b) õpetamata läbivõtmise ulatuse ja ette- nähtud piiridest kõrvalekalldumiste aru- tamine;

c) kasvatuse ja õpetustöö jaotamine üksikute õpetajate vahel ja tunnustamata was- tustõstmise;

d) õpetajate kooliseaduse töökavade aru- tamine;

e) õpetustöös tarvisminemate õpetaja- hendite valimine ja loetamine;

- f) õpetustöö aruande vastuvõtmine;
- g) õpilaste vastuvõtmine, vastavaisele klassidesse paigutamine ja koolist eemalmine, viimase juhul otsusest teades maakonna- või linna koolivalitsusele, riigikoolides haridusministeeriumile.
- h) õpilaste töö- ja ülespidamise hindamine, nende edasiwiimine klassist klassi, lõpetate koolist väljalaskmine ja õpilastele tunnusaste väljandmine;
- i) õpilaste kohta käivate määruste väljatöötamine ja rakendamiseks;
- f) koolijuhataja kandidaadi joovitamine juhataja abi ning õpetaja kandidaatide kohta arvamise avaldamine §§ 53 ja 54 ette-
tund korras.

§ 73. Spetsialist lõpul seab pädagoogika-
tugoi kooli õpetustöö aruande selle
ga, mil määral ja misuguste abinõu-
ga on täidetud aasta algul kokkuseatus ta-
ab ja, kui on olnud kõrvalolekaldumisi,
hendab ära põhjused, mis on sundinud
vatsustest loobuma. Nimetatud aruanne
hatakse ka vastavale linna- või maa-
nna koolivalitsusele ja haridusministeer-
iumile.

§ 74. Pädagoogikanõukogu koosolekuid
tatakse õpeajal vähemalt kord kuus.

§ 75. Pädagoogikanõukogu astub kooli
olijuhataja või tema asetäitja kutsel, või
vähemalt 1/3 osa liikete nõudmisel.

§ 76. Pädagoogikanõukogu koosoleku
ewakorra seab kooli koolijuhataja, kus-
ures koosolek võib päevakorda muuta
täiendada. Igal pädagoogikanõukogu liik-
el on õigus koosolekule ettepanekuid teha
kõikmisel algatada.

§ 77. Pädagoogikanõukogu koosolekuid
hatab koolijuhataja või tema asetäitja.

§ 78. Pädagoogikanõukogu koosolek on
juzwõtmne, kui temast võtab osa wähe-
alt 2/3 osa õpetajast, nende hulgas kooli-
hataja või tema asetäitja.

§ 79. Koosoleku otsus on maksen, kui
le poolt on enam kui pool koosolekist; kui
kõik poolenewad, annab koolijuhataja hää-
lannuse.

Märkus. Kui koolijuhataja päda-
googikanõukogu otsusega ei ühine, lä-
heb küsimus enne otsuse täidesaatmist
riigikoolides haridusministeeriumi, teis-
tes avalikkuses keskkoolides maakonna-
või linna koolivalitsusele kinnitamiseks.

§ 80. Pädagoogikanõukogu valib oma
õpete hulgast üheks aastaks sekretäri, raa-
tugoi ja õpetabinektide hoidjad.

Märkus. Sekretäri, raamatukogu
ja õpetabinektide hoidjad ja korralda-

jaid võib kooli ülewaltpidaja nõusolekul
ka eraldas eest ametisse panna.

7. Kooli hoolikogu.

§ 81. Riigikoolides haridusministeeriumi,
omavalitsuse koolides kooli ülewaltpidaja
otsusel asubatakse keskkooli juure kooli hooli-
kogu.

§ 82. Hoolikogu liikmeteks on:

- a) 2 pädagoogikanõukogu esitajat, nende
hulgas koolijuhataja;
- b) 5 kooliülewaltpidaja asutuse esitajat;
- c) 2 lastewanemate esitajat;
- d) koolitark;
- e) 1 esitaja iga asutuse, isiku või toeta-
jate rühma poolt, kes kooli majanduslikult
tvetab vähemalt ühe wilendiku majandus-
liste kulude summa suuruses. Nende esita-
jate wõlutused on maksenad selle eelarwe-
aasta jooksul, mil toetus antud.

Märkus 1. Kõik koolis töötawad
õpetajad wõiwad hoolikogu koosolekust
õnastatusega osa wõtta.

Märkus 2. Kooli ülewaltpidawa
asutuse esitajate wõlutused kestawad 3
aastat.

Märkus 3. Pädagoogikanõukogu ja
lastewanemate esitajad walitakse igal
sügisel peale õpemaasta alguse üheks
aastaks.

§ 83. Hoolikogu walib igal aastal õpe-
döö algul peale lastewanemate ja pädago-
gikanõukogu esitajate wõlmitiste enesele ju-
hataja, selle asemiku ja kirjatõimetaja. Tar-
bekorral võib juhatus ka suuremaarwuline
olla.

§ 84. Hoolikogu ülesandeks on hoolitseda
kooli eest üldse, eriti tema majandusliku
külsje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub
tema tegevuskonda:

- a) õpilaste toitlus- ja berwisolude kor-
raldamine;
- b) waejematele õpilastele toetuse muretse-
mine;
- c) õpetustöö pealtkuulamine oma esita-
jate läbi;

Märkus. Hoolikogu esitajail ei
ole õigust klassis tähendusi teha, samuti
ka õpetajale üldse märkusi teha; nad wõi-
wad oma arwamised ja tähelepanekud ette
linna koolijuhatajale või hoolikogule.

d) ettepanekute tegemine wite õpeainete
sisseseadmise ning wite klasside või kursuste
arwamise asjus wastawale koolivalitsusele,
riigikoolides haridusministeeriumile;

e) kooli erikapitaalide wõltsimine ja tar-
wittamine, kuiwõrd see sellekohaste erimää-
rustega ei ole teisiti korraldatud;

h) k
duse k
g) m
h) w
i) w
jendm
f) g
g) w
s) l
ne,
nend
hata
s) p
hää
kaal

hoo
mu
rid

du
we
to
to
pö

ka
m
el
fi

fi
fi
fi
fi

f) kooli liitumata ning liituma waranduse korrashooldmise järelewalwe;

g) kooli eelarwe läbiwaatamine ja esitamise kooli ülewaltpidajale asutusele;

h) kooli majapidamise, hõltsutulekute ja wäljaminekute rewideerimine;

i) kooli eelarwe täitmise aruande läbiwaatamine ja oma tegevusaruande kokkuseadmine;

k) esitaja walimine pädagoogikanõukogusse.

§ 85. Koolikogu koosolekuid peetakse tarwiduse järgi.

§ 86. Koolikogu kokkukutsumine on juhataja wõi, tema äraolekul, tema asemiku ülesandeks. Koolikogu kutsutakse erakorraliselt kokku kolme liikme wõi koolijuhataja nõudmisel.

§ 87. Koolikogu koosolekuid juhatab koolikogu juhataja wõi tema äraolekul tema asemik.

§ 88. Koolikogu koosolek on otsuswõimne, kui on koos vähemalt pooled liikmed, nende hulgas koolikogu juhataja ja kooli juhataja wõi nende asemikud.

§ 89. Koosoleku otsus on määrew, kui selle poolt on enam kui pooled koosolejad. Kui hääled poolenewad, annab juhataja hääle üleskaalu.

Märkus. § 84 p.p. d ja g tähendatud küsimuste otsustamiseks on tarwilik vähemalt pool koolikogu liikmete häälest.

§ 90. Rähewad pädagoogikanõukogu ja koolikogu arwamised lahku, otsustab küsimuse wastaw kooliwalitsus, riigikoolides haridusministeerium.

8. Lastewanemate esitus.

§ 91. Kooli ja kodu wahel lähema ühenduse loomiseks kutsub koolijuhataja lastewanemate koosoleku kokku vähemalt kaks korda aastas. Erakorraliselt wõib wanemate koosoleku kokku kutsuda koolikogu otsuse põhjal koolikogu juhataja.

§ 92. Wanemate koosoleku ülesandeks on kaswatus- ja õpetustöösse puutuwate küsimuste arutamine ja oma soowijawalduste ettekanndmine pädagoogikanõukogule ja koolikogule.

§ 93. Wanemate koosoleku sellekohase otsuse põhjal asutatakse kooli juure wanemate komitee. Komitee liikmed walib koosolek õpilaste wanemate wõi nende ühemikkude hulgast ühe aasta peale, iga klassi kohta 1-3 esitajat.

§ 94. Üldisel koosolekul walitud wanemate esitajad ühes koolijuhatajaga ja 1-3 õpetajate esitajaga, kooli suuruse järgi, moodustawad wanemate komitee. Komitee walib

enese keskelt esimehe, tema asemiku, kaswahoidja ja sekretäari.

§ 95. Wanemate komitee arutab kaswatusküsimusi, püüab nõrgematele õpilastele paremat edasijõudmist wõimaldada, annab kehjematele ainelist toetust, aitab õpilaste tervisliku ja terwishoiu olusid korraldada, organiseerib lastele kohaseid sõbrustusi ja õpekäite ning aitab kooli ja kodu wahel ühendust luua.

§ 96. Wanemate komitee walib pädagoogikanõukogusse 2 ja kooli koolikogusse 2 esitajat. Ühel selleks walitud esitajal on õigus õpetunde pealt kuulata ja märgatuid puudustest tarbekorral koolijuhatajale wõi wanemate komitee koosolekule teatada, kuid tal ei ole õigust isiklikult mingisuguseid märkusi ega korraldusi teha.

Märkus. Kus ei ole wanemate komiteed loodud, seal walitakse selles paragrahwis tähendatud esitajad wanemate üldkoosolekul.

§ 97. Wanemate komitee koosoleku kutsub esimees tarbekorral kokku. Koosolek on otsuswõimne, kui on koos vähemalt pooled liikmed, nende hulgas komitee esimees ja koolijuhataja wõi nende asetäitjad. Otsuse tegemiseks on tarwis, et selle poolt oleks enam kui pool koosolejaid. Kui hääled poolenewad, annab juhataja hääle üleskaalu.

§ 98. Wanemate koosolek wõib § 95 tähendatud illesannete täitmiseks ka erikomisjoone walida.

§ 99. Wanemate komitee liikete wõi § 96 tähendatud esitajate walimiseks on wanemate üldine koosolek otsuswõimne, kui sellest osa wõtaw $\frac{1}{3}$ kõigist kohalikkudest lastewanematest wõi nende asemikkudest, kellel selleks kirjalik wõlltus. Kui wanemate üldkoosolek kokkutulnud liikete wäheste arwu pärast piadamata jääb, peetakse koosolek ära mitte waremini kui ühe nädala pärast. Teistkordne koosolek on kokkutulnud liikete arwu peale waatamata otsuswõimne. Õpetajad wõtarwad osa wanemate koosolekust sõnadigusega.

§ 100. Wanemate koosoleku alal walitakse koosoleku juhataja ja kirjatoimetaja lihtsa häälteenamisega. Koosoleku protokoll kinnitatakse koosoleku lõpul juhataja, kirjatoimetaja ja vähemalt kolme koosoleku poolt walitud isiku allkirjaga.

9. Walikkude keskkoolide õigused.

§ 101. Walikul keskkoolil on oma pitajad. Kõik koolidesse puutuwad aktid, palwekirjad, frepostikirjad jne. on wabad margimaksust; samuti on wabastatud kooli liik-

ta warandus k  ibidest riigi- ja kogukonna-
r  hudest ja naturaalkohustustest.

   102. Re  koolide poolt korraldatud   pe-
r  ndest osav  tjad   petajad ja   pilased saa-
vad riigi r  ndteel ja laemadel sellekohastes
abariigi Wallitsuse poolt k  nnitatud eri-
t  rustes etten  htud m  ksuta f  idit w  i
maallauduse.

   103. Haridusministeeriumi loal re  -
koolide tarvidusteks s  sjetoodavad raamatud,
erwahendid ning nende osad on k  nnitatust
v  ad.

10. Seaduse elluviimine.

   104. See seadus hakkab maksma 1. au-
gustist 1923 a. Selleks muudetakse avalikk  -
s algkoolideks w  i algkoolide klassideks
kolikkude re  koolide ettemuunistuse ning
muud klassid, mis w  stavad algkooli funk-
tsioonidele   pewastatule, w  i k  nnitatakse n  d
a, nende asemele tarvilikku arvu algkooli
k  se arvades. Kooli   lewalpidajad otsusta-
vad ja panewad haridusministeeriumi k  ndi
w  ariigi Wallitsusele k  nnitatakse ette,
k  suguseks   peharuks   he w  i teise kooli
muud klassid korraldatakse.

   105. Selle seaduse elluviimise kohta ait-
ab W  ariigi Wallitsus erim  rused.

Allkirjale allakirjutanud
Riigikogu abiesimees M. Kereni.
Abisekret  r W. P  zold.

   92. Riigikogu poolt 7. detsem-
bril 1922 a. w  stuw  etud

seadus k  itsew  kke teenistusse w  tmise ja
sellest wabastamise kohta 1923 aastal.

   1. Nooredmehed, kes 1902 aasta wiima-
sel kuul (1. septembrist k  nni 31. det-
sembrini 1902 a.) ja 1903 aasta esimesel nel-
ikul (1. jaanuarist k  nni 1. mail 1903 a.)
s  indinud, k  nnitatakse 1. m  rtsiks 1923 aas-
ta w  eteenistusse, misjulgusest ajast neid ka
ellus w  eteenistuses   ljateks loetakse.

M  rkus. W  eteenistusse w  stu-
w  tmise algp  ewaks m  aratakse 1. weeb-
ruar 1923 a., kogumispunkti k  nnimise
p  ewaks 26. weebbruar 1923 aastal.

   2. W  eteenistuse kohustuse seadustiku
477, 478 ja 479 m  rgitud t  htaja "15. weeb-
uari" asemele m  aratakse 26. weebbruar
1923 a.

   3. K  itsew  kelased, kel 1923 aasta j  ul-
il k  ks aastat ehk enam Ge  ti k  itsew  kes
jaab   rateenit  d, wabastatakse j  rgmise
kuu esimesel p  ewal tegelekust w  eteenist  -
sest ja arwatakse tagawaraw  kke.

   4. Peale selle lastakse 1. oktoobril
1923 a. tagawaraw  kke k  iki neid k  itsew  ke-
lasi, kes j  alaw  kes teeninud ja kes k  ll k  ks
aastat pole   rateeninud, kuid k  ks k  it kuue
  ppusel on olnud.

   5. W  ariigi Wallitsusel on   igus   ja-
ministri ettepanekul lasta k  itsew  kelasi l  ga-
waraw  kke ka enne   s 3 ja 4 etten  htud
t  htp  ewi.

M  rkus.   jarw  e kohustusseaduse
   28 ko  lab oma m  ksmuse.

Allkirjale allakirjutanud
Riigikogu abiesimees M. Kereni.
Abisekret  r W. P  zold.

   93. Riigikogu poolt 7. detsem-
bril 1922 a. w  stuw  etud

p  had   ja puhkep  ewade seadus.

   1. Riikisteks p  had  ks ja puhkep  ewa-
deks loetakse j  rgmised p  ewad:

1. Kuus aasta (1. jaanuar).
2. K  nnofun  ngap  ew (8. jaanuar).
3.   seksimise p  ew (24. weebbruar).
4. P  lwep  ew.
5. Suur reede.
6. Keiwade- (  lest  usmuse) p  had, 3
p  ewa.
7.   simise mai p  ha (1. mai).
8. M  stip  ew (k  ewaminemise p  ha).
9. Suwisteip  had, 3 p  ewa.
10. Jaanip  ew (24. juuni).
11.   ulip  had, 3 p  ewa.

M  rkus.      l  petatakse kell 12
p  ewal:

1. Suurel laup  ewal.
2. Suwisteip  hade laup  ewal.
3.   ulil laup  ewal (24. detsembril).
4. W  rtal aastal (31. detsembril).

   2. Seadusandliku delegaatsiooni poolt 27.
aprillil 1920 a. w  stuw  etud m  arus p  had  
ja puhkep  ewade kohta ("Riigi Teataja"
nr. 67/68 — 1920 a.) ko  lab oma m  ksmuse.

Allkirjale allakirjutanud
Riigikogu abiesimees M. Kereni.
Abisekret  r W. P  zold.

Toimet
maanteel
lub. telli
tellim
Nr.

Nr. 94

88
1.   
33.   

1.   
6.   
33 p.

N
1.   

Tabel nr. 3

Alg- ja keskkooliõpetajate arv

Õppeaasta	Algkoolides	Keskkoolides
1920/21	3 609	1 507
1921/22	3 516	1 685*
1922/23	3 846	1 353
1923/24	4 510	1 638
1924/25	4 523	1 609
1925/26	4 262	1 578
1926/27	4 246	1 495
1927/28	4 101	1 497
1928/29	4 061	1 493
1929/30	4 156	1 457
1930/31	3 946	1 332
1931/32	3 925	1 249
1932/33	3 917	1 136
1933/34	3 919	1 106
1934/35	3 956	1 113+798**
1935/36	3 858	1 009+ 969
1936/37	3 807	928+1 073
1937/38	3 802	804+911+543+604
1938/39	3 843	896+594+737

* Koos kutsekoolidega.

** 1934. a. asutatud uutes keskkoolides.

Rõhuv enamik endise keskkooli õppejõude töötas ka uues 1934. a. asutatud keskkoolis, samuti olid 1937. a. seaduse alusel töötavate progümnaasiumide, reaalkoolide ja gümnaasiumide õpetajad enamikus needsamad.

Tabel on koostatud järgmiste allikate põhjal: 1) Haridusministeeriumi aruanded 1920—1922 (ENSV ORRKA, l. 1108, nim. I, s. ü. 133, 177); Eesti Demograafia. Vihk I. Haridus Eestis. Tallinn 1924; Eesti arvudes 1920—1935. Tallinn 1937; Eesti Statistika 1937—39.

Tabel nr. 2

Üldhariduslikud keskkoolid 1920.—1940. a.

Õppe- aasta	Koolide arv	Klasside arv	Õpilaste üldarv	Täiendus- koolid	
				Koole	Õpilasi
1919/20	72	326 *	9 612		
1920/21	79	443	12 137		
1921/22	81	522	15 261		
1922/23	85	582	17 294		
1923/24	86	632	18 488		
1924/25	86	644	18 721	14	410
1925/26	86	640	18 363		
1926/27	85	627	17 129		
1927/28	85	596	16 831		
1928/29	86	582	16 341	58	1 369
1929/30	83	555	15 663	68	1 722
1930/31	77	519	14 919	63	1 899
1931/32	76	457	13 258	59	1 829
1932/33	69	422	12 275	65	2 081
1933/34	67	400	11 895	56	2 060
1934/35	64 (54) ****	420	13 140	57	2 078
			(11 735) **		
1935/36	60 (60)	477	15 883		
			(12 048)		
1936/37	58 (62)	478	16 615		
			(12 284)		
1937/38	50, 37, 45 *****	472	16 558	34	1 060
			(12 823)		
1938/39	49, 40, 48	433 (444)	16 008	35	1 150
			(12 744)		
1939/40	46, 37, 45		16 673 ***		

* Ilma keskkoolide juures töötavate 1.—6. õppeaasta klassideta, millised 1920. a. seadusega muudeti algkooliklassideks.

** Ilma 5-klassilise keskkooli I—II klassi õpilasteta, kes olid 5.—6. õppeaasta õpilased.

*** Koolide ja õpilaste arv 1. nov. 1939. a. pärast saksa vähemusrahvuse koolide sulgemist.

**** Sulgudes on antud 1934. a. reformi põhjal asutatud uute keskkoolide arv. Vanad keskkoolid töötasid edasi järjest väheneva klasside arvuga (II—V, III—V, IV—V, V).

***** 1937. a. seadusega asutatud progümnaasiumid, reaalkoolid ja gümnaasiumid.

Tabel on koostatud järgmistes väljaannetes avaldatud andmete põhjal:

- 1) Eesti arvudes 1920—1935.
- 2) Eesti Statistika Kuukiri 1922, nr. 3—4.
- 3) Eesti Statistika 1938, nr. 198 ja nr. 205.
- 4) Eesti Statistika 1939, nr. 217.
- 5) Eesti Kroonika 1939.
- 6) ENSV ORRKA, fond 1108 (Haridusministeerium).

* Koo-
** 1934
Rõhuv
tud keskkool
reaalkoolide
Tabel o-
anded 1920-
graafia. Vih
linn 1937; 1

Tabel nr. 1

Algkoolid 1920.—1940. a.

Õppe- aasta	Koo- lide arv	Klassi- komplek- tide arv	Õpilaste üldarv	VI klassi lõpetasid (ilma järel- katseteta)	Keskkooli I klassi õpilaste arv
1921/22	1 449		111 442 +9 275 *		
1922/23	1 436		121 888	5 350	4 862
1923/24	1 408	3 783	120 863		4 808
1924/25	1 396	3 804	118 202	6 310	4 625
1925/26	1 355	3 689	109 003	6 724	4 396
1926/27	1 345	3 614	101 018	6 736	4 163
1927/28	1 333	3 509	94 907	6 951	3 909
1928/29	1 300	3 538	92 839	7 032	4 032
1929/30	1 292	3 644	97 979	7 453	3 625
1930/31	1 261	3 351	105 414	8 750	3 295
1931/32	1 259	3 408	109 414	8 955	2 741
1932/33	1 253	3 410	112 986	9 631	2 642
1933/34	1 243	3 397	115 291	9 816	2 787
1934/35	1 246	3 383	108 841	9 655	I kl. 1 405 III kl. 2 979**
1935/36	1 235	3 367	106 978	9 018	I kl. 2 095 II kl. 3 330
1936/37	1 224	3 354	107 006	9 727	I kl. 1 664
1937/38	1 224	3 408	107 055	9 960	III kl. 3 726*** I kl. 1 571
1938/39	1 217	3 435	106 944	10 403	III kl. 3 909

* Keskkoollide juures töötavate algklasside õpilased

** Pärast 1934. a. reformi astusid keskkooli I klassi algkooli IV klassi lõpetajad ja III klassi (7. õppeaasta) algkooli VI klassi lõpetajad.

*** Progümnaasiumi III ja reaalkooli I klassi õpilased (7. õppeaasta).

Tabel on koostatud järgmistes väljaannetes avaldatud andmete põhjal:
1) Eesti arvudes 1920—1935. Tallinn 1937, 2) Eesti Statistika Kuukiri 1923—1939.

Põlgaste vana, ja uus iseseisvuse ajal ehitatud
koolimaja

Rakvere ühisgümnaasiumi hoone, mis valmis 1939. Näide
moodsast koolimajaehitusest iseseisvas Eestis.